

ვანტანბ გურული

**სტალინის
ღიღი**

ექსპერიმენტი

მასალები კოლიტიკური კორტრეპტისათვის

თბილისი
2000

ვანტანბ გურული

სტალინის დიდი ექსპერიმენტი

მასალები პოლიტიკური კორექტივისათვის

გამომცემლობა „მერიდიანი“

თბილისი

2000

DF{NFYU UEHEKB

DTKBRBQ "RCGTHBVTYN CNFKBYF

VFNTBFXS R GJKBNBXTCRJVE GJHNHTNE

Bplfntkmcndj @Vthblbfyb@

NÁBKBCB

2000

947+957
გ 975

ნაშრომი წარმოადგენს იოსებ სტალინის პოლიტიკური პროგრეტის შექმნის ცდას. მასში ახლებურადაა გააზრებული ბევრი მნიშვნელოვანი საკითხი.

რედაქტორი პროფესორი აპოლონ სილაგაძე

რეცენზენტები: პროფესორი მერაბ ვაჩნაძე
ლოცენტი ავთანდილ წოწკოლაური

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2000

© ვახტანგ გურული, 2000

ISBN 99928-22-07-4

ნაშრომის რამდენიმე თავი პირველად დაიბეჭდა გაზეთ „სვობოდნაია გრუზიაში“, ხოლო მთლიანად გამოქვეყნდა ჟურნალ „ახალ დროებაში“ 1999 წელს.

წ ი ნ ა თ ქ მ ა

დალათუ ესენი ღუმენ,

ქვანი დაღაღებდენვე

ლუკა, 19,40

იოსებ სტალინი, როგორც მოაზროვნე და როგორც პოლიტიკური მოღვაწე, დიდხანს დარჩება შეუცნობელი, ან ბოლომდე შეუცნობელი. სტალინის შესახებ დღემდე დაწერილი ყველა ნაშრომი უეჭველად ამტკიცებს ერთ ჭეშმარიტებას: **სტალინის ნააზრებისა და ნაღვაწის შეცნობა ჩვეულებრივი მოკვდავის შესაძლებლობებს აღემატება.** ჩვენ შეგვიძლია გავიაზროთ ცალკეული მოვლენა, ცალკეული პრობლემა, მაგრამ ყოველი სქელტანიანი ნაშრომისა თუ მრავალტომეულის წაკითხვის შემდეგაც უპასუხოდ რჩება უმთავრესი კითხვები:

1. როგორ გახდა იოსებ ჯუღაშვილი რუსეთის (სსრ კავშირის) ერთპიროვნული მბრძანებელი?
2. როგორ შეძლო იოსებ სტალინმა პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების დამარცხება?
3. რას წარმოადგენდა იოსებ სტალინის მიერ ჩაფიქრებული და პრაქტიკულად რეალიზებული პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სისტემა?
4. როგორ შექმნა იოსებ სტალინმა ისეთი ზესახელმწიფო, რომელმაც გაუძლო დანარჩენ სამყაროსთან დაპირისპირებას, არამართო გაუძლო, არამედ გაიმარჯვა კიდევ ამ დაპირისპირებაში?
5. იოსებ სტალინი იყო რუსული სინამდვილის ნაყოფი, რუსეთის პოტენციურ შესაძლებლობათა რეალიზაციის შედეგი,

თუ XX საუკუნის 20-50-იანი წლების რუსეთი (სსრ კავ- ში-რი) იყო იოსებ სტალინის პირში, მისი მოღვაწეობის შედეგი?

6. რატომ დაიმსხვრა ასე სწრაფად იოსებ სტალინის მიერ შექმნილი სახელმწიფო სისტემა, რატომ დაუძღურდა ასე უცებ მის მიერ შექმნილი ზესახელმწიფო?

ეს კითხვები დღესაც უპასუხოდ რჩება. უპასუხოდ დარჩება ალბათ კიდევ კარგა ხანს.

იოსებ სტალინის ფენომენის ახსნა მკვლევართა უბრალო გატაცებას არ წარმოადგენს. სტალინის ფენომენის ახსნის გარეშე შეუძლებელია რუსეთისა (სსრ კავშირისა) და საერთოდ კაცობრიობის ისტორიის დიდი ეპოქის გააზრება. ***როგორც უნდა ვაფასებდეთ სტალინს, იგი უკვე ისტორიის კუთვნილებაა, იმ ისტორიისა, რომელიც თავის თავში მალავს პასუხს ზემოთ ჩამოთვლილ კითხვებზე და რომელთა გაცნობიერების გარეშე შეუძლებლად მიგვაჩნია სტალინის პოლიტიკური პორტრეტის სრულქმნა.***

იოსებ სტალინის ყოველი პოლიტიკური მოწინააღმდეგე, ისევე როგორც მისი თანამებრძოლები, ამაოდ ცდილობდნენ ამოეცნოთ სტალინის ნააზრევის არსი და ამ ნააზრევის რეალიზაციის პრაქტიკული შედეგი. თუმცა ვერავინ მიხვდა, რას ანგრევდა და რას ქმნიდა სტალინი – რის მიღწევას ცდილობდა ასე გულმოდგინედ. თვითონ სტალინს ამის შესახებ სიმართლე არ უთქვამს – ეს დიდი საიდუმლო სამარეში თან წაიღო. ამდენად, ჯერი ისტორიკოსებზე მიდგა...

წინამდებარე ნაშრომს არა აქვს სტალინის პოლიტიკური პორტრეტის შექმნის პრეტენზია. უკეთეს შემთხვევაში იგი შეიძლება მასალად გამოდგეს პოლიტიკური პორტრეტისათვის.

ნაშრომზე მუშაობისას დიდ დახმარებას გვიწვედა პროფესორი ***აპოლონ სილაგაძე***, რისთვისაც მას გულწრფელ მადლობას მოვახსენებთ.

თავი I. საქართველოში

იოსებ სტალინის ბიოგრაფიაში ბევრი რამ საიდუმლო და აუხსნელი დარჩება. ეს, უპირველეს ყოვლისა, გაპირობებულია სანდო მასალის სიმცირით, ან სულაც არარსებობით. ძალზე მწირი მასალა მოგვეპოვება იოსებ სტალინის ბიოგრაფიისათვის, მისი პოლიტიკური მრწამსის, მსოფლმხედველობის განსაზღვრისათვის 1894 წლიდან, ე. ი. იმ პერიოდიდან, როცა იგი თბილისის რუსული მართლმადიდებლური სასულიერო სემინარიის მოწაფე გახდა, ვიდრე 1905 წლამდე, ე. ი. როცა რუსეთში რევოლუცია დაიწყო. ამ დროიდან (1905 წლიდან) ი. სტალინის შესახებ უხვი და მრავალფეროვანი მასალა დაგროვდა. 1894-1904 წლებში ძირითადად დამთავრდა იოსებ ჯულაშვილის მსოფლმხედველობის ფორმირება, მან უკვე საბოლოოდ განსაზღვრა ცხოვრების მიზანი. მასალა, რომლის მიხედვითაც 1894-1904 წლებში იოსებ სტალინის ბიოგრაფიის დადგენა და მსოფლმხედველობის განსაზღვრა შეიძლება ვცადოთ, ხუთ ჯგუფად იყოფა: *პირველი*. საარქივო დოკუმენტები და მასალები (ძირითადად თბილისის, ქუთაისის, ბაქოს გუბერნიების ჟანდარმერიის სამმართველოთა მასალები, თბილისის ოხრანკის მასალები, თბილისის სასამართლო პალატის, თბილისის საოკრუგო სასამართლოს მასალები და სხვ.); *მეორე*. პერიოდულ გამოცემებში („ივერია“, „კვალი“, „ბრძოლა“, „პროლეტარიატის ბრძოლა“) გამოქვეყნებული სხვადასხვა ხასიათის მასალა; *მესამე*. თვით ი. სტალინის გამონათქვამები მისივე მოღვაწეობის ცალკეული დეტალის დაზუსტებითა და შეფასებით; *მეოთხე*. ი. სტალინის თანამებრძოლთა მე-

მუარები; *მეხუთე*. ი. სტალინის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა მემუარები.

წყაროთა ამ კლასიფიკაციიდან პირველი ორი ყველაზე უფრო სანდოა და მათზე დაყრდნობით შეიძლება მეტ-ნაკლებად სერიოზული მსჯელობა იოსებ სტალინის ბიოგრაფიის ცალკეულ მომენტსა და მსოფლმხედველობაზე. რაც შეეხება დანარჩენ წყაროებს, მათზე დანდობა ძალზე სარისკოა. ი. სტალინის გამონათქვამები არ არის სანდო იმიტომ, რომ იგი გვიან პერიოდს განეკუთვნება და ძნელი წარმოსადგენია, 20-30-იან წლების მწვავე შინაპარტიულ ბრძოლებში ჩაბმული ი. სტალინი მხოლოდ სიმართლეს ამბობდეს და პოლიტიკური კონიუნქტურის მიხედვით არ ალამაზებდეს საკუთარ წარსულს.

ი. სტალინის თანამებრძოლთა (ნამდვილთა თუ გამოგონილთა) მემუარები სიყალბის იმოდენა დოზას შეიცავს, რომ ჭეშმარიტების დადგენას ვერაფერში წაადგება. ი. სტალინის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა (ნოე ჟორდანიას, სილიბისტრო ჯიბლადის, კარლო ჩხეიძის, ირაკლი წერეთლის და სხვ.) მემუარები, მართალია, ბევრ მეტად საინტერესო მასალას შეიცავს, მაგრამ ამავე დროს ჭეშმარიტებასაც ხშირად სცოდავს.

აი, ყოველივე ის, რაც ხელთა გვაქვს, რათა იოსებ ჯუღაშვილის ფენომენი გავიაზროთ მისი მოღვაწეობის დასაწყისში.

გორის სასულიერო სასწავლებელში სწავლის პერიოდში (1888-1894 წწ.), თუკი იოსებ ჯუღაშვილი პოლიტიკური მოძღვრებებით დაინტერესდებოდა, სავარაუდოა, რომ სერიოზულ ცოდნას მხოლოდ რუსულ ნაროდნიკულ სოციალიზმში მიიღებდა. იმხანად გორი ნაროდნიკული მოძრაობის ერთ-ერთ ძლიერ ცენტრს წარმოადგენდა. ინტელიგენცია (მასწავლებლები, ექიმები და სხვ.) ღიდად თანაუგრძობდა ნაროდნიკული სოციალიზმის იდეოლოგიას. გადაჭრით არაფრის მტკიცება არ შეიძლება, მაგრამ ნაროდნიკული იდეოლოგიის გავლენით არის დაწერილი ცოტა მოგვიანებით, 1896 წლის 28 ივლისს

„კვალში“ გამოქვეყნებული იოსებ ჯულაშვილის ლექსი „მოხუცი ნინიკა“ („კვალი“, 1896, №32). თბილისში სასწავლებლად ჩამოსული იოსებ ჯულაშვილი სულ რამდენიმე თვეში უახლოვდება ილია ჭავჭავაძის „ივერიას“ და 1895 წლის 14 ივნისს ამ გაზეთის პირველ გვერდზე **ი. ჯ-შვილის** ფსევდონიმით კიდევ ბეჭდავს ლექსს „ვარდს გაეფურჩქნა კოკორი“ („ივერია“, 1895, №123). იმავე 1895 წელს ი. ჯულაშვილი **სოსელიოს** ფსევდონიმით „ივერიაში“, ისევ პირველ გვერდზე კიდევ ოთხ ლექსს აქვეყნებს. ხუთივე ლექსი თემითა და იდეურობით სავსებით პასუხობდა ივერიის მიმართულებას. გარდა ამისა, შესამჩნევი იყო, რომ **ახალგაზრდა იოსებ ჯულაშვილი ილია ჭავჭავაძის პოეტური სტილის ძლიერ გავლენას განიცდიდა.**

1895 წლის 25 დეკემბრის შემდეგ ი. ჯულაშვილს „ივერიაში“ აღარაფერი გამოუქვეყნებია. ცნობილია, რომ ილია ჭავჭავაძე „ივერიაში“ პირველ გვერდზე ცუდ ლექსებს არ ბეჭდავდა. ცხადია, სტალინს ილია ნიჭიერ, პერსპექტიულ პოეტად თვლიდა. ამიტომაც სულ ექვს თვეში სრულიად უცნობ ყმაწვილს ხუთი ლექსი დაუბეჭდა. **არავითარი მასალა არ მოგვეპოვება იმის გამოსარკვევად, თუ რატომ მიატოვა იოსებ ჯულაშვილმა „ივერია“.** ალბათ რაღაც განხეთქილება მოხდა რედაქტორსა და პოეტს შორის. ამას გვაფიქრებინებს ის ფაქტი, რომ 1896 წელს ლექსი „მოხუცი ნინიკა“ ი. სტალინმა „ივერიასთან“ მკვეთრად დაპირისპირებულ „კვალში“ გამოაქვეყნა.

„მოხუცი ნინიკა“ თემატიკითა და იდეურობით პრინციპულად განსხვავდება „ივერიაში“ გამოქვეყნებული ლექსებისაგან – მას, როგორც აღვნიშნეთ, ეტყობა ნაროდნიკული სოციალიზმის იდეების გავლენა. იქნებ სწორედ „მოხუცი ნინიკა“ არ დაბეჭდა „ივერიაში“ ილიამ? ცნობილია ილია ჭავჭავაძის მკვეთრად გამოკვეთილი უარყოფითი დამოკიდებულება ნაროდნიკულ სოციალიზმთან. „კვალში“, გარდა ამ ერთი ლექსისა, ი. ჯულაშვილს აღარაფერი

დაუბეჭდავს. გიორგი წერეთელი ნაროდნიკულ იდეოლოგიას არ თანაუგრძნობდა და, სავარაუდოა, სხვა ნაწარმოებს იოსებ ჯულაშვილს აღარც ის გამოუქვეყნებდა.

დიდხანს ცნობილი არ იყო, დაწერა თუ არა რაიმე სტალინმა 1896 წლის ივლისიდან („კვალში“ ლექსის გამოქვეყნებიდან) 1901 წლის სექტემბრამდე („ბრძოლაში“ მოწინავეის დაბეჭდვამდე). ყოველ შემთხვევაში, მისი გვართ ან ცნობილი ფსევდონიმით ამ პერიოდში არაფერი გამოქვეყნებულა. **1896-1901 წლები ყველაზე უფრო ბუნდოვანია ი. სტალინის ბიოგრაფიაში. სად იყო, რითი სულდგმულობდა, რას ფიქრობდა და რას აკეთებდა, არავინ უწყის.**

ჩვენს მიერ საქართველოს ცენტრალურ სახელმწიფო საისტორიო არქივში აღმოჩენილმა ერთმა დოკუმენტმა გარკვეულწილად გაგვიადვილა მსჯელობა იოსებ ჯულაშვილის მსოფლმხედველობაზე „კვალიდან“ წასვლის შემდეგ „ბრძოლის“ გამოცემამდე პერიოდში (1896-1901 წწ.). ესაა 1899 წელს ი. სტალინის მიერ შედგენილი **მუშათა სოციალ-დემოკრატიულ წრეში მეცადინეობის ჩატარების გეგმა** (თემების დასახელება და შესასწავლი ლიტერატურის ვრცელი სია). ამ დოკუმენტის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, **1899 წლისათვის იოსებ ჯულაშვილი სოციალისტია ამ სიტყვის ფართო გაგებით.**

ი. სტალინის ოფიციალური ბიოგრაფები გვარწმუნებენ, რომ 1896-1897 წლებში იგი სათავეში ედგა თბილისის სასულიერო სემინარიის მარქსისტულ წრეებს, რაც მტკნარი სიცრუეა. არავითარი მარქსისტული წრეები იმხანად თბილისის სემინარიაში არ ყოფილა და საეჭვოა, საერთოდ რომ ყოფილიყო თბილისში. იგივე ოფიციალური ბიოგრაფები გვაუწყებენ, რომ 1898 წლის აგვისტოში ი. სტალინი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის თბილისის ორგანიზაციაში შევიდა. **ესეც მტკნარი სიცრუეა.** 1898 წელს, ისევე როგორც 1899 და 1900 წლებში, რსდმპ თბილისის ერთიანი ორგანიზაცია

არ არსებულა. არსებობდა მხოლოდ ცალკეული სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფები და წრეები.

ნოე ჟორდანიას ცნობით, იოსებ სტალინი ამ პერიოდში მუშათა ერთ-ერთი მარქსისტული (სოციალ-დემოკრატიული) წრის პროპაგანდისტი იყო. თავად სტალინიც აღნიშნავს, რომ მან 1898 წელს ჩაიბარა თბილისის რკინიგზის მთავარი სახელოსნოების მუშათა წრე. ვინ ჩააბარა სტალინს მუშათა წრე? ნ. ჟორდანიას ცდება, როცა აღნიშნავს, რომ წრე სტალინს თბილისის სოციალ-დემოკრატიულმა კომიტეტმა ჩააბარა. ასეთი კომიტეტი, როგორც მოგახსენეთ, 1897-1900 წლებში არ არსებულა. სავარაუდოა, რომ მუშათა წრე სტალინს თბილისის სოციალ-დემოკრატიულმა კომიტეტმა კი არა, თბილისში რუსეთიდან გადმოსახლებულმა სოციალ-დემოკრატებმა (მარქსისტებმა) ჩააბარეს. *თუ მუშათა წრე ი. სტალინს მართლაც ჩააბარეს, ეს შეიძლება მომხდარიყო მხოლოდ 1899 წელს ან ცოტა მოგვიანებით.*

რუსული სოციალ-დემოკრატია თბილისში და, საერთოდ, საქართველოში ქართულ სოციალ-დემოკრატიასთან (ნოე ჟორდანიას, სილიბისტრო ჯიბლაძე. ისიდორე რამიშვილი, კარლო ჩხეიძე, ვლადიმერ დარჩიაშვილი და სხვ.) იდეური და ორგანიზაციული კავშირის გარეშე დამკვიდრდა და გაძლიერდა. *უეჭველია, იოსებ სტალინი 1899 წლიდან სწორედ რუსეთიდან თბილისში ჩამოსულ სოციალ-დემოკრატებს დაუკავშირდა. მათივე საშუალებით იგი ღრმად და საფუძვლიანად გაეცნობოდა რუსულ სოციალ-დემოკრატიაში შექმნილ მდგომარეობას, იქ მიმდინარე იდეურ ბრძოლებს.*

ცხადია, იოსებ სტალინმა კარგად იცოდა ქართული სოციალ-დემოკრატის არსებობის შესახებ, იცნობდა მის იდეურ მრწამსს, თვალს ადევნებდა მესამედასეულთა მოღვაწეობას „კვალში“. ამავე ხანებში (1899-1900 წწ.) მესამედასელებსა და ი. სტალინს შორის სერიოზული კონფლიქტიც მომხდარა. კერძოდ, იოსებ სტალინს შეჯახება მოსვლია სილიბისტრო ჯიბლაძესთან. *უსაფუძვლოდ*

გვარწმუნებენ ოფიციალური ბიოგრაფები – ი. სტალინი „მესამე დასის“ წვერი გახდაო. ი. სტალინი „მესამე დასში“ არასოდეს შესულა, ხოლო ს. ჯიბლაძესთან კონფლიქტის შემდეგ საერთოდ აღარ გაჰკარებია დასელებს. ნოე ჟორდანიას იმასაც კი ამტკიცებს, რომ ს. ჯიბლაძესთან კონფლიქტის გამო ი. სტალინი პარტიიდან (იგულისხმება თბილისის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია) გავრიცხეთო. გარიცხვა მოხდა თუ არა, ეს ჯერ კიდევ დასადგენია, მაგრამ დიდი კონფლიქტი რომ მომხდარა, ცხადია.

იოსებ სტალინი მარტო დარჩა. მისი, როგორც პოლიტიკური მოღვაწის, კარიერის გაგრძელება მხოლოდ ერთ შემთხვევაში შეიძლებოდა. ი. სტალინს რუსი სოციალ-დემოკრატებისათვის – მარქსისტებისთვის – უნდა შეეფარებინა თავი. ასეც მოიქცა. არჩევანი ი. სტალინმა საბოლოოდ 1900-1901 წლებში გააკეთა. *საქართველოში მოღვაწე რუსი სოციალ-დემოკრატების ბანაკში საბოლოოდ გადაბარება ამავე დროს ნიშნავდა ქართულ ეროვნულ მოძრაობასთან და, რაც მთავარია, ქართულ სოციალ-დემოკრატობასთან – „მესამე დასსა“ და „კვალთან“ – ბრძოლას. სტალინმა ეს გზა ირჩია...*

იოსებ სტალინის დამოკიდებულება ქართულ ეროვნულ მოძრაობასთან ძალზე რთული და ძნელად აღსაქმელია. თუ ქართველ სოციალ-დემოკრატებთან და სოციალისტ-ფედერალისტებთან პოლემიკაში სტალინი უხეში, მიუღებელი ფორმების ხმარებასაც არ ერიდებოდა, *ილია ჭავჭავაძესთან დამოკიდებულებაში განსაკუთრებულ ტაქტსა და თავშეკავებას იჩენდა.* იგი არც 1901-1904 წლებში და არც შემდგომ პერიოდში ილიას წინააღმდეგ წამოწყებულ ბინძურ კამპანიაში არ ჩაბმულა. *ილიას მიერ ხელდასმულ მოღვაწეს კარგად ესმოდა ერის მამის დამსახურება, მისი ადვილი საქართველოს ახალ ისტორიაში.*

იოსებ სტალინი ქართველთაგან ერთადერთი არ იყო, ვინც რუსული სოციალ-დემოკრატის პლატფორმაზე დადგა.

დაახლოებით იმავედროულად, 1900-1901 წლებში, კიდევ ორი მოღვაწე – ვლადიმერ კეცხოველი და აბელ ენუქიძე – აშკარად მიიმხრეს რუსმა სოციალ-დემოკრატებმა. ძირითადად სწორედ მათი ძალებით 1901 წლის სექტემბერში თბილისში გამოვიდა რუსული სოციალ-დემოკრატიის (გ. პლეხანოვი, ვ. ლენინი, ლ. მარტოვი და სხვ.) პლატფორმაზე მდგომი გაზეთი „ბრძოლა“, რომლის მოწინავეც იოსებ სტალინმა დაწერა (იხ. „ბრძოლა“, 1901, №1).

იოსებ სტალინი კარგად იცნობდა ქართულ ეროვნულ მოძრაობას, რუსულ ნაროდნიკულ სოციალიზმს, საერთაშორისო და რუსულ ანარქიზმს, ევროპულსა და ქართულ სოციალ-დემოკრატიას. რამ განაპირობა ი. სტალინის არჩევანი, რატომ დაუკავშირდა იგი მაინცდამაინც რუსულ სოციალ-დემოკრატებს? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა ჭირს, თუმცა ზოგიერთი ვარაუდის გამოთქმა შეიძლება.

1. იოსებ სტალინმა სწორად განჭვრიტა, რომ ქართული ეროვნული მოძრაობა XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან სერიოზული კრიზისის სტადიაში შევიდა. ეს მოძრაობა უკვე იმაზე მეტს ვეღარ მიაღწევდა, რასაც მიაღწია წინა ათწლეულებში. XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დამდეგისათვის ქართული ეროვნული მოძრაობა ცალკეულ მიმდინარეობებად დაიშალა. ეროვნული მოძრაობის გამთლიანება უპერსპექტივოდ ჩანდა.

2. იოსებ სტალინმა ზუსტად გააანალიზა რუსეთში შექმნილი ვითარება. რუსეთის დეცენტრალიზაცია, ქვეყნის ფედერალიზაცია და ავტონომიზაცია სასიკვდილო საფრთხით ემუქრებოდა უზარმაზარ იმპერიას, ველიკოროსები კი იმპერიის ნგრევას არ დაუშვებდნენ. სწორედ ამიტომ, ქართველ ერს, სურდა თუ არ სურდა, იმპერიის შემადგენლობაში უნდა ეცხოვრა და თავისი უახლოესი მომავალიც ამ რეალობიდან გამომდინარე განესაზღვრა.

3. იოსებ სტალინი დარწმუნებული იყო, რომ რუსეთის ევროპეიზაცია შეუძლებელი იყო. რუსეთი ჯერ კიდევ დიდხანს

დარჩებოდა თვითმყოფად, მხოლოდ რუსულ სახელმწიფოდ. რუსეთისათვის მიუღებელი იყო პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრების გარდაქმნა-განახლების ნებისმიერი თეორია, მათ შორის ევროპაში იმხანად ძალზედ პოპულარული სოციალისტური დოქტრინა. რუსეთს განახლების საკუთარი, ორიგინალური გზა უნდა ეპოვა.

ბოლო ორი დასკვნა ი. სტალინზე რამდენიმე წლით ადრე გააკეთეს რუსული სოციალ-დემოკრატების ლიდერებმა: გ. პლენხანოვმა, ვ. ლენინმა, ლ. მარტოვმა და სხვ. სტალინმა 1900-1901 წლებში ამის შესახებ არაფერი იცოდა, იგი დამოუკიდებლად აზროვნებდა, ინტუიციით ხვდებოდა რუსულ სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობაში მომწიფებულ, შეიძლება ჯერ კიდევ გაუცნობიერებელი დოქტრინის არსს.

ზემოხსენებული დასკვნებიდან გამომდინარე დაწერა იოსებ სტალინმა გაზეთ „ბრძოლის“ პირველი ნომრის სარედაქციო წერილი („ბრძოლა“, 1901, გვ. 1-3) და ორი ცნობილი ნაშრომი: „რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტია და მისი უმახლობელესი მიზნები“ („ბრძოლა“, 1901, №2-3, გვ. 1-6) და „როგორ ესმის სოციალ-დემოკრატის ნაციონალური საკითხი?“ („პროლეტარიატის ბრძოლა“, 1904, №7, გვ. 12-18), ასევე ორი წერილი ქუთაისიდან, რომელიც გვიან გამოქვეყნდა (ი. სტალინი. თხზულებანი. ტ. 1, თბ., 1953, გვ. 55-57, 58-60).

იოსებ სტალინი 1901-1904 წლებში პრინციპულად არ იზიარებდა ილია ჭავჭავაძის, ნიკო ნიკოლაძის, ქართველი სოციალ-დემოკრატების (ნოე ჟორდანიასა და მის თანამოაზრეთა), ქართველი სოციალისტ-ფედერალისტების (არჩილ ჯორჯაძისა და მის თანამებრძოლთა) შეხედულებებს. განსაკუთრებით დაიძაბა ი. სტალინის ურთიერთობა ნოე ჟორდანიასთან და არჩილ ჯორჯაძესთან. ამ იდეურ ბრძოლაში აშკარად ჩანდა, რომ *ნოე ჟორდანია და არჩილ ჯორჯაძე სასურველისაკენ, იდეალურისაკენ მიისწრაფოდნენ, იოსებ სტალინი კი რეალურის, გარდუვალისაკენ მიდიოდა.* იოსებ

სტალინის წინასწარმეტყველება იმხანად არავინ იწამა. რუსეთისა და საქართველოს მოძავალი ყველას სხვაგვარად წარმოედგინა. ქართული საზოგადოება ეიფორიამ შეიპყრო.

იოსებ სტალინი დაუპირისპირდა თითქმის მთელ ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოძრაობას. ი. სტალინსა და მის მიმდინარეობას სერიოზულ ძალად არავინ თვლიდა, კრიტიკის ღირსადაც არ აგდებდნენ. უფრო მეტიც, ჟანდარმერიისა და ოხრანკის მასალებში იოსებ სტალინი რიგით მოღვაწედ არის წარმოდგენილი მაშინ, როცა ნოე ჟორდანიას, სილიბისტრო ჯიბლაძე, ვლადიმერ დარჩიაშვილი, ნოე რამიშვილი, არჩილ ჯორჯაძე, ვარლამ ჩერქეზიშვილი და სხვა მოღვაწეები იმპერიისათვის უალრესად საშიშ პიროვნებებად არიან მიჩნეულნი.

შეცდნენ ქართველი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწეები, შეცდნენ ჟანდარმერიისა და ოხრანკის გამოცდილი ანალიტიკოსები, არ შემცდარა მხოლოდ იოსებ სტალინი. მან ზუსტად იცოდა, საით მიექანებოდა უზარმაზარი იმპერია. **იოსებ სტალინის იდეური მოწინააღმდეგენი თუმცა ნიჭიერი, ღრმად განსწავლული მოღვაწეები იყვნენ, მაგრამ მანც ჩვეულებრივ ადამიანებად რჩებოდნენ, იოსებ ჯულაშვილი კი განგებამ ჩვეულებრივი ადამიანებისაგან გამოარჩია და მას სხვა, დიდი და გამორჩეული მისია დააკისრა.**

მიუხედავად ამისა, იოსებ სტალინმა იმხანად (1901-1904 წწ.) თავის თანამემამულეებთან: ნოე ჟორდანიასთან, ისიდორე რამიშვილთან, ნოე რამიშვილთან, კარლო ჩხეიძესთან, პარმენ ჭიჭინაძესთან, არჩილ ჯორჯაძესთან – ყველა ბრძოლა წააგო, ფეხი ვერ მოიკიდა ვერც თბილისში, ვერც ბათუმში, ვერც ქუთაისსა და ვერც ჭიათურაში. **და მანც, თავისი არჩევანის სისწორეში დარწმუნებული ი. სტალინი არაადამიანური ენერჯით განავრძობდა ბრძოლას, ჯიუტად იმკვიდრებდა ადგილს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ სარბიელზე, თუმცა ყოველი ცდა ამაო იყო, – ქართულმა საზოგადოებრივმა მოძრაობამ იოსებ სტალინი არ მიიღო.**

თაბო II. წახვეთა

უცნაური ფაქტია, რომ იოსებ სტალინი რუსეთს მოევლინა მას შემდეგ, რაც ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოძრაობაში ფენი ვერ მოიკიდა. უფრო მეტიც, მან თავის იდეურ მოწინააღმდეგეებთან ყველა ბრძოლა წააგო და საქართველო რომ არ მიეტოვებინა, ვინ იცის, საერთოდ თუ მოიხსენიებდნენ მას მეისტორიენი... **იოსებ ჯულაშვილისათვის რუსეთი სამშობლო არ იყო, რუსეთი იყო ქვეყანა, სადაც მის ზებუნებრივ ნიჭსა და ენერჯიას გასაქანი უნდა ეპოვა. ამ პარადოქსმა განაპირობა საქართველოსა და რუსეთის ტრაგედია...**

1900-1901 წლებში იოსებ სტალინი ერთხელ და საბოლოოდ ჩადგა რუსული სოციალ-დემოკრატიის სამსახურში. ჩადგა არა შემთხვევით, უბრალოდ, ბედის მადიებლად, არამედ დიდი ფიქრისა და განსჯის შემდეგ. ი. სტალინის არჩევანი, როგორც აღვნიშნეთ, განაპირობა მისმა მსოფლმხედველობრივმა მრწამსმა.

1905-1907 წლების რევოლუციამ დაადასტურა, რომ რუსეთი ჯერ კიდევ ეიფორიაში იმყოფებოდა. სამი წამყვანი პოლიტიკური პარტია: სოციალისტ-რევოლუციური (ესერები), კონსტიტუციურ-დემოკრატიული (კადეტები) და 17 ოქტომბრის კავშირი (ოქტიაბრისტები) ევროპაში აღმოცენებული პოლიტიკური მოძღვრებებით ცდილობდნენ რუსეთის განახლებას. ეიფორია მეფობდა საქართველოშიც. ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმდინარეობები: სოციალ-დემოკრატები (მენშევიკები), სოციალისტ-ფედერალისტები, სოციალისტ-რევოლუციონერები და ეროვნულ-დემოკრატები **რეალურის ნაცვლად იდეალურისაკენ მიისწრაფოდნენ.** რუსეთის დეცენტრალიზაცია, დემოკრატიზაცია და ევროპეიზაცია ამ პოლიტიკურ მიმდინარეობებს შესაძლებლად მიაჩნდათ. ქართველი საზოგადოებაც თითქმის ერთსულოვნად უჭერდა მათ მხარს.

სწორედ ამის შედეგი იყო, რომ იოსებ სტალინმა 1905-1907 წლებში თავის ძირითად ოპონენტებთან, სოციალ-დემოკრატიებთან და სოციალისტ-ფედერალისტებთან, *ყველა ბრძოლა წააგო*. მას დაუსტვინეს თბილისის ხალხმრავალ მიტინგებზე, მუშათა აუდიტორიებში, იგი დამარცხდა ბათუმში, ქუთაისში, გურიაში...

რსდმპ IV ყრილობაზე (1906 წლის აპრილ-მაისი) იოსებ სტალინს დიდი შანსი ჰქონდა მყარად დაემკვიდრებინა ადგილი რუსული სოციალ-დემოკრატიის ელიტაში, მაგრამ მისი შეხედულებების გამანადგურებელმა კრიტიკამ, რომლითაც ნოე ჟორდანია, ისიდორე რამიშვილი, ჭოლა ლომთათიძე, პარმენ ჭიჭინაძე, ნოე რამიშვილი და სხვები ყრილობაზე გამოვიდნენ, დასცა ი. სტალინის ავტორიტეტი.

რსდმპ IV ყრილობაზე დამარცხებული იოსებ სტალინი კიდევ უფრო შეავიწროვეს საქართველოში. რსდმპ V ყრილობაზე (1907 წლის აპრილ-მაისი) ი. სტალინი თუმცა აკმარად აღარ დაპირისპირებია თავის თანამემამულეებს, მაგრამ დიდი დამარცხება მაინც ვერ აიცვალა: საქართველოში მისი ყველაზე დიდი მოწინააღმდეგე – ნოე ჟორდანია – ყრილობაზე ცენტრალური კომიტეტის წევრად აირჩიეს. ამაზე იმხანად იოსებ სტალინი მხოლოდ თუ იოცნებებდა... და ეს ხდებოდა მაშინ, როცა *რუსული სოციალ-დემოკრატიის ორსავე მიმდინარეობაში ი. სტალინის დონის მოაზროვნეთა დიდი დეფიციტი იყო*. ი. სტალინს უკვე მაშინ ნათელმხილველივით ზუსტად წარმოედგინა რუსეთის მომავალი, იმპერიის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პერსპექტივები. 1905-1907 წლებში ი. სტალინმა ისეთი ნაშრომები გამოაქვეყნა, ბადალი რომ არ მოეპოვება რუსულ სოციალ-დემოკრატიაში. სამწუხაროდ, ამ ნაშრომების დიდი უმრავლესობა ი. სტალინის თხზულებათა მრავალტომეულში არ შესულა და ამდენად, დღემდე ყურადღების გარეშეა დარჩენილი.

1905-1907 წლების რევოლუციიდან სათავისოდ იოსებ სტალინმა შემდეგი დასკვნა გააკეთა: *საქართველოს საზოგად-*

დოებრივ-პოლიტიკური მოძრაობა მთლიანად მისი მსოფლ-მხედველობის საწინააღმდეგოდ ვითარდებოდა. როგორც 1901-1904 წლებში, ისე 1905-1907 წლებშიც ი. სტალინმა ვერავითარი გავლენა ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოძრაობაზე ვერ მოახდინა. იგი ვერც პერსპექტივას ხედავდა. პირიქით, ი. სტალინს სოციალ-დემოკრატებისა და სოციალისტ-ფედერალისტების კრიტიკა არც კი დაემთავრებინა, რომ სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოჩნდა ეროვნულ საკითხში ძალზე რადიკალური ეროვნულ-დემოკრატიული მიმდინარეობა. ამჟამად იყო, თუ ი. სტალინი საქართველოში დარჩებოდა, იგი რიგითი პოლიტიკური მოღვაწის სტატუსს უნდა დასჯერებოდა და დარჩენილი ცხოვრება იდეურ მოწინააღმდეგეებთან უაზრო, უშედეგო პოლემიკაში გაეტარებინა.

ამავე დროს ი. სტალინი კარგად ხედავდა, რომ რუსულ სოციალ-დემოკრატიაში მას დიდი პერსპექტივა ელოდა. რსდმპ ტამერფორსის კონფერენციაზე, რსდმპ IV და V ყრილობებზე ი. სტალინი დარწმუნდა, რომ რუსული სოციალ-დემოკრატის გრანდები მას ვერაფრით აღემატებოდნენ, პირიქით, იქ ისეთ საკითხებზე დავობდნენ, სტალინისათვის კარგა ხანია ნათელი და გარკვეული რომ იყო. ერთი სიტყვით, იოსებ სტალინი დარწმუნდა: *საქართველოს იგი არ სჭირდებოდა, რუსეთი კი მას ელოდა. იმხანად, რა თქმა უნდა, იოსებ ჯუღაშვილმა არ იცოდა, რომ ამ დასკვნამ განაპირობა იოსებ სტალინის, საქართველოსა და რუსეთის დიდი ტრაგედია...*

1907 წლის ივნისში იოსებ სტალინი ტოვებს თბილისს. მის მოღვაწეობაში იწყება ახალი პერიოდი. იგი თავდაპირველად ბაქოშია, შემდეგ რუსეთსა და ბოლოს – ემიგრაციაში. 1907-1913 წლებში ი. სტალინი კვლავინდებურად ბევრს წერს, თუმცა *პერიოდი 1907 წლის ივნისიდან (საქართველოს დატოვებიდან) 1913 წლის თებერვლამდე (დაპატიმრებამდე) ყველაზე უნაყოფოა მის მოღვაწეობაში.* ამ პერიოდში ი. სტალინს არაფერი ღირებული არ შეუქმნია. ახლა ძნელი დასადგენია, იგი თვითონ არ

შესჭიდებია გლობალურ პრობლემებს და ცხოვრების მიმდინარე საკითხებმა შთანთქა მისი დრო და ენერგია, თუ იყო კიდევ სხვა რაიმე მიზეზი.

ცნობილია, რომ ეს პერიოდი ძალზე რთული იყო არა მარტო იმით, რომ ძლიერ დაიძაბა ურთიერთობა მენშევიკებსა და ბოლშევიკებს შორის, არამედ იმითაც, რომ თვით ბოლშევიკთა შორის ფრაქციულობამ იჩინა თავი. შეიძლება ი. სტალინი კიდევ ერთხილობდა და დრომდე უკანა რიგებში დგომას არჩევდა. ერთადერთი ნაშრომი, რომელზეც მან ბევრი და სერიოზულად იმუშავა, იყო „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“ (1913). ამ ნაშრომის ღირსების შესახებ კამათი მისი გამოსვლის დღიდან დაიწყო და დღესაც გრძელდება. ჩვენ ამ საკითხს ქვემოთ დავუბრუნდებით.

იოსებ სტალინს რუსულ სოციალ-დემოკრატიაში ადაპტაციის პერიოდი ძალზე გაუხანგრძლივდა. მოკლედ რომ ვთქვათ, *მოსალოდნელი აღიარება ვერ მოიპოვა*. ეს მაშინ, როცა მისი თანამემამულეები, მასზე გაცილებით ნაკლები ინტელექტუალური შესაძლებლობის მქონე მოღვაწეები – ნოე ჟორდანია, ისიდორე რამიშვილი, ირაკლი წერეთელი, კარლო ჩხეიძე – რუსული სოციალ-დემოკრატიის ცნობილი მოღვაწეები გახდნენ, მათზე ალაპარაკდა მთელი იმპერია, ხოლო არჩილ ჯორჯაძის პოპულარობა საქართველოში მოსალოდნელ ზღვარს გადასცდა.

იოსებ სტალინს თითქოს ბედი სდევნიდა. იდეურ მოწინააღმდეგეებთან ბრძოლაში დამარცხებულმა სამშობლო დატოვა, რუსეთს მიაშურა. ისინი კი თითქოს კვალდაკვალ მისდევდნენ და იქაც არ ასვენებდნენ. ნუთუ ი. სტალინი რუსეთშიაც ვერ მოიკიდებდა ფეხს? ნუთუ ისევ თანამემამულეები უნდა გადასდგომოდნენ წინ? ამ ძნელბედობიდან ი. სტალინი თითქოს მისმა ბოლო დაპატიმრებამ იხსნა. 1913 წლის თებერვლიდან 1917 წლის მარტამდე იგი საერთოდ ქრება პოლიტიკური ასპარეზიდან.

1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციამ რუსეთის ყველა პოლიტიკურ პარტიას თავს ზემოთ გადაუარა – რუსმა ხალხმა რევოლუცია პოლიტიკოსთა გეგმების გვერდის ავლით განახორციელა. ფაქტის წინაშე მდგომი პოლიტიკურ პარტიათა ლიდერები გამალებით ცდილობდნენ სამოქმედო გეგმის შემუშავებას და პოლიტიკური სიტუაციის მართვას. ასეთ ვითარებაში 1917 წლის 12 მარტს ი. სტალინი პეტერბურგში ბრუნდება. მას უკვე მოფიქრებული ჰქონდა რუსი ბოლშევიკების მოქმედების პროგრამა. პროგრამა შემდეგ დასკვნებს ემყარებოდა: 1) 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუცია ბუნებრივი გზით არ მომწიფებულა, იგი მეტწილად ომის შედეგი იყო. რუს ხალხს რევოლუციის მიზნები არ ესმოდა, უახლოესი მომავალი ვერ წარმოედგინა. ეს კი აუცილებლად განაპირობებდა კონტრრევოლუციას; 2) თებერვალ-მარტის რევოლუციის იდეებს გამოდევნებული მასა აუცილებლად გადააბიჯებდა იმ ზღვარს, რომლის გადალახვის საშუალებასაც არ იძლეოდა რუსეთის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონე. ესეც კონტრრევოლუციის მიზეზად იქცეოდა; 3) რევოლუციური პროცესის სწრაფმა აღმავლობამ პოლიტიკოსებს დაავიწყა რუსეთში იმპერიის უკვდავობის იდეა. იმპერიის უკვდავობის იდეა ადრე თუ გვიან ისევ წამოტივტივდებოდა და ყველაფერი კვლავ კონტრრევოლუციით დამთავრდებოდა; 4) ევროპის კარიბჭეში თითქოს გასული რუსეთი რევოლუციური აღტყინების დაცხრომის შემდეგ კვლავ რუსულ თვითმყოფად სამყაროში შებრუნდებოდა და კონტრრევოლუცია ამ შემთხვევაშიც გარდაუვალი იქნებოდა; 5) რევოლუციასა და კონტრრევოლუციას შორის მერყეობა რუსეთისათვის მეტად საშიშ პერიოდში – მსოფლიო ომის პირობებში – მიმდინარეობდა და ამდენად, მთელი სახელმწიფოსათვის შეიძლებოდა ძალზე სერიოზული, კატასტროფული შედეგები მოჰყოლოდა.

ყოველივე ზემოთ თქმულის საფუძველზე იოსებ სტალინი აკეთებს დასკვნას: *აუცილებელია 1917 წლის თებერვალ-მარ-*

ტის რევოლუციის შედეგების ლიკვიდაცია და რუსეთის სახელმწიფოს მოსალოდნელი კატასტროფისაგან ხსნა, რუსული „სმუტის“ თავიდან აცილება. ამრიგად, ი. სტალინი კონტრრევოლუციის აუცილებლობის აღიარებამდე მივიდა არა იმიტომ, რომ კონსერვატორი იყო, არამედ იმიტომ, რომ რუსეთი ობიექტურად, კანონზომიერად მიდიოდა კონტრრევოლუციისაკენ. ი. სტალინი კი რეალურს არასოდეს გაცვლიდა იდეალურში.

მოვლენათა ზემოთ მოცემული შეფასების დაცვას ისახავდა მიზნად ი. სტალინის ოთხმოცზე მეტი ნაშრომი (სტატიები, წერილები, გამოსვლები), დაწერილი 1917 წლის 14 მარტიდან 24 ოქტომბრამდე. *იოსებ სტალინი მოვლენათა მისეული ანალიზით, პერსპექტივის ხედვით ყველა პოლიტიკური პარტიის ლიდერზე მაღლა დადგა.* რუსეთის პოლიტიკური მოღვაწეები თვლიდნენ, რომ მოვლენები რევოლუციის გაღრმავების პრინციპით განვითარდებოდა და აქედან გამომდინარე ადგენდნენ სამოქმედო გეგმებს.

რუსი ბოლშევიკების ლიდერი ვლადიმერ ლენინი პეტროგრადში 1917 წლის 3 აპრილს დაბრუნდა. 7 აპრილს „პრავედაში“ მან გამოაქვეყნა ცნობილი „აპრილის თეზისები“, რომელშიც მოცემული იყო მომხდარის შეფასება და ბოლშევიკთა სამოქმედო პროგრამა. ვ. ლენინის „აპრილის თეზისების“ ძირითადი დებულებები აღებულია 1917 წლის მარტში გამოქვეყნებული ი. სტალინის შემდეგი ნაშრომებიდან: „მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოების შესახებ“ (14 მარტი), „ომის შესახებ“ (16 მარტი), „რუსეთის რევოლუციის გამარჯვების პირობების შესახებ“ (18 მარტი), „ნაციონალურ შეზღუდვათა გაუქმების შესახებ“ (25 მარტი).

ამრიგად, 1917 წლის 25 მარტისათვის ი. სტალინს უკვე ჩამოყალიბებული ჰქონდა 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის შედეგების ლიკვიდაციის გეგმა, რომლის ყველა ძირითადი დებულება უცვლელად აიღო ვ. ლენინმა. აშკარა პლაგიატის ფაქტი დოკუმენტურადაა დადასტურებული. აქვე

უნდა აღინიშნოს ერთი მეტად საყურადღებო მოვლენის შესახებ. ი. სტალინისა და ვ. ლენინის ასეთი დამოკიდებულება გრძელდებოდა 1917 წლის 24 ოქტომბრამდე – გადატრიალების წინა დღემდე. *ი. სტალინი, მისთვის დამახასიათებელი სიმარტივითა და აზრის სინატიფით წამოაყენებდა რაიმე დებულებას, იმავე დებულებას, მისთვის დამახასიათებელი რთული, გაუგებარი, სიცხადეს მოკლებული ერთ რამდენიმე დღის შემდეგ მიითვისებდა ვ. ლენინი.* ყოველ შემთხვევაში, პლაგიატის ფაქტის დადგენას დიდი ტვინის ჭყლეტა არ უნდა, თუმცა პლაგიატის ფაქტებს იქით გარკვევით ჩანს ერთი ჭეშმარიტება: *ი. სტალინიცა და ვ. ლენინიც ერთი გეგმით მოქმედებდნენ, – კონტრრევოლუციური გადატრიალება მათ ერთობლივ მიზანს შეადგენდა.*

თითქოს გაუგებარია, ი. სტალინისა და ვ. ლენინის შეხედულებებს რუსეთის პოლიტიკურ მოღვაწეთაგან ისევ და ისევ სოციალ-დემოკრატებში აღმოუჩნდნენ სერიოზული ოპონენტები. მენშევიკების მხრივ დასაბუთებული კრიტიკით გამოვიდნენ გიორგი პლექხანოვი, ნოე ჟორდანიას, ირაკლი წერეთელი, კარლო ჩხეიძე. ერთიანობა არ იგრძნობოდა თვით ბოლშევიკებშიც. იოსებ სტალინისა და ვლადიმერ ლენინის პლატფორმას დაუპირისპირდნენ ლევ ტროცკი, ლევ კამენევი, გრიგორი ზინოვიევი, ნიკოლაი ბუხარინი და სხვ. ი. სტალინი და ვ. ლენინი, ფაქტობრივად, მარტონი დარჩნენ.

რა თქმა უნდა, დაუფერებელია, რომ ი. სტალინმა და ვ. ლენინმა 1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალება მარტო განახორციელეს. მათ მხოლოდ ის უპირატესობა ჰქონდათ, რომ ზუსტად განსაზღვრეს, საით მიექანებოდა რუსეთი. *1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუცია 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის კანონზომიერი შედეგი იყო.* ი. სტალინისა და ვ. ლენინის გასაოცარი აღმოჩენა სწორედ ამაში მდგომარეობდა.

თავი III. ლენინიზმი თუ სტალინიზმი?

ყველას კარგად გვანსოვს საყოველთაოდ მიღებული ლო-
ზუნგი: *„სტალინი – ლენინის მოწაფე და მისი საქმის*

გამგრძელებელი“. ამ ლოზუნგის ჭეშმარიტებაში დიდხანს არავინ დაეჭვებულა, თუმცა იგი ისტორიის დიდ ცოდვას მალავდა.

მაინც როდის და რა მიზეზით შეიქმნა მითი იმის შესახებ, რომ იოსებ ჯუღაშვილი (სტალინი) ვლადიმერ ულიანოვის (ლენინის) მოწაფე და მისი საქმის გამგრძელებელი იყო? დოკუმენტურადაა დადასტურებული, რომ 1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუციურ სახელმწიფო გადატრიალებამდე საჯაროდ სტალინისათვის ლენინის მოწაფე არავის უწოდებია, მაშინაც კი, როცა 1922 წლის 3 აპრილს იოსებ სტალინი რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივნად აირჩიეს. თვით იოსებ სტალინიც არ თვლიდა თავს ვ. ლენინის „მოწაფედ“. ყოველ შემთხვევაში, ამის შესახებ მას არაფერი უთქვამს ვ. ლენინის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილ წერილში „ლენინი როგორც რკპ ორგანიზატორი და ბელადი“, რომელიც 1920 წლის 23 აპრილს დაიბეჭდა „პრავდაში“. 23 აპრილს იოსებ სტალინი სიტყვითაც გამოვიდა რკპ(ბ) მოსკოვის კომიტეტის კრებაზე, რომელიც ვ. ლენინის დაბადებიდან 50 წლისთავს მიეძღვნა. „მოწაფეობაზე“ რაიმე ნათქვამი არც აქ ყოფილა.

„სტალინი – ლენინის მოწაფე“ – ასეთ უაზრობას მაშინ არც არავინ დაიჯერებდა. ყველა ცნობილმა სოციალ-დემოკრატიმა (ბოლშევიკმაც და მენშევიკმაც) კარგად იცოდა, ვინ ვინ იყო. **ტყუილის თქმა იმხანად გაცილებით ძნელი იყო და არც თვალში ნაცრის შეყრას აპატიებდნენ ერთმანეთს.** ამბობენ, მესხიერება ცენზურას არ ემორჩილებათ. ჰოდა, ძველ პარტიელებს კარგად ახსოვდათ, რომ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის ამოცანები იოსებ სტალინმა შესანიშნავად ჩამოაყალიბა 1901 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „რუსეთის სოციალ-დემოკრატია და მისი უახლოესი ამოცანები“. იგივე პრობლემები ვ. ლენინმა ძალზე ბუნდოვნად გააშუქა 1902 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „რა ვაკეთოთ?“ ვ. ლენინს ერთი სერიოზული ნაშრომიც არ ჰქონდა დაწერილი ეროვნული საკითხის შესახებ, როცა 1904 წელს გამოქვეყნდა

ი. სტალინის ცნობილი ნაშრომი „როგორ ესმის სოციალ-დემოკრატიას ნაციონალური საკითხი“.

მაშ, საიდან გაჩნდა მითი, ი. სტალინს ვ. ლენინის მოწაფედ რომ წარმოადგენდა? ეს რთული საკითხია და მისი გარკვევა ვ. ლენინის ან ი. სტალინის თეორიული ან პრაქტიკული ნაღვაწის შეფასებით შეუძლებელია. პრობლემა გაცილებით ღრმაა. მოვლენები, რომელმაც შეიძლება საკითხს ნათელი მოჰყენოს, ასე განვითარდა.

სოციალისტური დოქტრინა, სოციალისტური იდეოლოგია ერთიანი არასოდეს ყოფილა. სოციალისტური მოძღვრება კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე კონკრეტული მიმდინარეობის სახით მოვევლინებოდა ხოლმე საზოგადოებას: **უტოპიური სოციალიზმი, ანარქიზმი, მარქსიზმი, ლენინიზმი, ნაციონალ-სოციალიზმი** და სხვ., რაც სწორედ ერთიანი სოციალისტური დოქტრინის არარსებობის დამადასტურებელია. უფრო მეტიც, ყველა ცნობილმა სოციალისტმა: ლუი-ოგიუსტენ ბლანკმა (1805-1881), ალექსანდრე გერცენმა (1811-1870), მიხეილ ბაკუნინმა (1814-1876), ფერდინანდ ლასალმა (1825-1864), ვილჰელმ ლიბკნეხტმა (1826-1900), ავგუსტ ბებელმა (1840-1913), ეიულ გედმა (1845-1922), ელუარდ ბერნშტეინმა (1850-1932), კარლ კაუცკიმ (1854-1938), გიორგი პლექანოვმა (1856-1918), ემილ ვანდერველდემ (1866-1938), ლევ ტროცკიმ (1879-1940) და სხვ. ერთმანეთისგან განსხვავებულ სოციალისტურ მიმდინარეობებს დაუდეს სათავე.

სოციალისტ მოაზროვნეთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს იოსებ ჯულაშვილს (სტალინს). ი. სტალინის როლისა და ადგილის განსაზღვრა სოციალური სამართლიანობისათვის ბრძოლის ისტორიაში არ არის ადვილი საქმე. ეს, პირველ რიგში, ტრადიციულ შეხედულებათა უსაფუძვლობის დამტკიცებას მოითხოვს. წინასწარვე შევნიშნავთ, რომ ჩვენს სინამდვილეში ცნებები „**სოციალისტური მოძღვრება**“, „**სოციალისტური დოქტრინა**“, „**სოციალიზმი**“, „**სოციალ-დემოკრატია**“, „**მარქსიზმი**“, „**ლენინიზმი**“, „**ბოლშევიზმი**“ ყო-

ველთვის არ იხმარებოდა მისი ნამდვილი მნიშვნელობით. პოლიტიკური მიზნით, დროდადრო ისინი სხვადასხვა შინაარსით ივსებოდა.

იოსებ სტალინი, როგორც მოაზროვნე, ცხადია, კონკრეტულ ისტორიულ პირობებში ყალიბდებოდა. როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ი. სტალინის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე გავლენას ახდენდა ქართული ეროვნული მოძრაობა, რუსული ნაროდნიკული სოციალიზმი, ანარქიზმი, სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრება... ქართული ეროვნული მოძრაობა, რუსული ნაროდნიკული სოციალიზმი და ანარქიზმი, შეიძლება ითქვას, ი. სტალინმა უშუალოდ პირველწყაროებიდან შეითვისა... რაც შეეხება სოციალ-დემოკრატიულ მოძღვრებას, ი. სტალინი მას შეიმეცნებდა როგორც პირველწყაროებიდან (კ. მარქსის, ფ. ენგელსის, ე. ბერშტეინისა და კ. კაუცკის ნაშრომებიდან), ისე გ. პლехანოვის ნაწერების საშუალებით.

რუსეთში სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრება ორ ეტაპად გავრცელდა. პირველი ეტაპი XIX საუკუნის 70-80-იან წლებს მოიცავს და იგი გიორგი პლехანოვის სახელთანაა დაკავშირებული. მეორე ეტაპი 90-იანი წლების დამდეგიდან იწყება და იგი ვლადიმერ ლენინის სახელს უკავშირდება. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ გ. პლехანოვს სოციალიზმი და მარქსიზმი არ გაუიგივებია, ხოლო ვ. ლენინმა ფაქტობრივად სოციალიზმსა და მარქსიზმს შორის ტოლობის ნიშანი დასვა. ეს ორი მოაზროვნე სხვა ბევრითაც განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან.

გიორგი პლехანოვი სოციალისტი იყო ამ სიტყვის ფართო გაგებით. მას სოციალ-დემოკრატიული იდეები იტაცებდა საერთო სოციალური პროგრესის მიღწევის თვალსაზრისით და არა როგორც საშუალება პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობისა. ეს სულაც არ ეწინააღმდეგება გ. პლехანოვის დასკვნას, რომ სოციალიზმი და პოლიტიკური ბრძოლა განუყოფელია. ნაროდნიკული იდეების უარყოფის შემდეგ თუ რატომ დადგა გ. პლехანოვი მარქსიზმის პოზიციაზე, ძნელი ასახსნელია.

საბოლოოდ, დიდი მცდელობის მიუხედავად, რუსეთი და მარქსიზმი გ. პლენანოვმა ვერ დააკავშირა – გასაგებად ვერ ახსნა, რაში სჭირდებოდა სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრება რუსეთს. ნუთუ გ. პლენანოვი ვერ მიხვდა, რომ რუსეთში სახელმწიფო იყო „ისტორიის შემოქმედი“, ხოლო კ. მარქსი „ისტორიას გაიაზრებდა სახელმწიფოს გარეშე?“ ნუთუ გ. პლენანოვი ვერ მიხვდა, რომ „მარქსი – ეს ლიტერატურაა. ლიტერატურა კი ძველდება, მას სინამდვილე ამარცხებს ან კვდება“ (Jcdfkl lgyukth\ Ghecfxtcndj b cjwbfbkbpv\ Gtnth,ehu= 1922= c\ 68-69)\ ნუთუ გ. პლენანოვი ვერ მიხვდა, რომ მარქსიზმი რუსეთის განახლების იდეოლოგიად ვერ გამოდგებოდა? ნუთუ ძნელი მისაგნები იყო ის ჭეშმარიტება, რომელიც ცოტა მოგვიანებით ასე ჩამოაყალიბა ოსვალდ შპენგლერმა: @Uhf;lfycndj vbhf (Weltburgertum) 'nj ;fkrfz ahfpf\ Vs k.lb jghtltkyyuj cnjktbnbz= yfwbb= rheuf= nbgf\ "nj ytj,ljlbvst eckjdbz= ghb rjnjhs[vs vj;tv ghblfnm cvsck b uke,bye yfitve ceotcndjdfyb.= vj;tn ,snm litzntkzvb= nfr;t gjchtlcndjv ckjdf\ Xtv ,jkt vs pfgjkyztv 'nb lfyyst uhfybws= ntv lfktt ghjcnbhftncz yfif ltqcnattyjcnm\ Gkfnjy ,sk fabzyby= Wtpfhm _ hbvkzyby= Utnt _ yvtw| xnj nfrjdsvb jyb ,skb dctwtkj b ght;lt dctuj= 'nbv j,eckjdktyj b[dctvbhyj-bcnjhbxtcrjt dkbzybt@ (Jcdfkl lgyukth\ Ghecfxtcndj b cjwbfbkbpv= c\ 69)\ სწორედ ამ ელემენტარული ჭეშმარიტების უგულვებელყოფის შედეგი იყო ის, რომ XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში და მომდევნო პერიოდშიც გ. პლენანოვი დინების საწინააღმდეგოდ მოძრაობდა – რუსეთში სახელმწიფოებრიობის განვითარების საყოველთაოდ ცნობილ კანონზომიერებას შუბლით ეჯახებოდა. საბოლოოდ კი გ. პლენანოვმა საკუთარ მოძღვრებას სისტემის სახე ვერ მისცა.

ვლადიმერ ლენინი ჩასწვდა გ. პლენანოვის შეცდომათა არსს. ვ. ლენინმა აღიარა, რომ მარქსიზმი რუსეთში სოციალური განახლების იდეოლოგიად არ გამოდგებოდა. მით უმეტეს, მარქსიზმი პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობას ვერ

უზრუნველყოფდა. სოციალისტურ მიმდინარეობათაგან ვ. ლენინი ლუი-ოგიუსტენ ბლანკის მოძღვრებაზე შეჩერდა. ეს შემთხვევითი არ იყო. ბლანკიზმი ვ. ლენინმა პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობის რეალურ გზად დასახა. ვ. ლენინმა ისიც განჭვრიტა, რომ ბლანკიზმის მარცხი რუსეთთან შედარებით პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სოციალურად დაწინაურებულ ევროპაში სულაც არ ნიშნავდა, რომ ეს მოძღვრება წარმატებას ვერ მიაღწევდა რუსეთში. პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობის მიზნით გლენთა საყოველთაო აჯანყების ნაროდნიკული იდეის კრახი ვ. ლენინისათვის სულ ახლო წარსული იყო. ამ გზით ვ. ლენინი, ცხადია, აღარ წავიდა. ძალაუფლების სწრაფი დაპყრობის თვალსაზრისით არც მარქსიზმი გამოდგებოდა. რჩებოდა ბლანკიზმი – შეთქმულების, გადატრიალების გზით, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პირობების გათვალისწინების გარეშე, ძალაუფლების დაპყრობა. ირწმუნა თუ არა ლენინმა საბოლოოდ ბლანკიზმის პერსპექტივა რუსეთში, ახლა ძნელი დასადგენია, მაგრამ, ცხადია, რომ უკვე XIX საუკუნის 90-იან წლების დამდეგს იგი ბლანკიზმის პოზიციაზე იდგა. ბლანკიზმს ვ. ლენინი აშკარად მხარს ვერ დაუჭერდა. ამ იდეოლოგიამ ევროპაში მარცხი განიცადა, რის გამოც ლენინისათვის პოლიტიკურად წამგებიანი იყო ბლანკისტის სახელით გამოსულიყო პოლიტიკურ სარბიელზე. სწორედ ამიტომ ლენინი ამოეფარა იმხანად ძალზე პოპულარულ იდეოლოგიას – მარქსიზმს.

ვ. ლენინი მარქსისტი არასდროს ყოფილა, არც XIX საუკუნის 90-იან წლებში და არც 1917 წელს. ვ. ლენინმა საკუთარი მოძღვრება – ლენინიზმი – ბლანკიზმზე დააფუძნა, თუმცა უფრო სამართლიანი იქნებოდა გვეთქვა, რომ ვ. ლენინმა ბლანკიზმიდან აიღო მხოლოდ ცუდი, ისევე როგორც მხოლოდ ცუდი აიღო ანარქიზმიდან, რუსული ნაროდნიკული სოციალიზმიდან, მარქსიზმიდან. მიუხედავად ამისა, ვ. ლენინმა თავის მოძღვრებას სისტემის სახე მანიც მისცა.

ვ. ლენინი ბლანკისტი არ იყო იმიტომ, რომ მან ბლანკიზმში უარყო მთავარი – გადატრიალების განზორციელება დიდი სისხლისღვრის გაშერე; ლენინი ანარქისტისტი არ იყო იმიტომ, რომ მას არ ჰქონია მასების რწმენა; ვ. ლენინი ნა-როდნიკი არ იყო იმიტომ, რომ სოციალურად თანასწორთა საზოგადოების შექმნა მას აზრად არ მოსვლია; ლენინი მარქსისტისტი არ იყო იმიტომ, რომ მან მარქსიზმში უარყო მთავარი – საზოგადოების განვითარების კანონზომიერების შეუვალობა, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პროცესების ფორსირების შეუძლებლობა.

მაინც რა იყო ყველაზე მეტად მიუღებელი ლენინიზმში? – ისტორიული კანონზომიერების უარყოფა, საზოგადოების პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების კანონების უგულებელყოფა. სწორედ ამით იყო განპირობებული ყველა სხვა უარყოფითი მოვლენა ლენინიზმში (სექტანტიზმი, ექსტრემიზმი, დიქტატურა და ა. შ.).

ლუი-ოგიუსტენ ბლანკმა ვლადიმერ ლენინს კარგი სამსახური გაუწია, ხოლო ლენინმა ბლანკს – მხოლოდ ცუდი. იდეალისტისტი ბლანკი ისტორიაში გულმხურვალე რევოლუციონერად დარჩებოდა, რომ არ ყოფილიყო პრავმატიისტი ლენინი.

ვ. ლენინის ილუზია პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობის შესახებ სავსებით გაფანტა 1905-1907 წლების რევოლუციამ. რუსეთი ის ქვეყანა იყო, სადაც მეჯინბე ან გაკრეჭილი ბერი შეიძლებოდა მეფის ტახტზე დამჯდარიყო, მაგრამ რუსეთი ის ქვეყანაც იყო, სადაც მეფე-მამის მისიის აღსრულება ყველას არ შეეძლო. რევოლუციამ, მისმა მსვლელობამ და მარცხმა ლენინი, როგორც მოაზროვნე და პოლიტიკური მოღვაწე, გააკოტრა. იგი ახალს ველარაფერს ქმნიდა: თავს ისევ მარქსისტად ასალებდა, კვლავ ერთ ადგილს ტკეპნიდა.

ასეთ ვითარებაში რუსეთში განგებისაგან განსაზღვრული მისიის აღსრულებას იწყებს იოსებ ჯულაშვილი (სტალინი).

იოსებ სტალინს რუსი სოციალისტებისაგან განსხვავებით ის დიდი უპირატესობა ჰქონდა, რომ, ერთის მხრივ, მან

ღრმად და საფუძვლიანად იცოდა რუსეთის ისტორია, კარგად ერკვეოდა რუსული სამყაროს ეკონომიკურ და სოციალურ ურთიერთობებში, მის თვითმყოფადობასა და თავისებურებებში. მეორეს მხრივ, ი. სტალინმა საფუძვლიანად შეისწავლა სოციალისტური მოძღვრების თითქმის ყველა მიმდინარეობა, კარგად იცნობდა იგი გ. პლენხანოვისა და ვ. ლენინის ნაშრომებს. უკვე XX საუკუნის დამდეგს იოსებ სტალინმა გააკეთა უაღრესად საინტერესო დასკვნები: 1) სოციალისტური მოძღვრება, სოციალიზმის ნებისმიერი მიმდინარეობა მიუღებელი იყო რუსეთისათვის. რუსეთის თვითმყოფადობა გამორიცხავდა იქ სოციალისტური იდეების ხორცშესხმას; 2) ვერც ერთი პოლიტიკური პარტია თუ მიმდინარეობა რუსეთში უახლოეს ხანებში ძალაუფლებას ვერ დაიპყრობდა – ცარიზმის სოციალური ბაზა საკმაოდ ძლიერი იყო და ჯერჯერობით უზრუნველყოფდა პოლიტიკური სისტემის სიმტკიცეს (ორივე დასკვნის აბსოლუტური ჭეშმარიტება დაადასტურა 1905-1907 წლების რევოლუციამ); 3) პოლიტიკური პარტიების მიერ ძალაუფლების დაპყრობის საკითხი მხოლოდ მაშინ დადგებოდა, როცა რუსეთი 1905 წლის მსგავსად ახალ დიდ სოციალურ აფეთქებამდე მივიდოდა, როცა ცარიზმს სოციალური ბაზა გამოეცლებოდა. ამ პროცესის დაჩქარება კი რუსეთში არსებულ პოლიტიკურ პარტიებს არ შეეძლოთ, იგი თავისი კანონზომიერებით უნდა მომწიფებულყო (ამ დასკვნის სისწორე დაადასტურა 1907-1917 წლების მოვლენებმა); 4) რუსეთში 1905-1907 წლების რევოლუციის დამარცხების შემდეგ შექმნილი სიტუაცია სავსებით ცხადად ადასტურებდა, რომ ახალი დიდი სოციალური აფეთქება ახლო მომავალში არ იყო მოსალოდნელი (ამ დასკვნაში კორექტივი შეიტანა პირველმა მსოფლიო ომმა, რომელმაც ძალზე დააჩქარა რევოლუცია); 5) ახალი დიდი სოციალური აფეთქების შემთხვევაში რუსეთში ხელისუფლებისათვის მებრძოლ პოლიტიკურ პარტიათა შორის ყველაზე სერიოზული ძალა სოციალ-დემოკრატია იქნებოდა.

რა ჰქონდა საერთო ი. სტალინის ამ დასკვნებს უკვე ცნობილ სოციალისტურ მიმდინარეობებთან, უფრო კონკრეტულად კი მარქსიზმთან ან ლენინიზმთან? – ძალიან ცოტა, თითქმის უმნიშვნელო. იოსებ სტალინი ახალ სოციალისტურ მიმდინარეობას, ახალ სოციალისტურ მოძღვრებას – **სტალინიზმს** – უყრიდა საფუძველს.

იოსებ სტალინის წინასწარმეტყველება ახდა. 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციამ რუსეთის იმპერია დაანგ-რია, პოლიტიკური პარტიებისათვის ფართო სამოქმედო ასპარეზი გადაიშალა. **იოსებ სტალინის ზებუნებრივმა ნიჭმა და ენერჯიამ გასაქანი ჰპოვა და სტალინი თავისი მისიის აღსრულებას შეუდგა.** ი. სტალინს ამ მისიის აღსრულება მარქსისტის მანტიამოსხმულს მოუხდა. იმხანად რომ ი. სტალინს მის მიერ ახალი მოძღვრების შექმნაზე დაეწყო ლაპარაკი, იგი უნდა დაპირისპირებოდა ვ. ლენინს და მთელ ბოლშევიკურ პარტიას. ეს ძალზე გააძნელებდა პოლიტიკური მიზნის განხორციელებისათვის ბრძოლას. მარქსისტის სამოსელი კი ი. სტალინს სულაც არ უშლიდა ხელს ჩანაფიქრის აღსრულებაში.

1917 წლის 14 მარტიდან დაწყებული იოსებ სტალინი აქვეყნებს ნაშრომებს: „მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოების შესახებ“ (14 მარტი), „ომის შესახებ“ (16 მარტი), „რუსეთის რევოლუციის გამარჯვების პირობების შესახებ“ (18 მარტი), „ნაციონალურ შეზღუდვათა გაუქმების შესახებ“ (25 მარტი), „ან – ან“ (26 მარტი), „ფედერალიზმის წინააღმდეგ“ (28 მარტი). ეს ის ნაშრომებია, რომელთა საფუძველზე ვ. ლენინმა შეადგინა თავისი ცნობილი „აპრილის თეზისები“ (1917 წლის აპრილის დამდეგი). ვ. ლენინის პლაგიატს, „აპრილის თეზისებს“, რუსეთში სოციალისტური რევოლუციის განხორციელების გეგმა ეწოდა. ი. სტალინმა ამჯერად ჩრდილში დარჩენა არჩია.

იოსებ სტალინი ძალაუფლების ხელში ჩაგდების გეგმას ხეწვდა, პოლიტიკური სიტუაციის ცვლილებებს ითვალისწინებდა. ამ მხრივ მეტად საყურადღებოა 1917 წლის მარტიდან

ოქტომბრამდე გაზეთ „პრავდაში“ გამოქვეყნებული მისი უამრავი ნაშრომი. ვ. ლენინმა აშკარად იგრძნო ი. სტალინის უპირატესობა. რადგან სტალინი ჯერჯერობით ლენინს არ ებრძოდა, მის ლიდერობას საფრთხეს არ უქმნიდა, ლენინი სტალინის ნააზრევს აედევნა. მდევრის როლში იყო ლენინი 1917 წლის 25 ოქტომბრის ჩათვლით. ფარულმა ალიანსმა გაამართლა: იოსებ სტალინმა თავისი მისია აღასრულა, ვლადიმერ ლენინმა ბოლშევიკური პარტიის ლიდერობა შეინარჩუნა, ხოლო ორივემ ერთად ბრწყინვალედ მოიგეს 25 ოქტომბერი – რუსეთის დროებითი მთავრობა ისტორიის სანაგვეზე მოისროლეს, პოლიტიკური პარტიები პირში ჩალაგამოვლებულები დატოვეს.

1917 წლის 25 ოქტომბერს კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალება ტაქტიკური თვალსაზრისით ბრწყინვალედ იყო გააზრებული. დროებით მთავრობას საკმაოდ სერიოზული ძალა (მუშები, ჯარისკაცები, მატროსები) უჭერდა მხარს. მაგრამ იმ დღეს, იმ მომენტში, იმ წუთში დროებითი მთავრობა მაინც მარტო დარჩა. დროებითი მთავრობის „სიმარტოვე“ დიდხანს არ გაგრძელდებოდა. საათები, შეიძლება წუთები წყვეტდა ყველაფერს. სწორედ ეს „წუთები“ არ გამოეპარა სტალინს. სხვა გზით ბოლშევიკები ძალაუფლებას ვერ დაეუფლებოდნენ.

ამრიგად, ბოლშევიკური პარტიის დიდი გამარჯვება 1917 წლის 25 ოქტომბერს სულაც არ იყო განპირობებული მარქსიზმის ყოვლისშემძლეობით, იგი არც ლენინიზმის ტრიუმფს ნიშნავდა. 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციამდე რუსეთი ისტორიული პროცესის განვითარების კანონზომიერებამ მიიყვანა. პოლიტიკურ პარტიებს რევოლუციის მომზადებასა და განხორციელებაში გადამწყვეტი როლი არ უთამაშიათ. პოლიტიკურ პარტიათათვის ფართო სამოღვაწეო ასპარეზი შექმნა თებერვალ-მარტის რევოლუციამ. *ხელისუფლებისათვის მებრძოლ პოლიტიკურ პარტიათა შორის ყველაზე ორგანიზებული აღმოჩნდა ბოლშევიკების პარტია, რომლის სტრატეგია და ტაქტიკა ეფუძნებოდა არა მარქისზმს, არა ლენინიზმს,*

არამედ სოციალისტური მოძღვრების ახალ მიმდინარეობას – სტალინიზმს.

მაშ, საიდან გაჩნდა მითი ი. სტალინი ლენინის მოწაფედ რომ წარმოგვიდგინა? **ეს მითი თვით იოსებ სტალინიმა შექმნა.** მოვლენები კი ასე განვითარდა. ი. სტალინიმა სწორად განჭვრიტა, რომ ძალაუფლების ხელში ჩაგდებისათვის ბრძოლა ვ. ლენინის სიკვდილის შემდეგ კიდევ უფრო გამწვავდებოდა, ი. სტალინს ამ ბრძოლაში გამარჯვების იმედი არ უნდა ჰქონოდა. არაოფიციალური რეიტინგით, იგი რკპ(ბ) ხელმძღვანელ ბირთვში ლ. ტროცკის, ლ. კამენევისა და გ. ზინოვიევის შემდეგ იდგა. ი. სტალინს მეოთხე ადგილიც კი მყარად არ ეკავა. აქ მას შეიძლებოდა შესცილებოდნენ ნ. ბუხარინი და გ. პიატაკოვი.

ლ. ტროცკის სამოქალაქო ომმა წარმოუდგენლად დიდი ავტორიტეტი მოუხვეჭა და იგი რუსი გლეხის, მუშისა და ჯარისკაცის თვალში ვ. ლენინის გვერდით დააყენა. ლ. ტროცკის დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა საერთაშორისო მუშათა და კომუნისტურ მოძრაობაში, კერძოდ, მესამე კომუნისტურ ინტერნაციონალში. **თუ ვ. ლენინის სიკვდილის შემდეგ ლ. ტროცკი აიღებდა ძალაუფლებას, ი. სტალინი მესამე ან მეოთხე კაცად კი არ დარჩებოდა ბოლშევიკური პარტიის ხელმძღვანელობაში, არამედ საეროდ გაქრებოდა პოლიტიკური ასპარეზიდან.**

ლ. ტროცკისა და ი. სტალინის შერიგება უკვე აღარ შეიძლებოდა – სამოქალაქო ომის წლებში (1918-1920) ისინი სამკვდრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს. ასე რომ, 1921 წელს ი. სტალინი იწყებს ბრძოლას ლ. ტროცკის დასამხობად. ეს იყო ძალზე სარიცხო, შეიძლება ითქვას, უიმედო წამოწყება. თუმცა, როგორც შემდეგ გაირკვა, ი. სტალინს ყველაფერი კარგად ჰქონდა გათვლილი. ლ. ტროცკი შეტევას არ ელოდა, თვლიდა, რომ მისთვის გაცილებით საშიში ლ. კამენევი და გ. ზინოვიევი იყვნენ. ის კამენევი, რომელიც ლენინს რსფსრ სახკომსაბჭოში პირველ მოადგილედ ჰყავდა,

ის ზინოვიევი, რომელსაც ლენინთან ერთად ეძინა რაზლივის კარავში. ლ. ტროცკი ვარაუდობდა: თუ სტალინი ძალაუფლებისათვის ბრძოლას დაიწყებდა, მას ჯერ რეიტინგით მასზე წინ მდგომი ლ. კამენევი და გ. ზინოვიევი უნდა ჩამოეცილებინა, ზურგის გამაგრების მიზნით ნ. ბუხარინის მოცილებაზე ფიქრიც არ იქნებოდა ზედმეტი... ამ ბრძოლაში ი. სტალინს იმდენი დრო დასჭირდებოდა, რამდენიც ლ. ტროცკის ძალაუფლების აღებისათვის სავსებით ეყოფოდა.

ი. სტალინმა ზედმიწევნით ზუსტად ამოიცნო ლ. ტროცკის ვარაუდი და სამოქმედო გეგმაც მის შესაბამისად აავო. **იოსებ სტალინმა გადაწყვიტა: არ ჩაბმულიყო ლ. კამენევთან, გ. ზინოვიევთან და ნ. ბუხარინთან ხანგრძლივ ბრძოლაში, პირდაპირ ლ. ტროცკისათვის შეეჭია.** თუ ი. სტალინი ლ. ტროცკის დაამარცხებდა, ლ. კამენევი და გ. ზინოვიევი ავტომატურად მისი მონა-მორჩილნი გახდებოდნენ, მაგრამ თუ ი. სტალინი ლ. კამენევსა და გ. ზინოვიევს დაამარცხებდა, ეს სულაც არ ნიშნავდა, რომ ლ. ტროცკისაც ადვილად ჩამოიცილებდა გზიდან. ასე რომ ი. სტალინის გადაწყვეტილება პირდაპირ ლ. ტროცკისათვის შეეჭია, ერთი შეხედვით ავანტურისტული და უპერსპექტივო, სინამდვილეში რეალური და მომგებიანი ჩანდა. ცხადია, არსებობდა იმისი შანსიც, რომ ი. სტალინს ყველაფერი წაეგო. ამ ადამიანურ შიშს იგი არ გრძნობდა. **სიკვდილის შიში ი. სტალინს უკვე კარგა ხანია დაკარგული ჰქონდა.**

ლევ ტროცკის წინააღმდეგ ბრძოლის პირველი ეტაპი ითვალისწინებდა ვ. ლენინსა და ლ. ტროცკის შორის არსებული წინააღმდეგობის გამომზეურებას, მძაფრად წარმოჩენას. პარალელურად ყველაფერი უნდა გაკეთებულიყო იმისათვის, რომ ი. სტალინი წარმოდგენილიყო როგორც ვ. ლენინის მტკიცე მიმდევარი, მისი ხაზის დამცველი. „მოწაფეობისაგან“ ჯერჯერობით ი. სტალინი თავს იკავებდა. 1921 წლის 19 იანვარს „პრავდაში“ იგი აქვეყნებს წერილს „ჩვენნი უთანხმოებანი“. მისთვის დამახასიათებელი

გაბედულებით ი. სტალინმა ლ. ტროცკის ბრალი დასდო ვ. ლენინთან დაპირისპირებაში, სახელმწიფო, პარტიული და პროფკავშირული მშენებლობის ანბანის უცოდინრობაში. ეს ძალზე სერიოზული ბრალდება იყო. რკპ(ბ) X ყრილობაზე (1921 წ. მარტი) ი. სტალინი ლ. ტროცკის არ შევჯახებია, მისი საკეთებელი საქმე ვ. ლენინმა გააკეთა. ლ. ტროცკიმ ყრილობაზე ბრძოლა წააგო, თუმცა რკპ(ბ) ხელმძღვანელობაში ვ. ლენინის შემდეგ იგი კვლავ პირველ კაცად ითვლებოდა.

1921 წლის ივლისში ი. სტალინი წერს ნაშრომს „რუსი კომუნისტების პოლიტიკური სტრატეგიისა და ტაქტიკის შესახებ“, რომელშიც ძირფესვიანად ანადგურებს ლ. ტროცკისა და სხვა გამოჩენილი ბოლშევიკების პოზიციებს. ნაშრომი იმდენად მწვავედ იყო დაწერილი, რომ მისი გამოქვეყნებისაგან ი. სტალინმა თავი შეიკავა – ყველას ერთად გადამტერება არ ღირდა. ეს ნაშრომი ცოტა მოგვიანებით ძალზე ეფექტურად გამოიყენა ი. სტალინმა. მანამდე კი, 1921 წლის 18 დეკემბერს „პრავდაში“ გამოქვეყნებულ სტატიაში „პერსპექტივები“ კვლავ მოხერხებულად დაუპირისპირა ვ. ლენინს ლ. ტროცკი. ლ. ტროცკი თითქოს კვლავ ურყევად იდგა, თუმცა ი. სტალინი იმედს არ კარგავდა.

1922 წელი იოსებ სტალინმა და ლევ ტროცკიმ ერთ ბანაკში გაატარეს. სსრ კავშირის შექმნის პროცესში ისინი ერთმანეთს არ დაპირისპირებდნენ, თუმცა ეს დაზავება დროებითი იყო. სსრკ შექმნის შემდეგ ი. სტალინი კვლავ აგრძელებს ბრძოლას ლ. ტროცკის წინააღმდეგ. 1923 წლის 14 მარტს „პრავდა“ ბეჭდავს ი. სტალინის სტატიას „რუსი კომუნისტების სტრატეგიისა და ტაქტიკის საკითხისათვის“. ამ ნაშრომის შემდეგ ლ. ტროცკის ეჭვიც კი აღარ უნდა შეჰპარვოდა იმაში, რომ ავტორი მას სრულიად შეგნებულად უპირისპირებდა ვ. ლენინსა და მთლიანად ბოლშევიკურ პარტიას.

ი. სტალინმა ნელა და ოსტატურად გააკეთა გადასვლა „**ოპოზიციონერი ტროცკიდან**“ „**მოლაღატე ტროცკიზე**“. იოსებ სტალინი წერდა წარმოუდგენელი ლოგიკით, ნათლად, გასაგებად, უბრალოდ. წვრილ-წვრილ ფაქტებს არ ეძიებდა, გლობალურ, სტრატეგიულ საკითხებს მიჰყვებოდა. მიუხედავად ამისა, ლევ ტროცკის მოლაღატეობა მაინც დაუჯერებელი ჩანდა. ალბათ ამითაც იყო გამოწვეული, რომ რკპ(ბ) XII ყრილობამ (1923 წ. აპრილი) ძალაში დატოვა ძველი რეიტინგი: ტროცკი – კამენევი – ზინოვიევი – სტალინი. ვ. ლენინი ავადა, ყრილობას ლ. კამენევი ხსნის. ცენტრალური კომიტეტის მოხსენება ორ ნაწილად გაიყო: პოლიტიკური ანგარიში (უფრო მნიშვნელოვანი) გ. ზინოვიევმა გააკეთა, საორგანიზაციო მუშაობის ანგარიში (შედარებით უმნიშვნელო) ი. სტალინმა წარმოადგინა. ლიდერის როლი ლ. ტროცკის ერგო. ძალზე თავდაჯერებული ჩანდა ლევ ტროცკი. მოვლენები ისე ვითარდებოდა, თითქოს ბოლშევიკური პარტიის ლიდერად ლ. ტროცკის განდომას მხოლოდ ვ. ლენინის მიმქრალი სიცოცხლეა აფერხებდა. ეს კი ღრობითი შეფერხება იყო: ვ. ლენინი რომ დიდხანს ვეღარ იცოცხლებდა, ამაში ეჭვი აღარავის ეპარებოდა.

იოსებ სტალინი არ შეუშინებია რკპ(ბ) XII ყრილობის გარეგნულ შედეგებს. მან ყრილობაზე სხვა რამ დაინახა: ლევ ტროცკის დაუცნრომელი ლტოლვა პარტიის ლიდერობისაკენ ძალზე აღელვებდა ლ. კამენევს, გ. ზინოვიევსა და ნ. ბუხარინს, ამას კი დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ი. სტალინისათვის. აუცილებელი იყო ლ. კამენევისა და გ. ზინოვიევის განწყობილების გამოყენება.

1923 წლის 15 დეკემბერს „პრავდაში“ ქვეყნდება ი. სტალინის წერილი მეტად ორიგინალური სათაურით: „დისკუსიისა, რაფაილისა, პრეობრაჟენსკის და საპრონოვის სტატიებისა და ტროცკის წერილის შესახებ“. ყველას გაჰკრა კბილი ი. სტალინმა, ლ. კამენევი და გ. ზინოვიევი კი აშკარად დაინდო. ეს უკანასკნელნი მადლიერნი უნდა ყოფილიყვნენ. წერილში ყველაზე მწვავედ ლევ ტროცკი იყო

გაკრიტიკებული, ნაჩვენები იყო ვ. ლენინისა და ლ. ტროცკის შეხედულებათა სრული პოლარულობა.

ლევ ტროცკი იოსებ სტალინის ნაწერებზე გაცილებით მეტ ყურადღებას ვ. ლენინის ავადმყოფობას აქცევდა. კვლავ ფიქრობდა, რომ ვ. ლენინის სიკვდილით ისპობოდა ის უკანასკნელი ბარიერი, რომელიც აფერხებდა მის მიერ ბოლშევიკური პარტიის ლიდერის სავარძლის დაკავებას. ამაში კი ლ. ტროცკი მწარედ ცდებოდა... მან აშკარად ვერ შეაფასა იოსებ სტალინის შესაძლებლობანი.

ვ. ლენინის გარდაცვალება მოულოდნელი არ ყოფილა, მაგრამ მან მაინც დიდი დაბნეულობა შეიტანა რკპ(ბ) უმაღლეს ემელონებში. არ დაიბნა მხოლოდ იოსებ სტალინი. ცხადი იყო, რომ ბოლშევიკური პარტიის ლიდერი იგი ჯერ კიდევ ვერ გახდებოდა, ამიტომ გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენდა ლ. ტროცკის აღმასვლის შეჩერება, თუნდაც დროებით.

ლევ ტროცკის წინააღმდეგ ბრძოლის მეორე ეტაპს ი. სტალინმა ვ. ლენინის სიკვდილისთანავე დაუღო სათავე. ბრძოლის ძველი მეთოდებით ი. სტალინი მიზანს ვეღარ მიაღწევდა. ყველასათვის მოულოდნელად იოსებ სტალინი შეუდგა ვ. ლენინის გაფეტიშებას. პირველად და შესანიშნავად მან ეს გააკეთა საბჭოების სრულიად საკავშირო II ყრილობაზე 1924 წლის 26 იანვარს თავის ცნობილ ნაშრომში „ლენინის გარდაცვალების გამო“. ყველა დაიბნა: ***რაში სჭირდებოდა ვ. ლენინის გაღმერთება იოსებ სტალინს? რა მიზანს ემსახურებოდა საჯაროდ წარმოთქმული სიტყუე?*** სულ ცოტა ხნის წინ, 1920 წელს, ი. სტალინი საერთოდ არაფერს ამბობდა ვ. ლენინის ზეადამიანურ თვისებებზე, პირიქით, მის შეცდომებზეც თავისუფლად ლაპარაკობდა. იმხანად ვ. ლენინი სტალინისათვის პარტიის ჩვეულებრივი ლიდერი იყო და არა ღმერთკაცი. ი. სტალინის ორივე ნაშრომი („ლენინი როგორც რკპ ორგანიზატორი და ბელადი“; „სიტყვა რკპ(ბ) მოსკოვის კომიტეტის კრებაზე ვ. ი. ლენინის 50 წლისთავის გამო“), მიძღვნილი ვ. ლენინის იუბილისადმი, ძალზე თავდაჭერილად არის და-

წერილი, უფრო ზუსტად – ობიექტურად წარმოადგენს საქმის ვითარებას.

ი. სტალინის ვარაუდი ძალზე მარტივი იყო. *მთელი ბოლშევიკური პარტია, მთელი ხალხი უნდა დარწმუნებულიყო: ზეკაც ვლადიმერ ლენინს უბრალო მოკვდავი ლევ ტროცკი ვერ შეცვლიდა.* ი. სტალინს აშინებდა ის, რომ ლ. ტროცკი დაუყოვნებლივ არ გამხდარიყო ბოლშევიკური პარტიისა და სსრ კავშირის პოლიტიკური ლიდერი. ამ შემთხვევაში მისი თავიდან მოცილება ძალზე ძნელი იქნებოდა. მაშ, ვინ უნდა ყოფილიყო ახალი ლიდერი? ი. სტალინს პასუხი უკვე მოფიქრებული ჰქონდა: *არაინ.* ვ. ლენინის ადგილი არავის უნდა დაეკავებინა. ი. სტალინს აუცილებლად სჭირდებოდა შუალედური პერიოდი („უმეფობის ხანა“). თუ ი. სტალინი ამას მიაღწევდა, იგი, სულ მცირე, ორ რამეს მაინც მოიგებდა: *პირველი.* ლ. ტროცკის ავტორიტეტი შეირყეოდა, მას ყველა დამარცხებულ პოლიტიკურ მოღვაწედ ჩათვლიდა; *მეორე.* ლ. ტროცკის საბოლოოდ გასანადგურებლად ი. სტალინს კიდევ რჩებოდა დრო. ძალთა ასეთი განლაგებით კმაყოფილი დარჩებოდნენ ლ. კამენევი, გ. ზინოვიევი და ნ. ბუხარინი – პარტიისა და სახელმწიფოს ლიდერის ცარიელი სავარძელი მათაც გარკვეულ იმედებს უტოვებდა. იოსებ სტალინმა მიზანს მიაღწია. რკპ(ბ) XIII ყრილობამ (1924 წ. მაისი) პარტიული რეიტინგი უცვლელად დატოვა. ლიდერის ადგილი ვაკანტური იყო, შემდეგ მოდიოდნენ: ლევ ტროცკი, ლევ კამენევი, გრიგორი ზინოვიევი, იოსებ სტალინი, ნიკოლაი ბუხარინი. ეს იყო იოსებ სტალინის დიდი გამარჯვება.

1924 წლის 26 იანვარს, როგორც აღვნიშნეთ, ი. სტალინმა ვ. ლენინი ღმერთკაცად გამოაცხადა. ორი დღის შემდეგ კი ნათელი გახდა იოსებ სტალინის კიდევ ერთი ჩანაფიქრი. 28 იანვარს კრემლის კურსანტთა სალამოზე წარმოთქმულ სიტყვაში (მოგონებაში) „ლენინის შესახებ“ (გამოქვეყნდა „პრავდაში“ 1924 წლის 12 თებერვალს) იოსებ სტალინმა თავი ვ. ლენინის „მოწაფედ“ წარმოადგინა. აქამდე ი. სტალინი

ვ. ლენინის თანამებრძოლი იყო, ამიერიდან კი – „მოწაფეც“. კიდევ ვის შეიძლებოდა ჰქონოდა ვ. ლენინის „მოწაფეობის“ პრეტენზია? ლ. ტროცკი ამას არასგზით არ იკადრებდა. ლ. კამენევი, გ. ზინოვიევი და ნ. ბუნარინიც ვ. ლენინის თანამებრძოლებად თვლიდნენ თავს. იქნებ მათ „მოწაფეობაზეც“ არ ეთქვათ უარი? მაგრამ უკვე გვიან იყო. *იოსებ სტალინმა სხვებს დაასწრო და დიდი უპირატესობაც მიიღო.*

„მოწაფე“ „მასწავლებლის“ განდიდების გზით მიდიოდა. ი. სტალინის კონკურენტები უკვე მომხდარის გააზრებასაც ვერ ასწრებდნენ, „მოწაფე“ მათ მორიგ სიურპრიზს სთავაზობდა. 1924 წლის აპრილის დამდეგს იოსებ სტალინმა სვერდლოვის უნივერსიტეტში წაკითხა ლექციები საერთო სათაურით „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“, რომელიც ეყრდნობოდა ადრე დაწერილ, მაგრამ გამოუქვეყნებელ ნაშრომს „რუსი კომუნისტების პოლიტიკური სტრატეგიისა და ტაქტიკის შესახებ“. 1924 წლის მაისში ი. სტალინმა გამოსცა ბროშურა „ლენინისა და ლენინიზმის შესახებ“, სადაც შევიდა „მოგონება ლენინის შესახებ“ (კრემლის კურსანტთა სადამოხე წარმოთქმული) და „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“ (სვერდლოვის უნივერსიტეტში წაკითხული ლექციები).

ლევ ტროცკიმ იგრძნო, რომ იოსებ სტალინი მას ბოლშევიკური პარტიის ისტორიაში მოლალატედ წარმოაჩენდა, პარტიის მომავალში კი ადგილს აღარ უტოვებდა. გამწარებულმა და გაბოროტებულმა ლ. ტროცკიმ სცადა შელახული ავტორიტეტის აღდგენა ნაშრომით „ოქტომბრის გაკვეთილები“. ლ. ტროცკიმ ერთი დაკვრით მოინდომა ი. სტალინისათვის სამაგიეროს გადახდა. რევანში არ შედგა. 1924 წლის 19 ნოემბერს ი. სტალინი ვრცელი სიტყვით გამოვიდა პროფკავშირთა სრულიად რუსეთის ცენტრალური საბჭოს კომუნისტური ფრაქციის პლენუმზე. 26 ნოემბერს ი. სტალინის სიტყვა სათაურით „ტროცკიზმი თუ ლენინიზმი?“ გაზეთ „პრავდაში“ გამოქვეყნდა. ეს ნაშრომი წარმოადგენს ლ. ტროცკის საბრალდებო დასკვნას. ლევ ტროცკის ლიდერობაზე უკვე ლაპარაკიც კი აღარ შეიძლებოდა.

იოსებ სტალინის ნაშრომი „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“ შეაფასეს, როგორც „მოწაფის“ მორძალებული ცდა, „მასწავლებლის“ მოძღვრების სისტემაში მოყვანის მიზნით შექმნილი. სინამდვილეში, მსგავსი რამ ი. სტალინს ფიქრადაც არ მოსვლია, „მოწაფეს“ „მასწავლებლის“ ნაწერებში ქექვა არ სჭირდებოდა. იოსებ სტალინს უკვე მოფიქრებული ჰქონდა სსრ კავშირში პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სისტემის მშენებლობის საკუთარი გეგმა, რომელსაც ლენინის ნააზრევთან საერთო ძალიან ცოტა, თითქმის არაფერი ჰქონდა. ეს იყო უნიკალური გეგმა, რომლის განხორციელებიასათვის ბრძოლა ი. სტალინმა მალე დაიწყო. ი. სტალინის ნაშრომს „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“ შემდეგ წლებში სხვა ნაშრომებიც დაემატა და 1926 წელს გამოვიდა იოსებ სტალინის ნაშრომების კრებული „ლენინიზმის საკითხები“. ი. სტალინს მუშაობა არ შეუწყვეტია, კრებული „ლენინიზმის საკითხები“ მისი ახალი ნაშრომებით ივსებოდა. სულ 1952 წლამდე ხსენებული კრებული თერთმეტჯერ გამოიცა.

ზემოთაც აღვნიშნეთ და კვლავ ვიმეორებთ: *იმას, რასაც იოსებ სტალინი ლენინიზმს უწოდებდა, სინამდვილეში ბევრი არაფერი ჰქონდა საერთო ვ. ლენინთან, მით უმეტეს, არც კ. მარქსსა და ფ. ენგელსთან. ი. სტალინი აზროვნებდა სრულიად დამოუკიდებლად, არაორდინალურად. ის, რასაც ი. სტალინი ლენინიზმს უწოდებდა, სინამდვილეში წარმოადგენდა სტალინიზმს, – სრულიად ახალ მოძღვრებას. მსგავსება ლენინიზმთან მხოლოდ გარეგნული, მოჩვენებითი იყო.*

ცხადია, იოსებ სტალინი ლევ ტროცკისაც სტალინიზმით ებრძოდა, ვ. ლენინი ამ შემთხვევაში იმ დროშის როლს თამაშობდა, რომლის გარშემო შეიძლებოდა ძველი ბოლშევიკების დარაზმვა. დროშა კი ხელთ სტალინს ეპყრა... ლ. ტროცკი ი. სტალინმა სტალინიზმით დაამარცხა, სტალინიზმით იქნენ დამარცხებულნი სხვა ოპონენტებიც: ლევ კამენევი, გრიგორი ზინოვიევი, ნიკოლაი ბუხარინი.

ბუნებრივია, ისმის კითხვა: *რაში დასჭირდა იოსებ სტალინს მის მიერ ჩამოყალიბებული მოძღვრების ვლადიმერ ლენინისათვის მიწერა?* ეს განპირობებული იყო 1924 წლის დამდეგს შექმნილი პოლიტიკური სიტუაციით. ამ პერიოდისათვის ი. სტალინის მდგომარეობა არ იყო მტკიცე. ბოლშევიკური პარტიის ლიდერის პოსტისათვის გამწვავებულ ბრძოლაში იგი მარტო თავისი თავის იმედად ვერ იქნებოდა.

სანამ ი. სტალინი ბოლშევიკური პარტიის ლიდერი და უზარმაზარი ქვეყნის ერთპიროვნული მმართველი არ გახდებოდა, მოკრძალებულად უნდა დარჩენილიყო. 1924 წლის დამდეგს რომ ი. სტალინს საჯაროდ განეცხადებინა სტალინიზმის, ახალი მოძღვრების, არსებობის შესახებ, მას აუცილებლად მოსპობდნენ. ი. სტალინი ყველაფერს ერთად დაკარგავდა. მის მიერ ჩამოყალიბებული მოძღვრებაც დავიწყებას მიეცემოდა. თუ ი. სტალინი ვ. ლენინს ამოეფარებოდა, გაცილებით დიდი შანსი ჰქონდა კონკურენტებიც ჩამოეცილებინა, ბოლშევიკური პარტიისა და სსრ კავშირის პოლიტიკური ლიდერობაც ხელთ ეგდო და საკუთარი მოძღვრებაც გადაერჩინა. იოსებ სტალინმა მეორე გზა აირჩია. *იოსებ სტალინს იმდენად დიდი მიზნები ჰქონდა, რომ იგი გადაამწყვეტ მნიშვნელობას არც კი ანიჭებდა, ამ მიზნამდე „ლენინიზმით“ მივიდოდა, თუ „სტალინიზმით“.* ასეთ შემთხვევაზე იტყვიან: *მიზანი ამართლებს საშუალებას. ასე ფიქრობდა იოსებ სტალინიც.*

1924 წელს იოსებ სტალინს რომ მის მიერ ჩამოყალიბებული მოძღვრება – სტალინიზმი – საცნაური გაეხადა, მთელი თავისი სისრულით წარმოეჩინა, ნაკუწ-ნაკუწ დაგლეჯდნენ, ზარბაზნის ლულაში ჩადებდნენ და სამხრეთისაკენ გამოისროდნენ.

ეს არ იქნებოდა იოსებ სტალინის ტრავედია, ეს რუსეთის ტრავედია იქნებოდა.

თუმცა მოგვიანებით იოსებ სტალინის ნეშტს მაინც არ ასცდა შეურაცხყოფა, მაგრამ ამას გადაამწყვეტი მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა. *იოსებ სტალინი უკვე მსოფლიო ისტორიის*

განუყოფელი ნაწილი იყო და მისი გასამართლება ჩვეულებრივ მოკვდავებს აღარ ხელეწიფებოდათ.

თავი IV. სოციალური და ეკონომიკური სისტემა

XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დამდეგისათვის, ბატონყმობის გაუქმებისა და 60-70-იანი წლების რეფორმების წყალობით, რუსეთში ჩამოყალიბდა სოციალური სისტემა, რომელიც თითქოს იძლეოდა ბურჟუაზიულ ურთიერთობათა სამუდამოდ და უმტკივნეულოდ დამკვიდრების გარანტიას. მიუხედავად კრიზისებისა,

უზარმაზარი სახელმწიფო ეკონომიკური თვალსაზრისით სწრაფად ვითარდებოდა, იხვეწებოდა სოციალური ურთიერთობანი. ახალ ეკონომიკურ და სოციალურ ურთიერთობებს ფეხს ვეღარ უწყობდა, მათ განვითარებას აფერხებდა პოლიტიკური სისტემა – ცარიზმი (მონარქია), რომელსაც პეტრე დიდის ეპოქის შემდეგ თითქმის არავითარი სერიოზული ცვლილება არ განუცდია. XIX საუკუნის დამდეგის რეფორმებს მხოლოდ კოსმეტიკური ხასიათი ჰქონდა, მისი შედეგები XX საუკუნის დასაწყისში უკვე აღარ იგრძნობოდა. ახალ რეფორმებზე უკანასკნელი მონარქი, ნიჟიერი და ერუდირებული ადამიანი, ნიკოლოზ II, სამწუხაროდ, არ ფიქრობდა. ალბათ ბედისწერაც იყო. პოლიტიკური სისტემისათვის დამღუპველ ნაბიჯს წარმოადგენდა მხოლოდ სხვა სახელმწიფოთა ინტერესებით ნაკარნახევი ომის დაწყება იაპონიასთან.

რუსეთ-იაპონიის ომმა (1904-1905 წწ.) ძლიერი დარტყმა მიაყენა ქვეყნის ჯერ კიდევ საბოლოოდ ჩამოუყალიბებელ ეკონომიკურ და სოციალურ სისტემას. სოციალური და ეკონომიკური ვითარება სწრაფად დაიძაბა. ლავიერების უნარმოკლებული პოლიტიკური რეჟიმი, რომლის სათავეში განათლებული, მაგრამ უნებისყოფო მონარქი იდგა, ბოლომდე ერთგულად ასრულებდა მოკავშირე სახელმწიფოს დაკვეთას – აშკარად წაგებულ ომს არ წყვეტდა. სადღაც, წყნარი ოკეანის სანაპიროზე წარმოებული ომი სულ უფრო ძაბავდა ვითარებას. შედეგმაც არ დააყოვნა – 1905 წლის იანვარში რუსეთში რევოლუცია დაიწყო. ივანე ბოლოტნიკოვის, სტეფანე რაზინისა და ემელიანე პუგაჩოვის შემდეგ რუსეთს კვლავ გადაუარა დიდმა სოციალურმა ბუნტმა. ეკონომიკურმა და სოციალურმა სისტემამ ამჯერად პოლიტიკური სისტემის უუნარობას გაუძლო. 1905 წლის მღელვარე მოვლენების შემდეგ რუსეთი კვლავ აღმავლობის გზაზე დადგა. ეს მეტწილად დიდი პოლიტიკური მოღვაწის პ. სტოლიპინის დამსახურება იყო. თუმცა, პ. სტოლიპინის რეფორმები,

ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო, დიდ წინააღმდეგობას წააწყდა, ხოლო თავად რეფორმატორის მკვლელობის შემდეგ კიდევ უფრო შეფერხდა. მიუხედავად ამისა, უდავოა, რომ 1907-1914 წლებში რუსეთის იმპერია აღმავლობას განიცდიდა.

1914 წელს მონარქიამ მეორე, ამჟამად უკვე გამოუსწორებელი, შეცდომა დაუშვა – რუსეთი მსოფლიო ომში ჩაება. ამ ომს შეეწირა კიდევ რომანოვების იმპერია – 1917 წლის თებერვალ-მარტში რუსეთში რევოლუცია მოხდა. ომისაგან უკიდურესად გამწვავებულმა ეკონომიკურმა და სოციალურმა კრიზისმა ააფეთქა პოლიტიკური სისტემა – ცარიზმი.

1905-1907 წლების რევოლუციის შემდეგ რუსეთში სოციალური წონასწორობის აღდგენა მაინც შესაძლებელი გახდა. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ კი იგი წარმოუდგენლად გაძნელდა. *რევოლუციის ტალღაზე ქვეყნის პოლიტიკური ცხოვრების სათავეში მოსული მოღვაწეები: ნიკოლოზ (კარლო) ჩხეიძე, ირაკლი წერეთელი, მატვეი სკობელევი, დროებითი მთავრობის ყველა შემადგენლობა მისი თავმჯდომარეებით და მინისტრებით განწირულნი აღმოჩნდნენ იმიტომ, რომ ქვეყანაში პოლიტიკური კრიზისა და მოახლოებული სამხედრო კატასტროფის თავიდან აცილებას კონივრულად გააზრებული ეკონომიკური და სოციალური სისტემის გარეშე ცდილობდნენ.* რუსეთის დროებითმა მთავრობამ მთელი თავისი არსებობის მანძილზე (1917 წლის მარტი-ოქტომბერი) დაახლოებითაც ვერ მოხაზა ქვეყნის სოციალური სისტემის მოდელი. კრაზი გარდაუვალი იყო. 1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალება სწორედ რუსეთის დროებითი მთავრობის უგუნური სოციალური პოლიტიკის შედეგი იყო. ფაქტობრივად, არ არსებობდა არავითარი სოციალური პოლიტიკა, ორიენტირებული თუნდაც ერთ ძლიერ სოციალურ ფენაზე. აღარაფერს ვამბობთ ყველა სოციალური ფენისათვის მეტ-ნაკლებად მისაღებ პოლიტიკაზე.

სახელმწიფოში სოციალური პოლიტიკის არარსებობა ყველა სოციალურ ფენას უკარნახებდა თვითონ ეზრუნა თავისი ინტერესების დაცვაზე. ეს კი ბაღებდა ანარქიას, ქაოსს, ძალადობას, ამკვიდრებდა „უკანონო კანონიერებას“. **მოდრაობაში მოდიოდა უზარმაზარი მასა, რომელიც ცდილობდა, ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები საკუთარი ინტუიციის კარნახით გადაეჭრა.** სულ უფრო და უფრო ცხადი ხდებოდა, რომ ეს მასა მალე პოლიტიკაშიც ჩაერეოდა.

ძველი სოციალური სისტემა პოლიტიკური რეჟიმის უგუნურებამ შეიწირა, ახალი პოლიტიკური სისტემა სოციალური სისტემის შექმნის უუნარობამ იმსხვერპლა. საერთო შედეგი კი ასეთი იყო: რუსეთში არ არსებობდა არანაირი ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკა.

რუსეთის სახელმწიფო დიდი განსაცდელის წინაშე იდგა. ბრძოლის უნარდაკარგული არმია ძლივს აკავებდა გერმანიის, ავსტრია-უნგრეთისა და თურქეთის ჯარების შემოტევას. მსოფლიო ომის წლებში და 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის შედეგად მოძრაობაში მოსული უზარმაზარი მასა – წარმოუდგენელი დამანგრეველი ძალის მქონე სხვადასხვა სოციალური ფენის ნაკრები, – პოლიტიკური სისტემის სისუსტისა და უუნარობის ჟამს თავისი ძალა რომ იგრძნო, ქუჩაში იდგა, იდგა ფუნქციადაკარგული, რწმენადაკარგული, უიდეოდ და უწინამძღოლოდ. **თუ რუსეთს პეტრე დიდის მსგავსი პოლიტიკური მოღვაწე არ გამოუჩნდებოდა, მაშინ აუცილებლად გამოჩნდებოდნენ ახალი დროის ბოლოტნიკოვები, რაზინები, პუგაჩოვები.** მესამე გზა არ არსებობდა. ასეთ უმძიმეს პირობებში ჩაიბარეს რუსეთის სახელმწიფო ბოლშევიკებმა.

ბოლშევიკების ლიდერი ვლადიმერ ლენინი არც პეტრე დიდის და არც ემელიანე პუგაჩოვის როლში არ გამოდგა: პეტრე დიდობა ვერ შეძლო, ემელიანე პუგაჩოვის როლში გამოსვლისა აშკარად შეეშინდა. 1917-1920 წლებში ნგრევა

რუსეთში ინტენსიურად, კიდევ უფრო დიდი მასშტაბით გრძელდებოდა. განუხრელად ქვეითდებოდა მოსახლეობის ცხოვრების დონე. არ ჩანდა სოციალური სისტემის მონახაზიც კი. ვ. ლენინის სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ მან მაინც შეძლო უზარმაზარი უმართავი სოციალური ძალა (გლეხობა, მუშები, არმია) 1918-1920 წლებში ხან სამოქალაქო ომში დაესაქმებინა – ძველი პოლიტიკური სისტემის რესტავრაციის მომხრეთა წინააღმდეგ გამოეყენებინა, ხან უცხო სახელმწიფოთა ინტერვენციის მოსაგერიებლად დაერაზმა. მაგრამ ეს იყო დროებითი ღონისძიება, არ იყო გააზრებული ახალი ეკონომიკური და სოციალური სისტემის მოდელი. სულ უფრო და უფრო ცხადი ხდებოდა, რომ უზარმაზარი სახელმწიფოს მართვა ასე არ შეიძლებოდა. ბოლშევიკების ხელისუფლება განწირული ჩანდა...

ვ. ლენინის ავადმყოფობის პერიოდში რუსეთის ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწეები: ლევ ტროცკი (ბრონშტეინი), ლევ კამენევი (როზენფელდი), გრიგორი ზინოვიევი (რადომისლსკი), ნიკოლაი ბუხარინი და სხვები, – ახალი სოციალური და ეკონომიკური სისტემის შექმნაზე კი არ ფიქრობდნენ, არამედ სულ იმის ცდაში იყვნენ, როგორმე ხელში ჩაეგდოთ ძალაუფლება. ერთადერთი პოლიტიკური მოღვაწე, რომელსაც ვ. ლენინის სიკვდილის მომენტიანთვის (1924 წ.) რუსეთის ხსნის გეგმა აღმოაჩნდა, იოსებ ჯუღაშვილი (სტალინი) იყო.

იოსებ სტალინის სოციალური სისტემის მოდელი, რომელიც სრულიად უსამართლოდ ბოლშევიკური (კომუნისტური), ან, კიდევ უფრო უარესი, ლენინური სოციალური სისტემის მოდელის სახელწოდებითაა ცნობილი, იქცა რუსეთის ხნის ღუზად. ამ სისტემაზე ი. სტალინი, ცხადია, დიდი ხნიდან ფიქრობდა, დასრულებული სახე კი მან 1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალების შემდგომ პერიოდში მიიღო. *ეს სისტემა თავიდან ბოლომდე იოსებ ჯუღაშვილის მიერ იყო გააზრებული, მას არაფერი აქვს საერთო კ. მარქსის, ფ. ენგელსისა და ვ. ლენინის*

იდეებთან და ამდენად, მთელი თავისი სიღიადითა და ნაკლით მხოლოდ იოსებ სტალინის კუთვნილებაა.

რუსეთში შექმნილი ვითარება ზოგადად ზემოთ დავახასიათეთ. ახლა განვიხილოთ, თუ რას წარმოადგენდა რუსეთი სოციალურ ძალთა განლაგების თვალსაზრისით 1917-1924 წლებისათვის.

რუსეთის სოფლის ძველი სოციალური სისტემა მთლიანად მოშლილი იყო, აღარ ფუნქციონირებდა. საბჭოთა ხელისუფლება სოფლად მხოლოდ ადმინისტრაციულ ძალაუფლებას ინარჩუნებდა, რადგან ემყარებოდა სამხედრო ძალას. რუსი გლეხობა უკვე კარგა ხანია დაშლილი იყო შემდეგ ფენებად: ა) უღარიბესი გლეხობა (60-65%), ბ) საშუალო გლეხობა (30-35%), გ) კულაკობა (7-8%). უღარიბეს გლეხობას ეკონომიკური სახსარი, არსებობისათვის სტაბილური საშუალება არ გააჩნდა. საშუალო გლეხობისათვის შიმშილის პრობლემა არ იდგა, იგი ეკონომიკურად წელში გამართული იყო და მშვიდობიანი განვითარების შემთხვევაში პერსპექტივაც კარგი ჰქონდა. კულაკობა ეკონომიკური თვალსაზრისით ძლიერი სოციალური ფენა იყო და პერსპექტივაც შესანიშნავი გააჩნდა.

რუსეთის გლეხობის სამივე ფენა ერთმანეთთან მკვეთრად იყო დაპირისპირებული. ჩვეულებრივ თვლიან, რომ ერთმანეთს მხოლოდ უღარიბესი გლეხობა და კულაკობა ებრძოდა. ეს მცდარი შეხედულებაა: რუსეთის გლეხობის სამივე ფენა ერთმანეთს ებრძოდა და მათი მორიგება და სოფლად სოციალური ზავის ჩამოგდება შეუძლებელი იყო. ევროპის ქვეყნებში ამ სოციალურ ფენათა შერიგება შესაძლებელი იქნებოდა (განვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებში სოფლის მოსახლეობის სოციალურ ფენათა შორის დაპირისპირება XIX საუკუნეში, ფაქტობრივად, უკვე გადაჭრილ პრობლემად ითვლებოდა). *რუსეთში კი სოციალური განვითარების თავისებურებანი, რუსული ცხოვრების თვითმყოფადობა შეუძლებელს ხდიდა სოფლად სოციალური ზავის ჩამოგდებას.* ეს იყო იოსებ სტალინის პირველი და დიდი

აღმოჩენა ახალი სოციალური სისტემის მოდელის შექმნის გზაზე. რაც ი. სტალინმა აღმოაჩინა, მას თავის დროზე ვერ მიხვდა პ. სტოლიპინი, ვერ მიხვდნენ ვერც ვ. ლენინი და ვერც ლ. ტროცკი. ამ აღმოჩენის შემდეგ ი. სტალინს უნდა ეფიქრა სოფლად სოციალური კონფლიქტის მოსპობის (და არა მოგვარების) გეგმაზე. **სოფლად სოციალური კონფლიქტის მოსპობის ერთადერთ შესაძლებელ გზად იოსებ სტალინმა რუსი გლეხობის ეკონომიკური გათანაბრება დასახა, რასაც შედეგად სოციალური თანასწორობის დამყარება უნდა მოჰყოლოდა.** ეს იყო ი. სტალინის მეორე დიდი აღმოჩენა.

იოსებ სტალინმა კარგად იცოდა, რომ ევროპის ქვეყნები ფერმერული მეურნეობის შექმნის გზით წავიდნენ. ფერმერული მეურნეობა აყვავდა ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც. მაგრამ ამ გზით ი. სტალინი ვერ წავიდა. ამ გზით წავიდა პ. სტოლიპინი და დამარცხდა კიდეც. პ. სტოლიპინი ძველი რუსული სამყაროს (სასოფლო თემის) ნგრევის გზას დაადგა, ძველი პატრიარქალური სოციალური ურთიერთობანი მოსპო, გლეხობას სოციალური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა მიანიჭა. პ. სტოლიპინის რეფორმას ჩაფიქრებული ფერმერული მეურნეობის ბუმი არ მოჰყოლია. კულაკობის ფენა რაოდენობრივად, მართალია, საკმაოდ დიდი იყო, მაგრამ პროცენტულად, მთელი გლეხობის რაოდენობაზე გადაანგარიშებით, ძალიან ცოტა – 7-8%. ეს კი პ. სტოლიპინის იდეის მარცხს ნიშნავდა. კულაკობის (ფერმერების) ფენა რუსეთში პ. სტოლიპინის რეფორმიდან 10 წლის შემდეგ მთელი გლეხობის 70-80% რომ გამხდარიყო, რუსეთში სულ სხვა სოციალური სურათი გვექნებოდა.

მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, რუსეთში ფერმერული მეურნეობის ბუმი არ შედგა. გლეხობამ ძველი, მამა-პაპური წესებით არჩია ცხოვრება და „უარი თქვა“ გამდიდრებაზე. ბურჟუაზიულ ურთიერთობათა დამკვიდრების ნაცვლად პ. სტოლიპინმა ასეთი შედეგი მიიღო: **ძველი სოციალური**

სისტემა დაინგრა, ძველი სოციალური უჯრედი – სასოფლო თემი – მოიშალა, ახალმა სოციალურმა სისტემამ, ახალმა სოციალურმა უჯრედმა – ფერმერულმა მეურნეობამ – საყოველთაო ხასიათი ვერ მიიღო, ვერ გაბატონდა.

პატრიარქალური სამყაროდან გამოსული რუსი გლეხი შუა გზაზე შეჩერდა. შუა გზაზე შეჩერდა რუსეთიც. სლავური ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი პრიმიტიული სოციალური თანასწორობის იდეა, მთელი რუსული თვითმყოფადი სამყარო წინ გადაეღობა სტოლიპინისეულ ახალ სოციალურ ურთიერთობათა დამკვიდრებას. თუმცა პ. სტოლიპინის რეფორმების შემდეგ ძველი სოციალური ურთიერთობების აღდგენაც წარმოუდგენელი იყო. ყოველივე ეს ნათლად დაინახა იოსებ სტალინმა. დრო არ ითმენდა: *სოფლად ან დიდი სოციალური აფეთქება, რუსული ბუნტი დაიწყებოდა, ან შუა გზაზე შეჩერებულ რუსულ სოფელს და მთლიანად რუსეთს რაღაც ვზა უნდა გამოენახა.*

მაშ, ასე: სოფლად დიდი სოციალური აფეთქების თავიდან აცილების გზად იოსებ სტალინი გლეხობის ეკონომიკურ გათანაბრებას და ამის საფუძველზე სოციალური თანასწორობის მიღწევას სახავდა. მაინც როგორ უნდა მომხდარიყო ყოველივე ეს? ი. სტალინი ასე ფიქრობდა: სოფლად მემამულეებისათვის ჩამორთმეული მიწის ფონდისათვის მიემატებინა კულაკებისათვის ჩამორთმეული მიწები და იგი უსასყიდლოდ გადაეცა ულარიბესი გლეხობისათვის, რაც ულარიბეს გლეხობას საშუალო გლეხობის რანგში აიყვანდა. მიწის ჩამორთმევის შემდეგ კულაკიც ეკონომიკურად საშუალო გლეხობას გაუთანაბრდებოდა. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ სოფლად დარჩებოდა ერთადერთი სოციალური ფენა ეკონომიკურად წელში გამართული და სოციალურად სახელმწიფოსაგან დაცული გლეხობისა. ყოველივე ეს ადვილად განსახორციელებელ ღონისძიებას არ წარმოადგენდა, მას უამრავი დაბრკოლება ელოებოდა წინ. მემამულეთა კლასი უკვე წელში გატეხილი იყო, უფრო

ზუსტად, აღარც არსებობდა, მაგრამ კულაკობა მიწას ადვილად არ დათმობდა. მემამულეთა კუთვნილი მიწები, ისევე როგორც სახაზინო, საეკლესიო და საკაბინეტო მიწები 1917 წლის 26 ოქტომბრის „მიწის შესახებ“ დეკრეტით გადაეცა სახელმწიფოს. კულაკობის მიწებს ხსენებული დეკრეტი არ შეჰხებია, რადგან კულაკი გლეხთა კლასს მიეკუთვნებოდა. დეკრეტი იმავე მიზეზით არც საშუალო გლეხის კუთვნილ მიწას ეხებოდა, აღარაფერს ვამბობთ უღარიბეს გლეხობაზე. ასე რომ, კულაკისათვის მიწის ჩამორთმევის ფორმაც უნდა გამოძებნილიყო და, რაც მთავარია, უნდა განსაზღვრულიყო მიწით სარგებლობის წესი.

იოსებ სტალინს გლეხობის ეკონომიკური და სოციალური გათანაბრებისათვის კიდევ რომ მიეღწია, სად იყო იმისი გარანტია, რომ ეს ერთიანი სოციალური ფენა ისევ არ დაიშლებოდა ორ ან რამდენიმე ფენად, ისევ არ გამოიყოფოდა გაღატაკებული გლეხობის ფენა, რაც კვლავ შექმნიდა სოციალური აფეთქების საშიშროებას. ი. სტალინმა ეს პრობლემა ბრწყინვალედ გადაჭრა. *თუ მიწა სახელმწიფოს ხელში დარჩებოდა და იგი მკაცრად განსაზღვრული რაოდენობით დროებით სარგებლობაში მიეცემოდა გლეხობას, კანონით აიკრძალებოდა მიწის ყიდვა-გაყიდვა და ვაჩუქება. სოფლად ეკონომიკური დიფერენციაცია შეუძლებელი იქნებოდა, ე. ი. შეუძლებელი იქნებოდა სოციალური დიფერენციაციაც და გაღატაკებული გლეხობის ფენის წარმოქმნა.* სწორედ ამის გამო იყო, რომ ი. სტალინმა მიწა ფაქტობრივად სახელმწიფოს განუყოფელ საკუთრებად აქცია.

ხშირად აღნიშნავენ: ი. სტალინმა კოლექტიური მეურნეობის შექმნით ძველი რუსული სასოფლო თემი აღადგინაო, რაც მთლად ზუსტად არ ასახავს სინამდვილეს. *სასოფლო თემი მთელი თავისი არსებობის მანძილზე მიწას (სათემო მიწას) რეალურად ფლობდა, მის უდავო საკუთრებას შეადგენდა. რაც შეეხება კოლექტიურ მეურნეობას, მას მიწა რეალურ საკუთრებაში არასდროს*

**პონია, მიწა ფაქტობრივად სა- ხელმწიფოს განუყოფელ
საკუთრებას წარმოადგენდა.**

იოსებ სტალინს იმთავითვე გამოუჩნდნენ ოპონენტები. ლ. ტროცკი და ნ. ბუხარინი ორი სხვადასხვა მიმართულებიდან უტევენ ი. სტალინის გეგმას. ლ. ტროცკი ამტკიცებდა: გლეხობა სოციალიზმის მტერია, იგი სოციალიზმის მშენებლობაში მონაწილეობას არ მიიღებს, ამიტომაც საბჭოთა ხელისუფლებამ გლეხობა წელში უნდა გატეხოს სამხედრო-ადმინისტრაციული და ეკონომიკური ღონისძიებებით. ცხადი იყო, რომ ლ. ტროცკი სამოქალაქო ომისა და ე. წ. „სამხედრო კომუნიზმის“ ეპოქის გავლენიდან ვერ გამოსულიყო და რუსული სოფლის დასჯის საშინელ გეგმებს სახავდა. ეს კი ქვეყანას ახალ სამოქალაქო ომს უქადდა, რაც შექმნილ საშინაო და საგარეო ვითარებაში, აუცილებლად დამთავრდებოდა საბჭოთა ხელისუფლების მოსპობით. ეს საფრთხე დროზე იგრძნო ი. სტალინმა და გადაჭრით აღუდგა წინ ლ. ტროცკის ავანტურისტული იდეის განხორციელებას.

ნ. ბუხარინი, პირიქით, ამტკიცებდა, რომ სოფლად ფერმერული მეურნეობის განვითარებას უნდა შევუწყოთ ხელიო. მართალია, ფერმერული (კულაკური) მეურნეობა კერძო საკუთრებაზე იყო დამყარებული, მაგრამ ნ. ბუხარინი თვლიდა, რომ კულაკობა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის დიდ საფრთხეს არ წარმოადგენდა, შესაძლებელი იყო კულაკობის შეზრდა საბჭოთა წყობილებასთან. **ცხადი იყო, რომ ნ. ბუხარინს პ. სტოლიპინის მარცხის მიზეზი არ ესმოდა, ვერ გრძნობდა, რომ რუსული სოფლის დიდხანს ამ მდგომარეობაში დატოვება აღარ შეიძლებოდა – იქ დაწყებული სოციალური აფეთქება მთელ პოლიტიკურ სისტემას დალუპავდა.** სოფელს დროზე უნდოდა შეეღა: აუცილებელი იყო სოციალურ ძალთა დაბალანსება საბჭოთა წყობილების სასარგებლოდ. ნ. ბუხარინის გეგმა კი ხანგრძლივ გარდამავალ პერიოდს ითვალისწინებდა. ი. სტალინისა და ნ. ბუხარინის პოლემიკა დიდხანს გაგრძელდა. ნ. ბუხარინი სოციალისტად თვლიდა

თავს და ამიტომ კერძო საკუთრების (კულაკური მეურნეობის) მომხრედ აშკარად ვერ გამოვიდოდა, ამიტომაც ამტკიცებდა: კულაკი საბჭოთა წყობილებას შეეზრდებოდა. ნ. ბუხარინთან პოლემიკაში ი. სტალინმა გარკვევით აღნიშნა: **საბჭოთა სისტემაში, რომელიც საზოგადოებრივ (სახელმწიფო) საკუთრებას ემყარებოდა და ამდენად, უარყოფდა კერძო საკუთრებას, კულაკური (ფერმერული) მეურნეობა, როგორც კერძო საკუთრების სახეობა, მუდამ უცხო სხეულად დარჩებოდა. კულაკობა ეკონომიკურად გაძლიერდებოდა, მიიმხრობდა საშუალო გლეხობას და, ნაცვლად იმისა, რომ შეზრდოდა საბჭოთა წყობილებას, სასტიკ ბრძოლას გამოუცხადებდა მას.** მსხვილი და წვრილი ფერმერების, ანუ კულაკობისა და საშუალო გლეხობის, ბლოკი სოფლად საბჭოთა ხელისუფლების მოსპობას ნიშნავდა. მაგრამ მოვლენათა განვითარება ამით არ დასრულდებოდა. ერთმანეთს მკვეთრად დაუპირისპირდებოდა კერძო საკუთრების განვითარების გზით მიმავალი სოფელი და საზოგადოებრივ (სახელმწიფო) საკუთრებაზე მდგარი ქალაქი. დაპირისპირების მომენტისათვის, ცხადია, უფრო სუსტი ქალაქი იქნებოდა, რომელსაც ახალი ეკონომიკური სისტემის შექმნისა და მართვის არავითარი გამოცდილება არ ჰქონდა. გაცილებით ძლიერი იქნებოდა სოფელი, რომელიც უკვე აპრობირებულ ეკონომიკურ სისტემას ეყრდნობოდა. ქალაქში მრეწველობა ჩამკვდარი იყო, ამიტომაც ქალაქს სოფელზე ეკონომიკური ზემოქმედების საშუალება არ ჰქონდა. სამაგიეროდ, სოფელს ქალაქზე ეკონომიკური ზემოქმედების ძლიერი და ეფექტური საშუალება გააჩნდა – მხოლოდ მას ხელეწიფებოდა პურითა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ქალაქის მომარაგება.

საბჭოთა ხელისუფლებას შეეძლო სოფლის წინააღმდეგ სამხედრო ძალის (არმიის) გამოყენება, მაგრამ ამ შემთხვევაში კონფრონტაცია სამოქალაქო ომში გადაიზრდებოდა, რაც შეიწირავდა კიდევ პოლიტიკურ სისტემას. ი. სტალინის

ოპონენტები აღნიშნავენ: დაე, დაწყებულიყო სამოქალაქო ომი, სოციალური ამბოხი, რომელიც მოსპობდა საბჭოთა სისტემას, რის შემდეგაც დამყარდებოდა ბურჟუაზიული ურთიერთობანი და ქვეყანაც პროგრესის გზით წავიდოდა. დღეს ყველასათვის ცხადია: **რუსეთში არავითარი ბურჟუაზიული ურთიერთობა არ დამყარდებოდა, დამყარდებოდა ის, რაც აგერ ათი წელია ჩვენს თვალწინ მყარდება – ეკონომიკის არნახული დაქვეითება, სოციალური სისტემის მოშლა, პოლიტიკური კრიზისების უწყვეტი ჯაჭვი.** ყოველივე ამის შედეგად ნათელია: უზარმაზარი დერჟავა ნაწილებად დაიშალა, რუსეთი ფაქტობრივად დასავლეთის სამყაროს ნახევარკოლონიად იქცა, მას მსოფლიო პოლიტიკაში სერიოზულ ძალად აღარ განიხილავენ. მიუხედავად ამისა, „ველიკოროსია“ „ტუზემცების“ ორთავიანი არწივის კლანჭებიდან გაშვებას მაინც არ აპირებს. ორივე მხარისათვის დამღუპველი კონფრონტაცია გრძელდება და, როგორც ჩანს, არც თუ ისე მალე დამთავრდება.

რადაც ამგვარი (თუ უარესი არა) ელოდა რუსეთს 20-იან წლებშიც. და თუ ეს არ მოხდა, ამას რუსეთი მხოლოდ და მხოლოდ იოსებ სტალინს უნდა უმადლოდეს. ი. სტალინმა რუსეთი იხსნა არნახული სოციალური ბუნტისაგან, იმ ბუნტისაგან, რომლის შესახებაც ალექსანდრ პუშკინი წერდა: @Yt ghbdtlb ,ju dblnm heccrbq ,eyn _ ,tccvscktyysq b ,tcgj-oflysq@\ ყოველივე ზემოთ თქმულიდან ცხადი უნდა იყოს, რომ ლ. ტროცკისა და ნ. ბუხარინის სოციალური პოლიტიკის მარცხი და ი. სტალინის გამარჯვება უმნიშვნელოვანესი, განსაკუთრებული მოვლენა იყო რუსეთის სახელმწიფოებრიობის ისტორიაში.

სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციით (1927-1933 წწ).
და ახალი სოციალური უჯრედის – კოლექტიური მეურნეობის – შექმნით ი. სტალინმა თავისი სოციალური სისტემის ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილი აქცია რეალობად.
რა მოიგო ი. სტალინმა სოფლის კოლექტივიზაციით? 1)

ეკონომიკურად და სოციალურად გათანაბრებულ სოფელში სოციალური აფეთქების საფრთხე მოიხსნა, რუსული სოფელი დაწყნარდა და მისთვის დამახასიათებელ მშვიდ ცხოვრებას შეუდგა; 2) მოისპო ეკონომიკური საფუძველი ახალი სოციალური დიფერენციაციისათვის, ე. ი. მოისპო სოფლად ახალი სოციალური კონფრონტაციის საფუძველი; 3) შიმშილობისათვის განწირულმა გლეხობის მრავალმილიონიანმა მასამ მიიღო მყარი სოციალური გარანტია: სამუშაო ადგილი და არსებობისათვის აუცილებელი ეკონომიკური სახსარი, ასევე სხვა სოციალური გარანტიები; 4) სახელმწიფოს გააჩნდა მყარი გარანტია პურისა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დამზადებაზე, რამაც საშუალება მისცა მთავრობას გამოეკვება ქალაქის მოსახლეობა და არმია, პურის ექსპორტით შეეცხო ოქროს მარაგი, ან მის სანაცვლოდ მიეღო აუცილებელი სამრეწველო პროდუქცია და სხვ.; 5) სოფლის ახალი სოციალური ფენა – კოლმეურნე გლეხობა – საბჭოთა ხელისუფლების მტკიცე დასაყრდენად იქცა.

20-იანი წლების შუა ხანებისათვის რუსული ქალაქი ასეთ სურათს იძლეოდა: წარმოების ძირითადი საშუალებანი საბჭოთა ხელისუფლების მიერ იყო ექსპროპრირებული და სახელმწიფოს განუყოფელ საკუთრებას წარმოადგენდა. მსხვილ ბურჟუაზიას უკვე დაკარგული ჰქონდა ეკონომიკური პოზიციები და სოციალური ფუნქცია. ჯერჯერობით ეკონომიკურ პოზიციებს (ე. ი. სოციალურ ფუნქციასაც) ინარჩუნებდა წვრილი ბურჟუაზია. საბჭოთა ხელისუფლება წვრილი ბურჟუაზიის აქტიურობის ხარჯზე ცდილობდა გამოესწორებინა მრეწველობისა და ვაჭრობის სფეროში არსებული დიდი ჩავარდნა. მუშათა კლასი რაოდენობრივად შემცირდა. მისი ნაწილი პირველ მსოფლიო ომსა და სამოქალაქო ომში დაიღუპა, ნაწილმა სამოქალაქო ომის შემდეგ შიმშილის საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით სოფელს მიაშურა, ე. ი. ძველი სოციალური ფუნქცია დაკარგა. სწორედ ამიტომ 1921 წლის დამღევისათვის რუსეთში

პროფესიონალ მუშათა რაოდენობა სულ 1 მილიონ 700 ათასი კაცით განისაზღვრებოდა, თუმცა სამუშაო ადგილები არც მათთვის კმაროდა. ომმა მთლიანად მოშალა რკინიგზის ტრანსპორტი, მნიშვნელოვნად შემცირდა ორთქლმავლებისა და ვაგონების პარკი. მძიმე ინდუსტრია ღრმა კრიზისს განიცდიდა. ფაბრიკა-ქარხნების დიდი ნაწილი არ მუშაობდა, ნაწილი სამხედრო პროდუქციას უშვებდა. არ მუშაობდა შახტების უმეტესი ნაწილიც. უმძიმესი მდგომარეობა იყო მსუბუქ მრეწველობაში. რუსეთი მოსწყდა ტრადიციულ ნედლეულის ბაზებს შუა აზიაში, ამიერკავკასიაში, ირანში. ყოველივე ამას ზედ ერთვოდა სურსათისა და პირველ რიგში პურის ნაკლებობა. **მიუხედავად ამისა, სოციალური აფეთქების საფრთხე ქალაქად გაცილებით ნაკლები იყო, ვიდრე სოფლად.** საბჭოთა ხელისუფლება ქალაქში ძლიერ სოციალურ ძალას ეყრდნობოდა. აქ იგი პოზიციებს ადვილად არ დათმობდა. თუმცა ეს იმას არ ნიშნავდა, რომ ქალაქის სოციალური პრობლემები დაუყოვნებლივ რეაგირებას არ საჭიროებდა.

იოსებ სტალინი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ქალაქად მისი სოციალური სისტემის მოდელის განსახორციელებლად აუცილებელი იყო შემდეგი ამოცანების გადაჭრა: ა) პურითა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ქალაქის მომარაგებაში სტაბილური მდგომარეობის შექმნა; ბ) მუშათა კლასის უზრუნველყოფა სამუშაო ადგილებით; გ) წვრილი ბურჟუაზიის გამოდევნა ქალაქის სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრებიდან. პირველი პრობლემა ი. სტალინმა იმით გადაჭრა, რომ კულაკობის დიდი რაოდენობით პური ჩამოართვა, შედარებით მსუბუქად დაბეგრა საშუალო გლეხობა და შექმნილი მარაგით შეძლო ქალაქის მოსახლეობის გამოკვება. ასეთი პოლიტიკა გრძელდებოდა კოლექტივიზაციის გატარებამდე. პურითა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ქალაქის ორგანიზებულმა (სახელმწიფო) მომარაგებამ შეასუსტა წვრილი ბურჟუაზიის პოზიციები, იკლო სპეკულაცია. საბჭოთა ხელისუფლების დასაყრდენი ქალაქად

მნიშვნელოვნად გაძლიერდა. წვრილ ბურჟუაზიას ი. სტალინმა ფუნქცია საბოლოოდ მაშინ დაუკარგა, როცა დააკმაყოფილა ქალაქის მოთხოვნილება მსუბუქი მრეწველობის პროდუქციასზე.

1925 წლის დეკემბერში საკავშირო კპ(ბ) XV ყრილობამ ინდუსტრიალიზაციის კურსი დასახა, თუმცა ი. სტალინისათვის ცხადი იყო, რომ იმხანად ინდუსტრიალიზაციის დაწყება შეუძლებელი იყო. შეუძლებელი იყო იმიტომ, რომ ახალი ფაბრიკა-ქარხნების აგება კი არა, მეფის დროინდელი სამრეწველო სიმძლავრეებიც არ მუშაობდა. ფაქტობრივად, სამრეწველო პროდუქციის წარმოების ვერც ერთი მონაცემით საბჭოთა რუსეთი (სსრ კავშირი) 1925 წლისათვის 1913 წლის დონეს ვერ უტოლდებოდა.

ინდუსტრიალიზაცია ითხოვდა დიდი რაოდენობით უცხოურ ვალუტას, რაც სახელმწიფოს არ გააჩნდა. ვალუტის მიღება მხოლოდ პურის ექსპორტით შეიძლებოდა, ხოლო პურის ექსპორტისათვის გეგმიური ხასიათი შეიძლებოდა მიეცათ მხოლოდ სოფლად ახალი სოციალ-ეკონომიკური სისტემის შექმნის, ე. ი. კოლექტივიზაციის გატარების შემდეგ. პური კიდევ უფრო მეტი რაოდენობით დასჭირდებოდა ქალაქს, რადგან ახალი სამრეწველო სიმძლავრეების ამოქმედება გაზრდიდა სამუშაო ადგილების რაოდენობას, ე. ი. გაიზრდებოდა ქალაქის მოსახლეობა. *მართალია, ინდუსტრიალიზაციის კურსი (1925 წ. დეკემბერში) წინ უსწრებდა კოლექტივიზაციის კურსს (1927 წ. დეკემბერი), მაგრამ ინდუსტრიალიზაცია რეალურად დაიწყო გაცილებით გვიან, 1930-1931 წლებში, მას შემდეგ, რაც სოფლად ი. სტალინის სოციალურმა სისტემამ პირველი დადებითი შედეგები გამოიღო.* ხშირად აღნიშნავენ, რომ ინდუსტრიალიზაცია სსრ კავშირში საგარეო სესხების გარეშე გატარდა, რაც სრული სიმართლეა. მაგრამ აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კაპიტალდაბანდებანი ინდუსტრიალიზაციისათვის ი. სტალინმა სოფლად მოიპოვა. მხედველობაში გვაქვს პურის ექსპორტით მიღებული შემოსავალი.

სავალუტო მარაგის შექმნას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ნედლეულის ექსპორტმა (ნავთობი, ქვანახშირი, ხე-ტყე და სხვ.).

ამრიგად, კოლექტივიზაციის გატარებით სოფლად შეიქმნა კოლმეურნე გლეხობის მრავალმილიონიანი, ეკონომიკურად წელში გამართული და სახელმწიფოსაგან სოციალურად დაცული ფენა (კლასი). ამ ფენამ ი. სტალინს სოფლად საბჭოთა ხელისუფლების შენარჩუნების გარანტია მისცა, პურიტა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით უზრუნველყო როგორც საშინაო, ისე საგარეო ბაზარი. კოლექტივიზაცია, როგორც საბჭოთა წყობილების გადარჩენის საშუალება, შესანიშნავად იყო გააზრებული, თუმცა მან ძალზე შეაფერხა საერთო ეკონომიკური პროგრესი. კოლექტივიზაციის შედეგებს დაემყარა შემდგომ წლებში საბჭოთა ტოტალიტარული სისტემა. ინდუსტრიალიზაციის მთავარი სოციალური შედეგი ის იყო, რომ შეიქმნა ეკონომიკურად უზრუნველყოფილი და სახელმწიფოსაგან მყარი სოციალური გარანტიებით დაცული პროფესიონალ მუშათა ფენა (კლასი), პოლიტიკური სისტემის ძლიერი საყრდენი. ინდუსტრიალიზაციის ბაზაზე შეიქმნა უზარმაზარი სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსი, შესაძლებელი გახდა მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერული აღმოჩენების პრაქტიკულად განხორციელება. ინდუსტრიალიზაციას, როგორც ეკონომიკურ მოვლენას, ჰქონდა თავისი „აქტილევსის ქუსლი“ – იგი მთლიანად სახელმწიფო საკუთრებას ეფუძნებოდა და, ამდენად, ისევ ტოტალიტარული რეჟიმის დასაყრდენს წარმოადგენდა.

30-იანი წლების შუა ხანებისათვის იოსებ სტალინის ზეადამიანური ნიჭისა და ენერჯის წყალობით რუსებს უკვე ჰქონდათ Dtkbrfz Lth;fdf\ რუსეთი (სსრ კავშირი) უკვე გამოსულიყო „დიდებისა და კეთილდღეობის ვზაზე“.

სოფელსა და ქალაქში ახალი სოციალური სისტემის დამკვიდრებით იოსებ სტალინს უკვე შეეძლო სხვა

სოციალური პრობლემების გადაჭრა. უაღრესად დიდ მნიშვნელობას იძენდა ინტელიგენციის სოციალურად დაცვის საკითხი. ცხადია, ძველი ინტელიგენციის საბოტაჟის მიზეზი მარტო იდეურ შეურიგებლობაში არ უნდა ვეძიოთ. ინტელიგენცია რუსეთის იმპერიაში ეკონომიკურად კარგად უზრუნველყოფილი სოციალური ფენა იყო, გააჩნდა შესაბამისი სოციალური გარანტიები. 1917 წლიდან ინტელიგენცია მძიმე მდგომარეობაში იმყოფებოდა (მხედველობაში არა გვაქვს გამოჩენილი მეცნიერების, მწერლების, მხატვრების, მუსიკოსების და ა. შ. მცირე რაოდენობა) – თავისი შრომით მინიმალურადაც ვერ იკმაყოფილებდა ყოველდღიურ მოთხოვნილებებს. ეს ეხება როგორც ძველი, ისე ახალი თაობის ინტელიგენციას. ტრანსპორტისა და მრეწველობის მოშლამ ფაქტობრივად ულუკმაპუროდ დატოვა პედაგოგიური კადრები, პროფესურა, ექიმები, მწერლები, ხელოვნების მუშაკები. სოციალური დაცვის ძველი სისტემა აღარ ფუნქციონირებდა, საბჭოთა სახელმწიფო კი ვერავითარ სოციალურ გარანტიას ვერ იძლეოდა – ვერც ახალ სამუშაო ადგილებს ქმნიდა და ვერც უკვე დასაქმებულთ უზრუნველყოფდა გაწეული შრომის რეალური ანაზღაურებით.

ახალ ინტელიგენციას, ე. წ. „წითელ ინტელიგენციას“, პოლიტიკური მოსაზრებებიდან გამომდინარე, შეეძლო დრომდე აეტანა ეკონომიკური სიდუხჭირე, მაგრამ ძველი ინტელიგენცია ამას არ თანხმდებოდა. არადა, „წითელ ინტელიგენციას“ ძველი ინტელიგენციის თანადგომის გარეშე არ შეეძლო იმ მძიმე და საპასუხისმგებლო ტვირთის ზიდვა, რომელიც მას არგუნა ბედმა. ყოველივე ეს შესანიშნავად იცოდა იოსებ სტალინმა. კოლექტივიზაციისა და ინდუსტრიალიზაციის პირველმა წარმატებებმა შესაძლებელი გახადა ინტელიგენციისათვის მინიმალური სოციალური გარანტიების შექმნა, რაც ფაქტობრივად სამუშაო ადგილით, შრომის რეალური ანაზღაურებითა და ბინით უზრუნველყოფას ითვალისწინებდა. ეს წყალობა „წითელმა ინტელიგენციამ“

დიდი აღფრთოვანებით მიიღო, რაც შეეხება ძველ ინტელიგენციას, მას ეს ალტაცება დიდად არ გაუზიარებია. საბჭოთა წყობილებას არავითარი საშუალება არ ჰქონდა ინტელიგენციისათვის ისეთი პირობები შეექმნა, როგორც თუნდაც რუსეთის იმპერიაში არსებობდა. *ძველი ინტელიგენციის შეურიგებლობა უკვე თანდათან კარგავდა მნიშვნელობას. 10-15 წლის განმავლობაში სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოვიდა ინტელიგენციის ახალი თაობა, რომლის მოქალაქეობრივი მრწამსი საბჭოთა სინამდვილეში ჩამოყალიბდა. ამ ადამიანებს სწამდათ „დიადი გარდაქმნებისა“, მათი უმრავლესობა ერთგულად ემსახურებოდა მინდობილ საქმეს.*

ინტელიგენციის ახალმა თაობამ შეავსო ის დანაკლისი, რომელიც ძველი ინტელიგენციის ოპოზიციური განწყობილებით შეიქმნა. იოსებ სტალინს სწორედ ამ ინტელიგენციის იმედი ჰქონდა და სათანადოდ აფასებდა კიდევ მათ დამსახურებას. ეს რაც შეეხება ინტელიგენციას ზოგადად. უკვე 30-იანი წლების დამდეგიდან სსრ კავშირში მოღვაწე დიდ მეცნიერს, მწერალს, მუსიკოსს, მხატვარს, არქიტექტორს, მსახიობს და სხვ. გააჩნდა მყარი სოციალური გარანტიები. ისინი მატერიალურად მაქსიმალურად იყვნენ უზრუნველყოფილნი, მათთვის ყოველდღიური საყოფაცხოვრებო პრობლემები, შეიძლება ითქვას, არ არსებობდა. ეს პირადად იოსებ სტალინის ნება იყო. ამით იმის თქმა სულაც არ გვინდა, რომ თითქოს ი. სტალინმა ინტელიგენციის ელიტარული ფენა შექმნა. არა, ეს ბუნებრივი მოვლენა იყო. ი. სტალინი ინტელიგენციის შრომის შეფასებაში გათანაბრებას ვერ დაუშვებდა. აქ სხვაგვარი მიდგომა იყო საჭირო.

სოფლად და ქალაქად მიღწეულმა წარმატებებმა იოსებ სტალინს საშუალება მისცა გადაეჭრა სოციალური პრობლემები არმიაში. არმია რუსეთის ცხოვრებაში ტრადიციულად დიდ როლს თამაშობდა. სწორედ ამიტომ არმიის სოციალური დაცვის საკითხი მუდამ აქტუალური იყო. ეს კარგად ესმოდა

ი. სტალინს. ბოლშევიკებს უარი არ უთქვამთ იმ სამხედრო-სტრატეგიულ ინტერესებზე, რომელიც რუსეთის იმპერიას გააჩნდა ევროპასა და აზიაში. უფრო მეტიც, ი. სტალინი ცდილობდა პოლიტიკური და სამხედრო გავლენის სფეროების გაფართოებას. ი. სტალინისათვის იმთავითვე ნათელი იყო, რომ დღეს თუ არა ხვალ რუსეთს (სსრ კავშირს) შეჯახება მოუხდებოდა ევროპისა და აზიის დიდ სახელმწიფოებთან. ეს შეჯახება განპირობებული იქნებოდა არა მარტო იმით, რომ ი. სტალინმა საქვეყნოდ გამოაცხადა სოციალიზმის მშენებლობის შესახებ, არამედ უპირველესად იმით, რომ პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ შექმნილი საერთაშორისო მდგომარეობა, ომისშემდგომი ძალთა განლაგება ევროპასა და აზიაში აუცილებლად გამოიწვევდა ახალ კონფრონტაციას დიდ სახელმწიფოთა შორის. ცხადია, სსრ კავშირი ახალ საერთაშორისო ურთიერთობებში მეორეხარისხოვან როლს არ დასჯერდებოდა. ძლიერი არმიისა და სამხედრო ფლოტის შექმნა გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენდა.

არმიის შექმნა ურთულესი საქმეა. ჩვენ ამჯერად ეს პრობლემა არ გვაინტერესებს., გვინდა შევჩერდეთ მხოლოდ არმიაში სოციალური საკითხის გადაჭრის ისტორიაზე. **ი. სტალინის მიერ არმიის სოციალური ფუნქციის სწორად განსაზღვრა, სამხედრო მოსამსახურეთა სოციალური დაცვის მექანიზმის შემუშავება გახდა ერთ-ერთი უმთავრესი პირობა მსოფლიოში უძლიერესი არმიისა და ფლოტის შექმნისა.** არმიის შექმნა ძალზე ძვირი უჯდებოდა სახელმწიფოს. ახალი შეიარაღების წარმოებას რომ თავის დავანებოთ, რა ხარჯებთან იყო დაკავშირებული პირადი შემადგენლობის უზურვენყოფა სურსათით, ტანსაცმლით, ბინით და ა. შ.! სწორედ ამიტომ სამოქალაქო ომის შემდეგ რუსეთში დაიწყო არმიის შემცირება. სხვა გამოსავალი იმხანად არ არსებობდა. **სოციალურად ცუდად დაცული და მშვიერი არმიის შენახვას აზრი არ ჰქონდა.**

არშიაში უკმაყოფილების წარმოშობა 20-იანი წლების შუა ხანებში ყოველად დაუშვებელი იყო. დიდი სოციალური აფეთქების შემთხვევაში არშია ი. სტალინის ერთადერთ იმედად მიაჩნდა, თუმცა აქამდე საქმე არ მისულა. ცალკეულ შემთხვევებში არშიას მაინც მოუხდა წესრიგის დამცველის ფუნქციის შესრულება – დამსჯელი ექსპედიციის როლში გამოსვლა. ი. სტალინი იმთავითვე მიხვდა, რომ ასე დიდხანს არ შეიძლებოდა გაგრძელებულიყო. **დამსჯელ ექსპედიციებში არშიის გამოყენება ძალზე უტეხდა ამ უკანასკნელს სახელს მოსახლეობის ყველა ფენაში.** მოსალოდნელი იყო უკმაყოფილების დაწყება არშიაში. სამხედრო ნაწილს არ სურდა დამსჯელ ექსპედიციებში მონაწილეობა. ი. სტალინმა გადაწყვიტა, არმიისათვის ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოეცილებინა ქვეყნის შიგნით წესრიგის დამცველის ფუნქცია. ეს ფუნქცია შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის სპეციალურ სამსახურს გადაეცა. **არშია გაემიჯნა რთულ შიდაპოლიტიკურ პროცესებს.** მას დარჩა ერთადერთი ფუნქცია – სახელმწიფოს დაცვა გარეშე ძალის ხელყოფისაგან. მართალია, ფუნქციათა ასეთ გადანაწილებას შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის შესანახი ხარჯების გაზრდა მოჰყვა, მაგრამ ამ შემთხვევაში ი. სტალინმა პოლიტიკური თვალსაზრისით მოიგო. პროფესიონალი სამხედროები ი. სტალინის გადაწყვეტილებას დიდი მოწონებით შეხვდნენ.

30-იანი წლების დამდეგისათვის უკვე მოქმედებდა არშიის სოციალური დაცვის მექანიზმი. სხვადასხვა დონის სამხედრო სასწავლებლების კურსანტები და სამხედრო აკადემიების მსმენელები გაცილებით უკეთ იყვნენ მატერიალურად უზრუნველყოფილნი, ვიდრე სამოქალაქო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტები და ასპირანტები. სამხედრო სპეციალისტებისათვის არ არსებობდა სამუშაო ადგილის პრობლემა, ხოლო სამხედრო პირის რეალური ხელფასი, იმ შეღავათების გათვალისწინებით, რომელსაც სახელმწიფო სამხედრო მოსამსახურეებს აძლევდა, საშუალოზე ბევრად

მაღალი იყო, გენერალიტეტისა კი – კიდევ უფრო მეტი. თითქმის გადაიჭრა დაბალი და საშუალო რანგის ოფიცერთა ბინით უზრუნველყოფის პრობლემა, უფროსი ოფიცრებისა და გენერალიტეტისათვის კი ეს საკითხი უკვე აღარც იდგა. საზოგადოებაში სამხედრო მოსამსახურის პრესტიჟსა და ავტორიტეტს მარტო სახელმწიფოს უსაფრთხოების დამცველის ფუნქცია არ განსაზღვრავდა, იგი სამხედრო მოსამსახურეთა სოციალური დაცვის სწორი პოლიტიკის შედეგი იყო.

მეტად საინტერესოა იოსებ სტალინის სოციალური პოლიტიკა პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო კადრების მიმართ. პარტიული კადრებით ი. სტალინი გაცილებით ადრე დაინტერესდა, იმაზე ადრე, ვიდრე იგი უზარმაზარი ქვეყნის ერთპიროვნული მბრძანებელი გახდებოდა. სამოქალაქო ომის წლებში (1918-1920 წწ.) ი. სტალინი რკპ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტში მოღვაწეობას ნაკლებ დროს უთმობდა. იგი ძირითადად დაკავებული იყო რსფსრ ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატითა და სამოქალაქო ომის ფრონტებით. იმხანად რკპ(ბ) ცენტრალურ კომიტეტში პირველი ან გენერალური მდივნის თანამდებობა არ არსებობდა. ცენტრალური კომიტეტი მცირერიცხოვანი და ამდენად, მობილური ორგანო იყო – მთელ პარტიულ და სახელმწიფოებრივ საქმეებს ის უძღვებოდა. მუდმივად ფუნქციონირებდა და ყოველდღიურ საქმიანობას წარმართავდა რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურო. იმხანად, მართალია, არსებობდა რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივნების თანამდებობები (მდივნებად მუშაობდნენ: ი. სტალინი, გ. ზინოვიევი, ვ. მოლოტოვი და სხვ.), მაგრამ ცენტრალური კომიტეტის მდივნების გავლენას და სამოღვაწეო ასპარეზზე მათ როლს ძალზე ზღუდავდა რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტისა და მისი პოლიტბიუროს ყოველდღიური საქმიანობა. ცენტრალური კომიტეტის მდივანი მხოლოდ უმნიშვნელო საკითხებს თუ წყვეტდა. ცენტრალური

კომიტეტისა და პოლიტბიუროს სხდომებს ვ. ლენინი თავმჯდომარეობდა.

სამოქალაქო ომის შემდეგ ი. სტალინი აქტიურად მონაწილეობს ცენტრალური კომიტეტის მუშაობაში. რიგით მდივნად მუშაობა უკვე ხელს აღარ აძლევდა სტალინს. მალე მან მიაღწია იმას, რომ 1922 წლის 3 აპრილს რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა ი. სტალინი ვ. ლენინის რეკომენდაციით ცენტრალური კომიტეტის გენერალურ მდივნად აირჩია. ამდენად, ი. სტალინი ცენტრალური კომიტეტის სხვა მდივნებზე წინ უნდა დამდგარიყო. მაგრამ ვ. ლენინის სიცოცხლეში და ცენტრალურ კომიტეტში ლ. ტროცკის მოღვაწეობის პერიოდში გენერალური მდივნის პოსტი ვერ გახდა მნიშვნელოვანი – რაიმე უპირატესობა ი. სტალინმა ვერ მიიღო.

კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს მართვის სადავეების ხელში ჩასაგდებად ი. სტალინს სხვა რამე უნდა ეღონა. არ არის გამორიცხული, რომ გენერალური მდივნის პოსტი ი. სტალინს მხოლოდ პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა (ლ. ტროცკი, ლ. კამენევი, გ. ზინოვიევი, ნ. ბუხარინი და სხვ.) თვალის ასახვევად სჭირდებოდა. ჯერ კიდევ 1921 წლიდან ი. სტალინი დიდ ყურადღებას უთმობს რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის **საორგანიზაციო ბიუროში (ორგბიურო)** მუშაობას. რას წარმოადგენდა ორგბიურო? საშინაო და საგარეო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს საკითხებს რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტი და მისი პოლიტბიურო წყვეტდა. ორგბიუროს ევალებოდა შედარებით უმნიშვნელო საკითხების გადაჭრა, რათა ცენტრალური კომიტეტისა და პოლიტბიუროს სხდომები არ გადატვირთულიყო.

როცა ი. სტალინმა ვ. ლენინისაგან მიიღო თანხმობა, გასძლიოდა ორგბიუროს მუშაობას, მისმა პოლიტიკურმა მოწინააღმდეგეებმა ამაში ვერავითარი საშიშროება ვერ დაინახეს. პირიქით, რაკი გენერალური მდივანი ი. სტალინი

დროის უმეტეს ნაწილს ორგანიზაციის ატარებდა, ისინი კმაყოფილნიც კი უნდა დარჩენილიყვნენ.

რადგან ი. სტალინი ძირითადად ორგანიზაციის მოღვაწეობდა, ვ. ლენინის ავადმყოფობის პერიოდში მასვე დაევალა ცენტრალურ კომიტეტში საორგანიზაციო საქმეთა გაძღოლა. იმავდროულად ცენტრალურ კომიტეტში პოლიტიკურ საქმეთა ხელმძღვანელობა გ. ზინოვიევს დაეკისრა. გარეგნულად ისე ჩანდა, რომ გ. ზინოვიევმა ი. სტალინთან შედარებით უპირატესობა მიიღო. ასე ფიქრობდა ყველა, გარდა თვით ი. სტალინისა. **იოსებ სტალინს უმიზეზო დათმობა არ უყვარდა.** არც ამჯერად დაუთმია უმიზეზოდ. ორგანიზაციის ი. სტალინი თავდაპირველად არაფერ მნიშვნელოვანს არ აკეთებდა, ჩვეულებრივი, მიმდინარე ორგანიზაციული საკითხებით იყო დაკავებული. ორგანიზაციის კომპეტენცია ძალიან ზოგადად იყო განსაზღვრული. ამით ისარგებლა ი. სტალინმა და ნელ-ნელა ხელში ჩაიგდო პარტიული, ხოლო შემდეგ საბჭოთა და სამეურნეო კადრების დანიშვნის უფლება.

რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტი და პოლიტიბიურო კადრების საკითხს სათანადოდ ვერ აფასებდა. კადრების შერჩევა, დანიშვნა და გადაადგილება, განსაკუთრებით კი წმენდა დიდ დროსა და ენერგიას ითხოვდა. ამით ისარგებლა ი. სტალინმა და სულ მალე ეს ძნელი და არცთუ პრესტიჟული საქმე თითქმის საერთოდ გამოიყვანა ცენტრალური კომიტეტისა და პოლიტიბიუროს კონტროლიდან. **იოსებ სტალინის ხელში მოექცა პარტიული კადრების შერჩევის, დანიშვნისა და გადაადგილების საქმე მაზრებში (რაიონებში), ქალაქებში, ოლქებსა და მხარეებში.** ადგილებზე პარტიული კადრების დანიშვნის უფლების მოპოვებით ი. სტალინმა კონტროლი დააწესა საბჭოთა და სამეურნეო ხელმძღვანელთა დანიშვნაზე მთელი ქვეყნის მასშტაბით. **ყოველივე ამან იოსებ სტალინს საშუალება მისცა კონტროლი დაეწესებინა რკპ(ბ), ხოლო შემდეგ საკავშირო კპ(ბ) ყრილობებისა და კონფერენციების დელეგატთა**

არჩევაზე, რაც თავისთავად ნიშნავდა, რომ ი. სტალინი აკონტროლებდა ყრილობებისა და კონფერენციების მუშაობასაც. ამის აშკარა ნიშნები გამოჩნდა უკვე რკპ(ბ) XII (1923 წ.) და რკპ(ბ) XIII (1924 წ.) ყრილობებზე. ი. სტალინის პოლიტიკური ხაზის ტრიუმფი საკავშირო კპ(ბ) XIV (1925 წ.) და საკავშირო კპ(ბ) XV (1927 წ.) ყრილობებზე მეტწილად იმით იყო გამოწვეული, რომ ყრილობების დელეგატთა უმრავლესობას დელეგატის მანდატი ფაქტობრივად ი. სტალინისაგან ჰქონდა ნაბოძები, ყოველი დელეგატი ასე ზის იყო შემოწმებული.

იმავე მეთოდით იოსებ სტალინმა კონტროლი დააწესა სრულიად რუსეთის (შემდეგში სრულიად საკავშირო) საბჭოების ყრილობების დელეგატთა არჩევნებზე და ყრილობის მუშაობაზე, რითაც თავისთავად აკონტროლებდა მთელ საკანონმდებლო საქმიანობას.

ვ. ლენინის სიკვდილამდე ი. სტალინს გაუჭირდა საკადრო პოლიტიკაში პრიორიტეტის მოპოვება როგორც რკპ(ბ) ცენტრალურ აპარატში, ისე რსფსრ სახკომსაბჭოში – მთავრობაში. მაგრამ ეს მხოლოდ დროებითი შეფერხება იყო.

ვ. ლენინის გარდაცვალების მომენტისათვის ი. სტალინს უკვე მზად ჰყავდა თავის მიერვე შერჩეული პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო კადრები. ეს ი. სტალინის დიდი გამარჯვება იყო. მისი პოლიტიკის მომხრე კადრებს ი. სტალინმა თავი მოუყარა იდეური და პირადი ერთგულების პრინციპით. *იმხანად ი. სტალინს არავითარი საშუალება არ ჰქონდა სოციალურად დაეცვა, მატერიალურად დაეინტერესებინა პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო მუშაკების უზარმაზარი არმია.* ი. სტალინმა კარგად იცოდა, რომ, თუ მის მიერ თავმოყრილ კადრებს სოციალურად დაუცველს დატოვებდა, ეს გამოიწვევდა მათ ან მორალურ და იდეურ გადაგვარებას, ან უბრალოდ ი. სტალინის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა ბანაკში გადასვლას. თუ ეს მოვლენა ი. სტალინის მარცხს არ გამოიწვევდა, მის პოზიციებს

სერიოზულად შეარყევდა, რასაც, ცხადია, ი. სტალინი ვერ დაუმეგებდა.

პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო კადრების მორალური და იდეური საზის შენარჩუნების აუცილებელ პირობად ი. სტალინი მატერიალურ უზრუნველყოფას თვლიდა. ცდება, ვინც თვლის, რომ ი. სტალინი მხოლოდ რევოლუციური ფანატიზმით ალტყინებულ ადამიანებს ეყრდნობოდა. ყველა ნომენკლატურული პარტიული, საბჭოთა თუ სამეურნეო მუშაკი ი. სტალინის ხელისუფლების დროს კარგად იყო უზრუნველყოფილი. ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლის პარალელურად განუხრელად უმჯობესდებოდა კადრების ცხოვრების დონე. ი. სტალინმა ისიც კარგად იცოდა, რომ მატერიალური უზრუნველყოფა ყოველთვის ვერ დაიცავდა კადრებს გადაგვარებისაგან. ყოფითი პრობლემა-მოგვარებული პარტიული მუშაკიც შეიძლებოდა კორუფციის ჭაობში ჩაფლულიყო. ამ საშიშროებას ი. სტალინი გამუდმებით ებრძოდა. ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებად ითვლებოდა კადრების ხშირი გადაადგილება. ეს მეთოდი შეძლებისდაგვარად გამორიცხავდა ხელმძღვანელი მუშაკის გარშემო ოჯახური, მეგობრული ატმოსფეროს შექმნას და სახელმწიფო ინტერესების უგულვებელყოფას. ვიდრე უცხო გარემოში დანიშნული ხელმძღვანელი მუშაკი „შინაურ კაცად“ იქცეოდა, მას უკვე სხვა ადგილზე უწევდა მუშაობის გაგრძელება, ისევ უცხო გარემოში.

ი. სტალინი პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო მუშაკების მოსყიდვას არ აწარულებდა. ყოველი მუშაკის შრომის ანაზღაურება ზუსტად შეესაბამებოდა მის მიერ გაწეულ შრომას, იმ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ ფუნქციას, რომელსაც იგი ასრულებდა.

სოციალურად კარგად დაცული პარტიული, საბჭოთა და სამეურნეო მუშაკი თავის მხრივ არავის ანებებდა შელახულიყო მუშის, გლეხის, ინტელიგენციის სოციალური გარანტიები.

ის, რასაც იოსებ სტალინმა სოციალურ ურთიერთობათა სფეროში მიაღწია, როგორც გააზრების, ისე პრაქტიკულად

განხორციელების თვალსაზრისით, უნიკალურ მოვლენას წარმოადგენდა სოციალური თანასწორობისათვის ბრძოლის ისტორიაში. ი. სტალინმა რეალობად აქცია ის, რისაც თითქმის არავის არ სჯეროდა, რაც უტოპია ეგონათ – შექმნა თანასწორობა საზოგადოება. ცხადია, ივულისხმება ისეთი თანასწორობა, რომლის განხორციელებასაც შესაძლებელს ხდიდა რუსეთის განვითარების საერთო დონე, ისტორიული ტრადიციები და თავისებურებანი.

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილმა პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა სისტემამ რუსეთი გამოიყვანა უძძიმესი კრიზისიდან, იმ კრიზისიდან, რომლის იქითაც უკვე იწყებოდა საშინელი კატასტროფა: სახელმწიფოებრიობის ნგრევა, საყოველთაო ქაოსი და ანარქია. ნაცვლად ამისა უმოკლეს დროში ლამის გაპარტახებულმა ქვეყანამ სახალხო მეურნეობის განვითარების საერთო დონით, მეცნიერებისა და კულტურის მიღწევებით ნამდვილად გააკვირვა ცივილიზებული მსოფლიო – მოყვარეც და მტერიც. ამ წარმატებებში, მის მოპოვებასა და განმტკიცებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ი. სტალინის მიერ შექმნილ სოციალურ სისტემას.

სახელმწიფო სისტემა, რომელიც იოსებ სტალინის ხელმძღვანელობით აშენდა 20-30-იან წლებში, ისეთ ურთულეს საშინაო და საგარეო პირობებში იქნა გააზრებული და პრაქტიკულად განხორციელებული, რომ ვერ გამოირიცხავდა ძალის, იძულების მომენტს. იძულების ფაქტორს ვერ გამოირიცხავდა არამარტო თვით სახელმწიფო სისტემის მშენებლობა, არამედ სისტემის შენარჩუნება და სრულყოფაც კი. იძულებითი მომენტის გარეშე, მხოლოდ დემოკრატიულ პრინციპებზე დაყრდნობით ყოვლად წარმოუდგენელი იყო ნებისმიერი სისტემის მშენებლობა 20-30-იანი წლების რუსეთში (სსრ კავშირში). ამას ადასტურებს რუსეთის დროებითი მთავრობის მოღვაწეობა (1917 წლის მარტო-ოქტომბერი), მისი საშინაო და საგარეო პოლიტიკის სრული კრაზი. უფრო მეტიც, პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ

პერიოდში ევროპის დიდი და პატარა ქვეყნები, რომელთაც დემოკრატიზმის ტრადიციები ჰქონდათ, დიქტატორული რეჟიმების შექმნისა და განმტკიცების გზით წავიდნენ (იტალია, გერმანია, ესპანეთი, პოლონეთი და სხვ.). დემოკრატიული წყობილებით განთქმულ ქვეყნებშიც კი (ინგლისი, საფრანგეთი) აღინიშნა პოლიტიკური რეჟიმის გამკაცრება. უამისოდ, როგორც ჩანს, შეუძლებელი იყო I მსოფლიო ომის შედეგების დაძლევა.

ასეთ ვითარებაში სულაც არ უნდა იყოს საკვირველი, რომ რუსეთში, ქვეყანაში, რომელშიც სახელმწიფოებრიობა წარმოუდგენელ კრიზისს განიცდიდა, კარზე იყო მომდგარი დიდი სოციალური ამბოხი, გამორიცხული არ იყო ფართომასშტაბიანი ომი მეზობელ სახელმწიფოებთან, იოსებ სტალინის მიერ გააზრებული სახელმწიფო სისტემა ძალის გამოყენების გარეშე ვერ აშენდებოდა. უფრო მეტიც, მოვლენათა განვითარება რუსეთს მიიყვანდა სრულ სახელმწიფოებრივ და ეროვნულ კატასტროფამდე.

იოსებ სტალინმა შეუძლებელი შეძლო. ეკონომიკურად გაჩანაგებული, დიდი სოციალური აფეთქების ზღვარზე მისული ქვეყანა არამარტო „დიდებისა და კეთილდღეობის გზაზე“ გამოიყვანა, არამედ შექმნა საზოგადოება, სადაც ყოველი სოციალური ფენა პატივს სცემდა დანარჩენთა ინტერესებს, ხოლო ყველანი ერთად ქელს იხრიდნენ სახელმწიფოს ინტერესების წინაშე.

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილი სახელმწიფო სისტემის ნგრევა უპირატესად სოციალურ ურთიერთობათა ნგრევით დაიწყო. ი. სტალინის სოციალურმა სისტემამ ძალიან ბევრს გაუძლო. როცა სსრ კავშირის პოლიტიკური სისტემის გადაგვარება და ეკონომიკური კრიზისი აშკარა გახდა, სოციალური სისტემა დარჩა იმ დედაბოძად, რომელსაც ემყარებოდა უზარმაზარი ქვეყანა. თუმცა ასე დიდხანს ვეღარ გაგრძელდებოდა. *მოიშალა პოლიტიკური სისტემა, მოიშალა*

*ეკონომიკა და სოციალურმა სისტემამაც თანდათან
ფუნქციონირება შეწყვიტა.*

თავი V. პოლიტიკური სისტემა

პოლიტიკურ სისტემას, რომელიც რუსეთში (სსრ კავშირ-ში) იოსებ სტალინის ჩანაფიქრის მიხედვით შეიქმნა, ჯერჯერობით ზუსტი სახელი არა აქვს. „მუყიკური სოციალიზმი“, „რუსული სოციალიზმი“, „კომუნისტური სისტემა“, „საბჭოთა სისტემა“ და ა. შ. მხოლოდ მიგვანიშნებენ იმ წყობილებაზე, რომელიც ი. სტალინის ხელმძღვანელობით აშენდა 20-30-იან წლებში და რომელმაც სულ სხვა კუთხით წარმოაჩინა რუსი

ხალხი მსოფლიო ისტორიაში, თვით მსოფლიოს კი უამრავი თავსატეხი გაუჩინა...

იოსებ სტალინი შეგნებულად არ წავიდა არც ივანე მრისხანის, არც პეტრე ღიღის გზით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მის გეგმებს ადვილად ამოიცნობდნენ, ადვილად დაამარცხებდნენ. ი. სტალინმა კარგად იცოდა, რომ მეფე-მამის ბრმადმორწმუნე რუს მუჟიკს ერთი ნაბიჯი აშორებდა მეფის მემობელი მუამბოხისაგან. მისთვის ასევე კარგად იყო ცნობილი რუსული სმუტის კლასიკური სცენარი. სწორედ ამიტომ **ი. სტალინი ორიგინალური გზით უნდა წასულიყო. მას მეფე-მამის მესამე ტიპი უნდა შეექმნა რუსეთის ისტორიაში.**

1917 წლის 25 ოქტომბრის კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ ვლადიმერ ლენინს რომ არსებითად არაფერი გაუკეთებია ახალი პოლიტიკური სისტემის განსაზღვრისათვის, ეს დოკუმენტურადაა დადასტურებული. ვ. ლენინი სიკვდილამდე მხოლოდ ხელისუფლების შენარჩუნებაზე ზრუნავდა, გლობალურ პერსპექტიულ პრობლემებს იგი არც კი შესჭიდებია. „სოციალიზმის მშენებლობის ლენინური გეგმა“ მხოლოდ მითია, რომელიც პოლიტიკური მოსაზრებით ი. სტალინმა შექმნა და რომელიც შემდეგში აიტაცა ი. სტალინის ნააზრევს ადევნებულმა საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ. ასე რომ, ი. სტალინი აზროვნებდა და ქმნიდა სრულიად დამოუკიდებლად არამარტო ლენინისაგან, არამედ მისი თანამებრძოლებისაგანაც. **ი. სტალინის თანამედროვე პოლიტიკური მოღვაწეები ახალი პოლიტიკური სისტემის თეორიული საფუძვლების შემუშავებაში იმაზე გაცილებით ნაკლებ როლს თამაშობდნენ, ვიდრე ივანე მრისხანისა და პეტრე ღიღის კარისკაცები თავის დროზე. ი. სტალინის კარისკაცები გაცილებით უნიათები იყვნენ, ვიდრე ზემოთ ხსენებული მეფე-მამებისა. ახლა ძნელია დადგენა, ისინი ასეთნი დაიბადნენ, თუ ი. სტალინმა აქცია ასეთებად.**

იოსებ სტალინი მაინც მაღლიერი უნდა ყოფილიყო ვლადიმერ ლენინისა. მართალია, მან ი. სტალინს დაუტოვა დანგრეული და გაუბედურებული ქვეყანა, მაგრამ სამაგიეროდ, საბჭოთა ხელისუფლების ოპოზიცია სამოქალაქო ომმა (1917-1922 წწ.) წელში გატეხა, ბრწყინვალედ მოქმედებდა უზარმაზარი რეპრესიული აპარატი. ვ. ლენინისა და ლ. ტროცკის ინიციატივით შექმნილი საკონცენტრაციო ბანაკებში უკვე იტანჯებოდა ათასობით პოლიტპატიმარი.

თუმცა ი. სტალინს დამშვიდების საფუძველი არ ჰქონდა: წელში გატეხილი თავადაზნაურთა კლასის ნაცვლად საბჭოთა ხელისუფლებას დაუპირისპირდა კულაკობის უზარმაზარი მასა. ექსპროპრირებული მსხვილი ბურჟუაზიის ნაცვლად არანაკლები საფრთხე შექმნა საშუალო და წვრილმა ბურჟუაზიამ. ბოლშევიკური დიდმპყრობლური ეროვნული პოლიტიკა ნელ-ნელა აგროვებდა „ფიცხ მასალას“ უზარმაზარ იმპერიაში. ვ. ლენინის სიკვდილის შემდეგ უკიდურესად გამწვავდა შინაპარტიული ბრძოლა ბოლშევიკური პარტიის უმაღლეს ხელმძღვანელობაში.

გამორიცხული არ იყო საგარეო კონფლიქტები, ფართომასშტაბიანი ომიც კი. ვითარება 20-იანი წლების შუა ხანებში რუსეთში ძალზე წააგავდა XVI საუკუნის 30-40-იანი წლების მდგომარეობას, როცა მოღვაწეობას იწყებდა ივანე მრისხანე. კიდევ უფრო მეტი მსგავსება შეინიშნებოდა XVII საუკუნის დასასრულის რუსეთში შექმნილ სიტუაციასთან, როცა მოღვაწეობას იწყებდა პეტრე დიდი. ივანე მრისხანესა და პეტრე დიდის წყალობით რუსეთი ორჯერ გადაურჩა წარმოუდგენელ „სმუტას“ – უზარმაზარი ენერგია სხვა მიმართულებით გაედინა, რუსეთი ორგზის იშვა ხელახალა და ამით მესამე რომი რეალობად იქცა. XX საუკუნის 20-იან წლებში რუსეთი იმავე პრობლემის წინაშე იდგა: *ან „სმუტა“, ნგრევა, ქაოსი და დაკნინება ან... ან ის, რაც უკვე კარგად ჰქონდა მოფიქრებული ახალ მეფე-მამას – იოსებ ჯუღაშვილს, ის, რისთვისაც ჩვენ ჯერჯერობით სახელიც ვერ დავვირქმევია...*

უმთავრეს პრობლემას იოსებ სტალინისათვის რუსი გლეხობა წარმოადგენდა. საბჭოთა წყობილება სწორედ ამ სოციალური ფენის ინტერესებს შეეხო. კულაკობა და საშუალო გლეხობა ვერ შეეგუებოდა საბჭოთა წყობილებას. რუსეთი ივანე ბოლოტნიკოვის, სტეფანე რაზინისა და ემელიანე პუგაჩოვის სამშობლო იყო. ეს კიდევ ერთხელ ნათლად დადასტურდა 1905-1907 წლების რევოლუციის დროს – გლეხური ბუნტის ყველაზე ორგანიზებული გამოვლინებით. დიდმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ პ. სტოლიპინმა გლეხური ბუნტისაგან რუსეთის სახელმწიფოს ხნის გზა, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, უხსოვარი დროიდან შემორჩენილი ძველი რუსული თემის დაშლაში დაინახა. პ. სტოლიპინის გეგმით, რუსეთი მიწისმფლობელი (ფერმერი) გლეხობის ქვეყნად უნდა გადაქცეულიყო. ეს გეგმა თითქმის იდეალური, მაგრამ განუხორციელებელი აღმოჩნდა. ძნელი შეიქნა ძველი რუსული თემური წყობილების დარღვევა.

პ. სტოლიპინს სურდა გლეხობისათვის მიწის კერძო საკუთრებაში გადაცემით გამოეწვია სოფლის მეურნეობის განვითარების ბუმი. რუსეთი უნდა გადაქცეულიყო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უდიდეს მწარმოებელ ქვეყნად, რაც მოსპობდა კიდევ პატრიარქალურ ურთიერთობას. ფერმერთა ახალი სოციალური ფენა კი პოლიტიკური სისტემის საყრდენი უნდა გამხდარიყო. ***მაგრამ რუსი გლეხობის უდიდესმა ნაწილმა „უარი თქვა“ გამდიდრებაზე და ძველი წესებით არჩია ცხოვრება.***

გლეხური ბუნტის მიზეზი რუსეთში პ. სტალიპინმა ვერ მოსპო. მისმა მარცხმა მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა ი. სტალინის გეგმა. ***ი. სტალინს უნდა მოეფიქრებინა ისეთი რამ, რასაც უმტკივნეულოდ მიიღებდა რუსი გლეხობა.*** გამოსავალი ი. სტალინმა ძველი რუსული თემის პრინციპების აღდგენაში დაინახა. ეს, უპირველეს ყოვლისა, პასუხობდა რუსი გლეხობის წარმოადგენას სოციალურ თანასწორობაზე, ამა-

ვე დროს არსებობისათვის აუცილებელი მინიმალური სახსრის გარანტიასაც აძლევდა.

ი. სტალინმა ისიც სწორად განსაზღვრა, რომ, თუ რუსული თემი მიწის რეალურად, სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლად ფლობდა, ახლა ეს დაუშვებელი იყო, დაუშვებელი იყო იმითომ, რომ უკვე ვერავინ შეაჩერებდა გლეხობის ფენებად დაშლას და გადატაკებული გლეხობის მისწრაფება რუსული ბუნტისაკენ გარდაუვალი იქნებოდა. სწორედ ამიტომ იოსებ სტალინმა ძველი რუსული თემი აღადგინა, მას კოლექტიური მეურნეობა (კოლექტივი) უწოდა, ოღონდ ამ უკანასკნელს, თემისაგან განსხვავებით, მიწა რეალურ მფლობელობაში არასოდეს ჰქონია. მიწა სახელმწიფოს განუყოფელ საკუთრებაში აღმოჩნდა. გამოირიცხა მიწის ყიდვა-გაყიდვის, გაჩუქების და ა. შ. შესაძლებლობა. გლეხობა სოციალურად გათანაბრდა, კულაკობა წელში გატყდა, საშუალო გლეხობა მატერიალურად დაკნინდა, მდიდარი გლეხის პრობლემა კი მოიხსნა.

მიწაზე კერძო საკუთრების მოსპობით რუსი გლეხი სახელმწიფოს მონა-მორჩილი გახდა, ძველ რუსულ სამყაროში შებრუნდა. ბევრი რამ დაკარგა რუსმა გლეხმა, მაგრამ მისი მოთხოვნილება პრიმიტიულ სოციალურ გათანაბრებაზე დაკმაყოფილებულ იქნა. გლეხური ბუნტის საშიშროება ი. სტალინმა ბრწყინვალედ გადაჭრა. მართალია, კოლექტივიზაციის გატარების შედეგად 1932-1933 წლებშიც კი რუსეთის (სსრ კავშირის) სოფლის მეურნეობის პროდუქციის საერთო რაოდენობა ვერ უტოლდებოდა რუსეთის იმპერიის დონეს (1914 წ.), მაგრამ ცხადი იყო სხვა შედეგი: ***სოფლად იოსებ სტალინის მიერ ჩაფიქრებულ პოლიტიკურ სისტემას საფრთხე აღარ ეძუქრებოდა.***

ქალაქის (მრეწველობის) პრობლემა იოსებ სტალინისათვის მეორეხარისხოვანი იყო, თუმცა თავად საპირისპიროს ამტკიცებდა. ქრონოლოგიურად ინდუსტრიალიზაციის კურსი (1925 წ.) წინ უსწრებდა კოლექტივიზაციის კურსს (1927 წ.). ეს მხოლოდ ტაქტიკური მოსაზრებით იყო გამოწვე-

ვეული. ქალაქად კაპიტალდაბანდებათა გადაქაჩვა (რაც ფაქტიურად ამოწურავდა პირველ ხანებში ინდუსტრიალიაზიის კურსის არსს) სოფლის ეკონომიკურ დაუძღურებას ისახავდა მიზნად.

დაუძღურებულ სოფელში გაცილებით ადვილი იქნებოდა ი. სტალინის გეგმის განხორციელება. თორემ 1925 წელს რა ინდუსტრიალიზაციაზე შეიძლებოდა ლაპარაკი, როცა რუსეთის იმპერიის სამრეწველო სიმძლავრეთა ნახევარიც კი არ მოქმედებდა?!

ი. სტალინისათვის ქალაქის პრობლემა მეორეხარისხოვანი იყო იმიტომ, რომ 1917-1922 წლებში მსხვილი ბურჟუაზიის პოლიტიკური და ეკონომიკური დათრგუნვით უმთავრესი საკითხი გადაიჭრა. საბჭოთა წყობილების შეურიგებელი მოწინააღმდეგე – ინტელიგენცია – სამოქალაქო ომის დასასრულისათვის ან ფიზიკურად იყო განადგურებული, ან ემიგრაციაში იმყოფებოდა. ქალაქი სოციალურად თითქმის ერთფეროვანი – პროლეტარული – გახდა, თუ არ ჩავთვლით ე. წ. საბჭოთა ინტელიგენციას, რომელიც ასევე პროლეტარული იყო. ისევე როგორც რუსულ სოფელში, ქალაქშიც პრიმიტიული სოციალური გათანაბრება განხორციელდა, სოციალური კონფლიქტის წყარო მოისპო. ქალაქი ი. სტალინის ნებას დაემორჩილა.

კოლექტივიზაციითა და ინდუსტრიალიზაციით ი. სტალინმა მოიგო პოლიტიკურად. თუმცა ქვეყანამ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული თვალსაზრისით დიდად იზარალა – ეკონომიკა დაქვეითდა, სოციალური პროგრესი შეჩერდა, საზოგადოებრივი აზრი ჩაკვდა. ნოე ჟორდანიამ შენიშნა: სსრ კავშირში ყველაფრის ნაციონალიზაციით, ყველაფრის განსახელმწიფოებრიობით აღმოსავლური დესპოტიის დამყარებისათვის წინაპირობები მომზადდაო.

ნოე ჟორდანიას გარდა, იოსებ სტალინს ოპონენტი სხვაც ბევრი ჰყავდა. ოპონენტები ბევრი ჰყავდათ ივანე მრისხანესაც და პეტრე დიდსაც, თუმცა სამთავან ვერც ერთს ოპონენტებმა

ალტერნატიული გზა ვერ შესთავაზეს. დღეს ალბათ გარკვევით შეიძლება ითქვას: **ალტერნატივა არც არსებობდა.**

ივანე მრისხანე, პეტრე დიდი და იოსებ სტალინი ერთადერთსა და სწორ გზას ადგენენ. ცნობილია, რომ ი. სტალინის ოპონენტებმა – ლ. ტროცკიმ, გ. ზინოვიევა, ლ. კამენევა, ნ. ბუხარინმა და სხვებმა ვერავითარი ალტერნატიული გზა ვერ დასახეს. ყოველ მათგანში „პატარა სტალინი“ იჯდა და „დიდ სტალინობაზე“ ოცნებობდა. თუ სტალინური კურსის საწინააღმდეგო გზის მსგავსი რამ მართლაც ჩაისახებოდა, იგი საფუძველშივე ანგრევდა რუსული სახელმწიფოს არსებობის პრინციპებს, რუსეთს უბიძგებდა სმუტისაკენ, ხოლო თუ რა მოჰყვებოდა ამ უკანასკნელს, ამის წინასწარ განჭვრეტა შეუძლებელი იყო.

რუსეთი არც საფრანგეთი იყო და არც ინგლისი, აქ დაწყებული შფოთი და ჯანყი შეიძლებოდა საბედისწერო გამხდარიყო ქვეყნისათვის, იმ სახელმწიფოსათვის, რომელსაც საუკუნეების მანძილზე უფროსილდებოდნენ ჯერ რიურიკები, ხოლო შემდეგ – რომანოვები, ამჯერად კი მისი ბედი იოსებ ჯუღაშვილს ებარა...

ვერც შრომის ნაყოფიერებით, ვერც ერთ სულ მოსახლეზე წარმოებული პროდუქციით 20-30-იან წლებში საბჭოთა რუსეთი (სსრ კავშირი) ვერ უტოლდებოდა რუსეთის იმპერიის დონეს. მაშ, რაში მდგომარეობდა იოსებ სტალინის პოლიტიკური სისტემის უპირატესობა? **ი. სტალინის მიერ შექმნილ პოლიტიკურ სისტემაში საზოგადოების ყველა წევრი (მუშა, გლეხი, ინტელიგენტი), ყველა ფაბრიკა, ქარხანა, კოლექტიური მეურნეობა ქმნიდა ზემოდან დაგეგმილ რაღაც აუცილებელს, მინიმუმს, რომელიც საკმარისი იყო სოციალური თანასწორობის შესანარჩუნებლად, სოციალურ რყევათა თავიდან ასაცილებლად. ეს რაღაც აუცილებელი, მინიმუმი კი რუსეთში სახელმწიფოს სიძლიერის საფუძველს, უფრო მეტიც, არსებობის პირობას წარმოადგენა.** ი. სტალინმა მასების

ინიციატივა, მასების შემოქმედება შეცვალა სახელმწიფოს (ფაქტობრივად სტალინის) ინიციატივითა და შემოქმედებით.

ი. სტალინმა კარგად იცოდა, პიროვნების ინიციატივა და შემოქმედება ყოველგვარი პროგრესის საფუძველი რომ იყო. ეს კარგად იცოდა პ. სტოლიპინმაც. ამ უკანასკნელს სურდა სახელმწიფოს ინიციატივა და შემოქმედება პიროვნების ინიციატივითა და შემოქმედებით შეეცვალა, მაგრამ იგი დამარცხდა. მისი მარცხი ისტორიული აუცილებლობით იყო გამოწვეული. თუ პ. სტოლიპინის მარცხი პატრიარქალური რუსული თვითმყოფადი სამყაროს შეუვალობით იყო განპირობებული, ი. სტალინის წარმატება ამ სამყაროს ამოცნობამ უზრუნველყო.

იოსებ სტალინმა შეძლო პრაქტიკულად განეხორციელებინა პრინციპი: *ყოველ პიროვნებას სახელმწიფოსათვის უნდა მიეცა აუცილებლის, მინიმუმის შესრულების გარანტია, სახელმწიფოს ყოველი პიროვნებისათვის უნდა გაენაღდებინა არსებობისათვის აუცილებელი მინიმალური სოციალური გარანტიები. ეს იყო რუსეთში სახელმწიფოს არსებობის უმთავრესი პირობა.* ამით განსხვავდებოდა რუსეთი ევროპისაგანაც და აზიისაგანაც. ყოველივე ამის აღმოჩენა თუ მანინც ადამიანური შესაძლებლობების ფარგლებში მოიაზრება, მისი განხორციელება ადამიანურ ძალმოსილებას ნამდვილად აღემატება.

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილ პოლიტიკურ სისტემაში სახელმწიფო ხელისუფლებაც ორიგინალურად იყო მოწყობილი. 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციამ წარმოშვა ხელისუფლების ორგანო – *მუშათა, ჯარისკაცთა, მატროსთა და გლეხთა დეპუტატთა საბჭოები.*

საბჭოების სისტემა, როგორც ხელისუფლების ახალი ორგანო, სულ სხვაგვარად ესმოდათ კარლო (ნიკოლოზ) ჩხეიძეს, მეტვეი სკობელევს, ირაკლი წერეთელს, ალექსანდრე კერენსკისა და სხვა გამოჩენილ პოლიტიკურ მოღვაწეებს, ვიდრე ვლადიმერ ლენინსა და იოსებ სტალინს. 1917 წლის 25

ოქტომბრის კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ ვ. ლენინმა განახორციელა ბრწყინვალე ტაქტიკური მანევრი – საბჭოებზე დაყრდნობით სახელმწიფო ხელისუფლება წაართვა დამფუძნებელ კრებას. დამფუძნებელი კრების ბედს საბჭოები ვერ გაიზიარებდნენ, სახელმწიფო ხელისუფლებას ფორმალურად ხომ მაინც უნდა ეარსება.

ი. სტალინის ჩანაფიქრის მიხედვით, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო – საბჭოების ყრილობა – უმაღლესი საბჭოთი შეიცვალა. **სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭო სტაბილურად მორჩილ საკანონმდებლო ორგანოდ იქცა.** მისი მართვა გაცილებით ადვილი იყო. სსრ კავშირის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო – უმაღლესი საბჭო – იყო კლასიკური ნიმუში საკანონმდებლო ორგანოს სრული ატროფიისა. იგი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში იმაზე გაცილებით ნაკლებ როლს თამაშობდა, ვიდრე რუსეთის იმპერიაში სახელმწიფო სათათბიროები, რომელსაც საკანონმდებლო ორგანოს ფუნქცია არც კი ჰქონია დაკისრებული.

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილმა პოლიტიკურმა სისტემამ რუსეთს მისცა სტაბილურობის აბსოლუტური გარანტია, ქვეყანას თავიდან ააცილა პერმანენტული ქაოსი და ნგრევა, რომელსაც საბედისწერო შედეგები ექნებოდა არამარტო რუსეთისათვის, არამედ მეზობელი ხალხებისათვის, აზიისა და ევროპის ბევრი სახელმწიფოსათვის.

ხშირად ი. სტალინის ეპოქის სტაბილურობას განიხილავდნენ როგორც დიდი მასშტაბის რეპრესიების შედეგს, რაც, ცხადია, სიცრუეა. მარტო რეპრესიებზე დაყრდნობით რუსეთის მართვა, სოციალურ რყევათა, ქაოსისა და ნგრევის თავიდან აცილება რომ ილუზიაა, ამაში ეჭვი დღეს აღარავის ეპარება. **რეპრესიები ი. სტალინისათვის სტაბილურობის მიღწევის საშუალება კი არ იყო, არამედ მისი კონტროლის, დესტრუქციული ძალების, სოციალური კონფრონტაციის ხელოვნურად გამოძევვით დათრგუნვის საშუალებას წარმოადგენდა.** პოლიტიკური კონფრონტაცია და

კონფლიქტები კი ქვეყანას გაცილებით დიდ ზიანს მიაყენებდა, ვიდრე ი. სტალინის მიერ განხორციელებულმა რეპრესიებმა მიაყენა...

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რომ ი. სტალინის პერიოდის რეპრესიები ლამის იმ ეპოქის ყველა დიდი წარმატების საფუძვლად გამოაცხადონ. ეს სინამდვილეს არ შეეფერება. ი. სტალინმა ყოველგვარი რეპრესიების გარეშე მოიგო ფარული ბრძოლა რკ(ბ) XII (1923 წ.) და XIII (1924 წ.) ყრილობებზე. ამკარად მოუგო ოპოზიციას საკავშირო კ(ბ) XIV (1925 წ.) და XV (1927 წ.) ყრილობებზე. 1922-1927 წლებში ი. სტალინს ოფიციალურად არსებული რეპრესიული აპარატი არ ემორჩილებოდა, ხოლო მითქმა-მოთქმა სახელმწიფოსაგან ფარულად არსებული რეპრესიული აპარატის შესახებ მტკნარი სიცრუეა. ასე რომ, *იოსებ სტალინი პარტიული და საბჭოთა ხელმძღვანელობის სათავეში მოექცა ყოველგვარი ტერორისა და სისხლიანი რეპრესიების გარეშე.* ეს უდავოა ისევე, როგორც უდავოა ის, რომ 30-იანი წლების დამდეგიდან, განსაკუთრებით კი 30-იანი წლების შუა ხანებში ი. სტალინს მის მიერ შექმნილი სახელმწიფო სისტემის გადასარჩენად მართლაც მოუხდა წარმოუდგენელი მასშტაბის რეპრესიების გატარება. *თუმცა რუსეთი (სსრ კავშირი) დიდ სისხლიან რეპრესიებს იმ შემთხვევაშიც ვერ აიცილებდა თავიდან, ი. სტალინი საერთოდ რომ ჩამოეცილებინათ ხელი-სუფლებისათვის.* განსხვავება მხოლოდ იმაში იქნებოდა, რომ რეპრესიებს მაშინ გამარჯვებული ოპოზიცია გაატარებდა. რეპრესიები ყოფილ ოპოზიციონერებს დასჭირდებოდათ ი. სტალინის მიერ შექმნილი სახელმწიფო სისტემის მსხვერვეის შემთხვევაშიც და იმ შემთხვევაშიც, თუ სისტემის ფასადის შელამაზების გზით წავიდოდნენ, ხოლო თვით შენობას კი უცვლელად დატოვებდნენ. ჰქონდა კი რაიმე მნიშვნელობა, ვინ გაატარებდა რეპრესიებს – იოსებ სტალინი (ჯუღაშვილი), ლევ ტროცკი (ბრონშტეინი), ლევ კამენევი (როზენფელდი), გრიგორი ზინოვიევი (რადომისლსკი) თუ კიდევ სხვა ვინმე?

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილი პოლიტიკური სისტემა თავიდან ბოლომდე ერთი კაცის – იოსებ ჯუღაშვილის – მიერ იყო მოფიქრებული და, როგორც შემდეგ გაირკვა, მისი მართვაც ერთ კაცს – იოსებ სტალინს – შეეძლო. რა თქმა უნდა, ძნელი იყო იმ ქვეყნის მართვა, სადაც ყველაფერი ფიქცია იყო: ბოლშევიკური პარტიის ყრილობაც, პარტიის ცენტრალური კომიტეტიც და თვით ბოლშევიკური პარტია მთლიანად, უზენაესი საბჭოც და მთავრობაც, ფიქცია იყო კონსტიტუციაც. რუსი ხალხისათვის გაუგებარ ამ ორგანოებს ზემოთ იდგა მისთვის კარგად ნაცნობი მეფე-მამა, რომელშიც ხალხი ხელავდა ყველაფერს, რაც ცოდვილ დედამიწასა და ღმერთს შორის არსებობდა, რაც მაღლა დგას ყოველივე ადამიანურზე და თითქმის უახლოვდება ღმერთს.

იოსებ სტალინის პოლიტიკური სისტემა, ცხადია, შეიცავდა პროგრესის შემაფერხებელ მომენტსაც. ამის პირველი ნიშნები აშკარა გახდა ი. სტალინის გარდაცვალებამდე რამდენიმე ხნით ადრე, ხოლო 60-იან წლებში ძლიერი კრიზისის სახეც მიიღო. ცხადია, ი. სტალინს ესეც გათვალისწინებული ჰქონდა. მართალია, ი. სტალინი განახლების აუცილებლობას გრძნობდა, მაგრამ როგორც უნდა ვაიდებოდეთ მას, ერთი რამ უცილობლად აღიარების ღირსია: **იოსებ სტალინს ახალი, დიდი ექსპერიმენტისათვის შესაძლებლობანი აღარ იყო.** ეს ეხება მხოლოდ ფიზიკურ და სულიერ შესაძლებლობებს. ი. სტალინი ხომ მაინც ადამიანი იყო და სამყაროს კანონებს მისი სხეულიც ემორჩილებოდა. იოსებ სტალინი იმასაც გრძნობდა, რომ მისი გმობის, მისი უარყოფის, მისი ოცდაათ ვერცხლად გაცემის დროც მოდიოდა, ამიტომაც გაფაცვიცებით ეძებდა თორმეტთა შორის ერთს – იუდას. ვერ იპოვიდა, რადგან თორმეტთა შორის თერთმეტი გამცემი, მოღალატე, უნიჭო, უსუსური და უღირსი აღმოჩნდა.

ეს არ იყო იოსებ სტალინის ტრაგედია, ეს რუსეთის ტრაგედია იყო...

იოსებ სტალინის მიერ შექმნილი პოლიტიკური სისტემის შემაფერხებელი მომენტი თუ ჩვენს თვალწინ დამანგრეველ ძალად იქცა (თუ აქციეს), ეს იოსებ სტალინის დიდი ექსპერიმენტის ნაკლზე კი არ მეტყველებს, არამედ ი. სტალინის შემდგომი პერიოდის პოლიტიკურ მოღვაწეთა უნიჭობასა და უსუსურობაზე. მათ პოლიტიკის, ეკონომიკისა და სოციალური ურთიერთობის სფეროში ახალი ვერაფერი შექმნეს. იოსებ სტალინის განმქიქებელნი იმავედროულად განწირულივით ეჭიდებოდნენ ისევ იმას, რაც ი. სტალინმა მოიაზრა. ამ სახელმწიფო მოღვაწეებს არც ნგრევის, არც გარდაქმნის, არც ახლის შენების ნიჭი არ აღმოაჩნდათ. ეს არც იყო მოუ-ლოდნელი.

იოსებ სტალინი განვებამ გამოარჩია ადამიანთაგან, ხოლო მისი მემკვიდრეები ღმერთისგან დავიწყებულნი აღმოჩნდნენ, ამიტომაც ასე უსახელოდ გადაეგნენ. რუსეთის სახელმწიფო დიდებისა და კეთილდღეობის გზაზე მხოლოდ ისეთ მოღვაწეებს გამოჰყავდათ, როგორებიც იყვნენ ივანე მრისხანე, პეტრე დიდი და იოსებ სტალინი...

თავი VI. მკვლევარი თუ პოლიტიკოსი?

იოსებ სტალინი არ ყოფილა მკვლევარი, მეცნიერების არცერთი დარგი მისთვის სერიოზული დაინტერესების საგნად არ ქცეულა. თუმცა მას შეეძლო გამხდარიყო დიდი ენათმეცნიერი, დიდი ისტორიკოსი, დიდი ეკონომისტი, დიდი ფილოსოფოსი... სტალინმა სხვა გზა აირჩია. მიუხედავად ამისა, მას მოუხდა თავისი აზრი გამოეთქვა ენათმეცნიერების, ისტორიის, ეკონომიკისა და ფილოსოფიის უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე. მისი შეხედულებები დღესაც პოლემიკის საგანია.

ჩვენ ამჯერად შევეცდებით წარმოვაჩინოთ სტალინი ისტორიკოსის როლში: *სტალინი, როგორც ეროვნული საკითხის მკვლევარი.*

იოსებ ჯულაშვილი ეროვნული საკითხის დიდ მცოდნედ ითვლებოდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიაში. უფრო დიდი ავტორიტეტი სოციალ-დემოკრატთა შორის არ ყოფილა რსდმპ შექმნიდან ვიდრე 1917 წლის 25

ოქტომბრის კონტრეკოლუციურ სახელმწიფო გადატრიალებამდე. შემდგომ ხანებში კი ი. სტალინის ავტორიტეტი კიდევ უფრო გაიზარდა: უზარმაზარი მრავალეროვანი ქვეყნის ეროვნული პრობლემა (თეორიაც და პრაქტიკაც) მხოლოდ მას ეკითხებოდა. ეს დიდი აღიარება იოსებ სტალინმა სავსებით დამსახურებულად მოიპოვა.

ილია ჭავჭავაძის „ივერიაში“ ფეხადგმული იოსებ ჯუღაშვილი ეროვნული საკითხით უკვე ყმაწვილობის პერიოდშივე უნდა დაინტერესებულყო. ცხადია, იგი არამართო ლექსებს აქვეყნებდა „ივერიაში“, არამედ ეცნობოდა იმ უნიკალურ მასალას, რომელსაც ერისა და ეროვნული მოძრაობის შესახებ გახეთი აქვეყნებდა. მართო ილია ჭავჭავაძის ნაწერები რად ღირდა! „ივერიის“ შემდეგ ი. სტალინი „კვალში“ გადადის, სადაც ერი და ეროვნული მოძრაობა ერთ-ერთი წამყვანი თემა იყო. ასე რომ, ფართო პოლიტიკურ ასპერეზზე გამოსვლის მომენტისათვის (1900-1901 წწ.) იოსებ სტალინს უკვე საკუთარი კონცეფცია უნდა ჰქონოდა ეროვნულ საკითხზე. შემდეგ წლებში (1901-1904 წწ.) ი. სტალინი ეროვნულ საკითხზე პოლემიკაში ჩაება ნოე ჟორდანიასთან, ირაკლი წერეთელთან, არჩილ ჯორჯაძესთან. ცოტა მოგვიანებით ი. სტალინი მიხაკო (მიხეილ) წერეთლის ნაწერებსაც გაეცნო. ამრიგად, იოსებ სტალინს ეროვნული საკითხის ღრმად და საფუძვლიანად შესწავლა თუ სურდა, მასწავლებელიც კარგი ჰყავდა (ილია ჭავჭავაძე) და ოპონენტებიც (ნოე ჟორდანია, ირაკლი წერეთელი, არჩილ ჯორჯაძე, აკაკი ჩხენკელი, მიხაკო წერეთელი). რა პოზიციაზე იდგა ი. სტალინი ეროვნულ საკითხში 1900-1901 წლებამდე, ძნელი დასადგენია. მის მიერ „ივერიაში“ გამოქვეყნებული ლექსებით თუ ვიმსჯელებთ, *იოსებ ჯუღაშვილი იმ პატრიოტ ახალგაზრდათა რიცხვს უნდა მივაკუთვნოთ, რომლებიც ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, იაკობ გოგებაშვილისა და სხვათა ტრადიციებზე იზრდებოდნენ და „ივერიის“ მეშვეობით გამოდიოდნენ ლიტერატურულ თუ პოლი-*

ტიკურ ასპერეზზე. 1901-1904 წლებში ი. სტალინის პოზიცია ეროვნულ საკითხში სოციალ-დემოკრატიულია.

მაინც რატომ არ გაჰყვა იოსებ სტალინი ილია ჭავჭავაძის გზას, „ივერიაში“ ფეხადგმული პოეტი, რამდენიმე ბრწყინვალე ლექსის ავტორი რატომ მივიდა სოციალ-დემოკრატებთან? ვფიქრობთ, ეს არჩევანი ერთადერთმა მიზეზმა განაპირობა. იოსებ სტალინმა უკვე XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დამდეგს აშკარად დაინახა: **ქართული ეროვნული მოძრაობა ღრმა და სერიოზული კრიზისის პერიოდში შედიოდა – პოლიტიკურ პარტიებად და მიმდინარეობებად იშლებოდა. ილია ჭავჭავაძის გზის მემკობელებმა იმძლავრეს.** დიდი სოციალური კატაკლიზმების ეპოქაში ერთიანი ეროვნული ფრონტის შექმნა უპერსპექტივო ჩანდა. ი. სტალინმა ისიც კარგად დაინახა, რომ ეროვნული მოძრაობების დიდმა ეპოქამ (XIX საუკუნე) ადგილი დაუთმო დიდი სოციალური მოძრაობების ეპოქას. ყველა დიდი იმპერია (რუსეთი, ავსტრია-უნგრეთი, გერმანია) გადაურჩა ეროვნულ მოძრაობას, მაგრამ არავინ იცოდა, რას უმზადებდა მათ უკვე აზვირთებული სოციალური მოძრაობა, რომლის ძალასა და პერსპექტივებზე ჯერ მხოლოდ მიახლოებით შეიძლებოდა მსჯელობა.

ასეთ შემთხვევაში იოსებ სტალინი რომ ქართულ ეროვნულ მოძრაობაში დარჩენილიყო, როგორც პოლიტიკურ მოღვაწეს, წინასწარვე უნდა გაეწირა თავი. **მართალია, თავისი ნიჭის წყალობით ი. სტალინს შეეძლო ამ შემთხვევაშიც თუ პირველი არა, „რჩეულთა“ შორის მაინც ყოფილიყო, მაგრამ იმ მოძრაობაში ყოფნა, რომელიც ხანგრძლივი კრიზისი ეპოქაში შევიდა, წინასწარვე ზღუდავდა იოსებ სტალინის პერსპექტივას.** ამას კი ი. სტალინი ვერ დაუშვებდა. მან თავისი შესაძლებლობანიც კარგად იცოდა და მის გარშემო მყოფ პოლიტიკურ მოღვაწეთა ძალებსაც ზუსტად აფასებდა. განგებისაგან რჩეული გრძნობდა, თუ საით მიდიოდა რუსეთის იმპერია და საით ეწეოდა მის სამშობლოს – საქართველოს.

*იოსებ სტალინი რეალისტი იყო. იგი რეალურს არასოდეს ვაცვლიდა იდეალურში. იოსებ ჯულაშვილისათვის იდეალური ილია ჭავჭავაძე და ქართული ეროვნული მოძრაობა იყო, რეალური კი – რუსეთის სოციალ-დემოკრატია და სოციალური მოძრაობა. როცა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას უკავშირდებოდა, იოსებ ჯულაშვილს ღრმად სწამდა, რომ არამართო ქართული ეროვნული მოძრაობა, არამედ რუსეთის იმპერიაში მცხოვრები ყველა დაპყრობილი ერის ერთიანი აზვირთებაც კი იმპერიას ვერ დაანგრევდა. იმპერიის დანგრევა შეეძლო მხოლოდ დიდ სოციალურ ქარიშხალს. **წინააღმდეგ შემთხვევაში იოსებ ჯულაშვილი ქართულ ეროვნულ მოძრაობაში ჩაებმებოდა და იქნებ მისი სახით ილია ჭავჭავაძის საქმეს ღირსეული გამგრძელებელიც კი გამოიჩინოდა...***

აი, ამ განსჯის, ამ დასკვნის შედეგი იყო ი. სტალინის ნაშრომი „როგორ ესმის სოციალ-დემოკრატიას ნაციონალური საკითხი“, რომელიც 1904 წელს გამოქვეყნდა გაზეთ „პროლეტარიატის ბრძოლაში“. ი. სტალინმა გარკვევით მიუთითა: ქართული ეროვნული მოძრაობა უპერსპექტივოა, იგი სულ უფრო სუსტდება და ცხადია, მიზანს ვერ მიაღწევს. ი. სტალინის ოპონენტები თვლიან, რომ ამ ნაშრომით იგი ქართულ ეროვნულ მოძრაობას ებრძოდა. სრულებითაც არა! ი. სტალინი მხოლოდ მიუთითებდა, რომ ქართული ეროვნული მოძრაობა მიზანს ვერ მიაღწევდა, რუსეთის იმპერიას ეროვნული მოძრაობა ვერ დაანგრევდა და ცხადია, ვერც ერები მიიღებდნენ თავისუფლებას. ამასთან ი. სტალინი მიაჩნებდა იმპერიის დამანგრეველ რეალურ ძალაზე – სოციალ-დემოკრატიასა და მის ეროვნულ პროგრამაზე. დღეს ალბათ ძალზე გულუბრყვილოც კი არ დაიჯერებს, რომ ი. სტალინს მაინცდამაინც მოსწონდა და სრულქმნილად მიაჩნდა რსდმპ ეროვნული პროგრამა, მიღებული რსდმპ II ყრილობაზე 1903 წელს.

რსდმპ ეროვნული პროგრამა რომ შეზღუდული იყო და ველიკორუსული აზროვნების ნაყოფს წარმოადგენდა, ეს რსდმპ II ყრილობაზევე გახდა ნათელი ნოე ჟორდანიამ, მაგრამ ყრილობის უმრავლესობამ ქართველ დელეგატს მხარი არ დაუჭირა. ამ შემთხვევაში მომავალი მენშევიკები და ბოლშევიკები ერთსულოვანნი იყვნენ. ცოტა მოგვიანებით რსდმპ ეროვნული პროგრამა გააკრიტიკა არჩილ ჯორჯაძემ, ხოლო 1908 წელს – ლადო დარჩიაშვილმა. რსდმპ ეროვნული პროგრამის დასაბუთებული კრიტიკა წარმოადგინა აკაკი ჩხენკელმა. ამიტომ წარმოუდგენელია, რსდმპ II ყრილობაზე მიღებული ეროვნული პროგრამა იდეალურად ჩაეთვალა იოსებ სტალინს. და თუ ი. სტალინი პრესაში საჯაროდ არ გამოხატა რსდმპ ეროვნულ პროგრამას, ეს სულ სხვა მიზეზით იყო გაპირობებული. რუსეთის განმათავისუფლებელმა (სოციალურმა) მოძრაობამ ა. რადიშჩევიდან დაწყებული ვერ შეიმუშავა სწორი ეროვნული პროგრამა – არად ჩაადლო დაპყრობილ ხალხთა ბედ-იღბალი. ეს ეხებათ დეკაბრისტებს (პ. პესტელი, ნ. მურავიოვი), რევოლუციურ-დემოკრატებს (ბ. ბელინსკი, ნ. დობროლიუბოვი, ა. გერცენი, ნ. ჩერნიშევსკი) და ნაროდნიკებს (მ. ბაკუნინი, პ. ლავროვი, პ. ტკაჩოვი, ლ. ტიხომიროვი, გ. პლეხანოვი).

რუსეთის განმათავისუფლებელი (სოციალური) მოძრაობის ლიდერები ეროვნულ მოძრაობას არ განიხილავდნენ მოკავშირედ. ამ საკითხშიც თვით გიორგი პლეხანოვიც კი ველიკოდერჟავულ პოზიციაზე იდგა. ასეთი შემკვიდრება თითქმის უცვლელად მიიღეს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის ცნობილმა წარმომადგენლებმა ვ. ლენინმა (ულიანოვმა), ლ. მარტოვმა (ცელერბაუმმა), ა. მარტინოვმა (პიკერმა), ლ. ტროცკიმ (ბრონშტეინმა), ბ. კოლცოვმა (გინზბურგმა), მ. ლიადოვმა (მანდელშტამმა), პ. აქსელროდმა, ლ. დეიჩმა, ვ. ზასულნიჩმა და სხვებმა. ეროვნულ მოძრაობას სოციალური რევოლუციის მოკავშირედ არც ისინი განიხილავდნენ, პირიქით, მას რეაქციულ ძალადაც კი მიიჩნევდნენ. ბუნდისა და მისი ლიდერების

მ. ლიბერისა (გოლდმანი) და სხვების დამსახურება იყო ის, რომ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის მედროშეებმა საერთოდ მიაქციეს ყურადღება ეროვნულ საკითხს.

ყოველივე ეს კარგად უწყოდა იოსებ სტალინმა, მან ისიც კარგად იცოდა, რომ რსდმპ ეროვნული პროგრამის კრიტიკას მას არავინ აპატიებდა. ველიკოდერჟავულ პოზიციაზე მდგომი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის ლიდერები იმასაც ნანობდნენ, რაც ეროვნული პროგრამის მიღების დროს დათმეს. სწორედ ამიტომ ი. სტალინმა გაჩუმება არჩია. უფრო მეტიც, 1904 წელს რსდმპ ხელმძღვანელობას მან უაღრესად საჭირო ნაშრომი – „როგორ ესმის სოციალ-დემოკრატთა ნაციონალური საკითხი“ – მიაშველა, მათი პოზიციები გაამაგრა. მაგრამ ეს სულაც არ არის მთავარი ი. სტალინის ნაშრომში. მთავარი აქ ისაა, რომ ი. სტალინმა რსდმპ მესაჭეები ოსტატურად ჩაახედა უმნიშვნელოვანეს სტრატეგიულ (და არა ტაქტიკურ) საკითხში: **დაპყრობილი ხალხების ეროვნული მოძრაობა რსდმპ უნდა განეხილა, როგორც რუსეთის იმპერიის მოსპობით სისხლხორცეულად დაინტერესებული ძალა.** ყოველივე ეს ი. სტალინმა გააკეთა ძალზე ფრთხილად, ტაქტიანად, რადგან ბუნდის პოზიციით გაღიზიანებული პარტიული თანამებრძოლები კიდევ უფრო არ გაელიზიანებინა. ამრიგად, 1904 წელს იოსებ სტალინმა ორმაგი შუამავლის როლი ითამაშა: ქართულ ეროვნულ მოძრაობას (ე. ი. დაპყრობილი ხალხების ეროვნულ მოძრაობას) მიანიშნა იმპერიის დამანგრეველ რეალურ ძალაზე – რუსეთის სოციალ-დემოკრატთაზე, ხოლო რუსეთის სოციალ-დემოკრატთა მიანიშნა რეალურ მოკავშირეზე – ქართულ ეროვნულ მოძრაობაზე (ე. ი. დაპყრობილი ხალხების ეროვნულ მოძრაობაზე). ვინც თვლის, რომ ამ შემთხვევაში ი. სტალინი ქართულ ეროვნულ მოძრაობას ღალატობდა და ველიკორუსული პოზიციიდან მსჯელობდა, ჩვენი აზრით, აშკარად ცდება. პირიქით, ი. სტალინი ველიკოდერჟავულ პოზიციაზე მდგარ რსდმპ ლიდერებს მიანიშნებდა იმაზე, რომ

ანგარიში გაეწიათ დაპყრობილი ხალხების ეროვნული სულისკვთებისათვის.

იოსებ სტალინი ძალზე შორს იხედებოდა. 1904 წელს მას შეუძლებელია არ სცოდნოდა, რომ თუ სოციალ-დემოკრატები მიაღწევდნენ დიდი სოციალური მოძრაობის აზვირთებას, თუ რუს გლეხს, მუშასა და ჯარისკაცს ააჯანყებდნენ პოლიტიკური რეჟიმის წინააღმდეგ, ისინი ეროვნულ მოძრაობასთან კავშირის გარეშეც გაიმარჯვებდნენ. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ გამარჯვებული სოციალ-დემოკრატია შემდეგში საერთოდ არაფრად ჩააგდებდა დაპყრობილი ხალხების ეროვნულ მოძრაობას და არ იყო გამორიცხული, რომ საერთოდ მტრულ ძალად განეხილა იგი. ეს იქნებოდა დაპყრობილი ერების დიდი ტრაგედია, რადგან მათი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა ძალზე გაძნელებოდა. ***სწორედ ამიტომ უკვე 1904 წელს იოსებ სტალინი ძალზე ფრთხილად ცდილობს რსდმპ ლიდერები დაარწმუნოს დაპყრობილი ხალხების ეროვნულ მოძრაობასთან კავშირის აუცილებლობაში, ველიკოდერჟაველი ეროვნული პროგრამის შეცვლის გარდუვალობაში.*** ეს იყო იოსებ სტალინის დიდი მისია, რომლის განხორციელებისათვის ბრძოლას იგი შემდეგ წლებშიაც მონღომებით ცდილობდა.

რა ბედი ეწია იოსებ სტალინის ორმაგ შუამდგომლობას? ი. სტალინმა რსდმპ ლიდერებს თითქმის შეასმინა თავისი აზრი. მართალია, რსდმპ ეროვნული პროგრამა არ შეუცვლიათ, მაგრამ პარტიის მოღვაწეობაში ეროვნულ საკითხს მეტი ყურადღება დაეთმო. ეს იყო იოსებ სტალინის დიდი გამარჯვება. ***სამაგიეროდ, ი. სტალინის შუამდგომლობა არ მიიღო ქართულმა ეროვნულმა მოძრაობამ – იგი კვლავ ძველი გზით მიდიოდა.*** XIX საუკუნეში მიღებული ინერციით აგრძელებდა სვლას რუსეთის იმპერიაში მცხოვრები თითქმის ყველა დაპყრობილი ხალხის ეროვნული მოძრაობა. ეს არც იყო მოულოდნელი: რასაც განგებისაგან რჩეული იოსებ სტალინი სრულიად გარკვევით ხედავდა, სულაც ვერ ხედავდნენ ჩვეუ-

ლებრივი მოკვდავები – დაპყრობილი ხალხების ეროვნული მოძრაობის ლიდერები, მათ შორის ქართველებიც.

რსდმპ შექმნიდან თითქმის ათი წელი გავიდა. **რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას, არც ბოლშევიკებს და არც მენშევიკებს, ეროვნულ საკითხში იოსებ სტალინზე დიდი ავტორიტეტი არ გამოხსენიათ.** სწორედ ამიტომ მოულოდნელი არ იყო, რომ რსდმპ სახელით ეროვნულ საკითხზე საპროგრამო ნაშრომის დაწერა ი. სტალინს დაევალა. მცდარია აზრი იმის შესახებ, რომ ეროვნულ საკითხზე საპროგრამო ნაშრომის დაწერა ი. სტალინს ვ. ლენინმა დაავალა. ი. სტალინი ნაშრომს წერდა მთელი პარტიის სახელით, იგი უნდა განხილულიყო როგორც საერთო პარტიული დოკუმენტი და მოწონების შემთხვევაში საფუძვლად დასდებოდა რსდმპ ახალ ეროვნულ პროგრამას. მაგრამ 1912 წლის ამბების შემდეგ (რსდმპ პრალის კონფერენცია, ე. წ. აგვისტოს ანტიპარტიული ბლოკი) მენშევიკები და ბოლშევიკები სულ უფრო დასცილდნენ ერთმანეთს. სწორედ ამიტომ იყო, რომ იოსებ სტალინის საპროგრამო ნაშრომი ბოლშევიკების კუთვნილებად დარჩა.

იოსებ სტალინი 1912 წლის ბოლოს მიემგზავრება ავსტრია-უნგრეთში. აქ იგი ეცნობა საჭირო მასალას და 1913 წლის იანვარში ვენაში ასრულებს ნაშრომს „ეროვნული საკითხი და სოციალ-დემოკრატია“. ნაშრომი ვ. ლენინს ძალიან მოეწონა. მისივე რეკომენდაციით ი. სტალინმა ნაშრომი ლ. ტროცკის მიუტანა და გაზეთ „პრავდაში“ გამოქვეყნება ითხოვა. ლ. ტროცკიმ ი. სტალინი ავტორიტეტად არ მიიჩნია და დაბეჭდვაზე უარი უთხრა. ეს იყო ი. სტალინისა და ლ. ტროცკის პირველი სერიოზული შეჯახება. შემდეგში ლ. ტროცკის ალბათ აღარც ახსოვდა მასთან რელაქციაში მისული ქართული სოციალ-დემოკრატია. სამაგიეროდ, იოსებ სტალინმა ეს შეხვედრა არ დაივიწყა. მართალია, ლ. ტროცკიმ ი. სტალინს ცივი უარი უთხრა, მაგრამ ერთი კეთილი საქმე მაინც გაუკეთა: ნ. ბუნარინთან მისცა რეკომენდაცია, რომლის დახმარებითაც 1913 წელს ი. სტალინის ნაშრომი

„ნაციონალური საკითხი და სოციალ-დემოკრატია“ ჟურნალ „პროსვემჩენიეში“ დაიბეჭდა. ი. სტალინმა ნ. ბუხარინს დიდხანს არ დაუვიწყა ეს კეთილშობილური საქციელი. 1914 წელს ი. სტალინის ნაშრომი პეტერბურგში გამოცა ცალკე ბროშურის სახით შეცვლილი სათაურით „ნაციონალური საკითხი და მარქსიზმი“. საბოლოოდ კი იგი ისტორიაში დარჩა სათაურით „**მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი**“.

იოსებ სტალინის „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“ მეცნიერული გამოკვლევა არ არის. მეცნიერული გამოკვლევების დასაწერად ი. სტალინს იმხანად არ ეცალა. იგი წერდა ნაშრომს, რომელიც საფუძვლად უნდა დასდებოდა რსდმპ ახალ ეროვნულ პროგრამას. ე. ი. ი. სტალინი პოლიტიკურ დოკუმენტს ადგენდა, რაც გარკვეულწილად ზღუდავდა ავტორს, ხოლო თვით ნაშრომს თავისებურ დაღს ასვამდა.

ი. სტალინის ნაშრომის პირველი ნაწილი ერისა და ეროვნული მოძრაობის რაობის გარკვევას ეძღვნება. ი. სტალინი ერის ცნებას ასე აყალიბებს: @Yfwbz tcnm bcnjhbxtcrb ckj;bdifzcz ecnjqxbdfz j,oyjcnm k.ltq=djpybrifz yf ,fpt j,oyjcnb zpsrf= nthhbnjhbb= 'ryjvbxtrjq ;bpyb b gcb[bxtcrjuy crkflf= ghjzdkz.otujcz d j,oyjcnb rek-mnehs@ (B\ D\ Cnfbky= Cjxbytybz\ Njv 2\ V\= 1947= cnh\ 296)\ ქართულ თარგმანში: „ერი არის ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული მყარი ერთობა, წარმოშობილი ენის, ტერიტორიის, ეკონომიკური ცხოვრებისა და იმ ფსიქიკური წყობის ერთობის ბაზაზე, რომლის გამოხატულებაც კულტურის ერთობა“ (ი. ბ. სტალინი. თხზულებანი, ტ. 2, თბ., 1947, გვ. 319).

ი. სტალინის მიერ ერის ცნების განსაზღვრისას გამოყენებული ოთხივე ნიშანი ცნობილი და მიღებული იყო ჯერ კიდევ XIX საუკუნის მიწურულსა და XX საუკუნის დამდეგს, ე. ი. კარგა ხნით ადრე, ვიდრე ი. სტალინი თავისი ნაშრომის წერას შეუდგებოდა. მიუეთითებთ მხოლოდ საყოველთაოდ ცნობილი ავტორების რამდენიმე ნაშრომს, კერძოდ, *რუდოლფ*

შპრინგერის „სახელმწიფო და ნაცია“, „ეროვნებათა ბრძოლა ავსტრიაში“; *ოტო ბაუერის* „ეროვნული საკითხი და სოციალ-დემოკრატია“, „ნაციონალური ავტონომია“, „სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ეროვნული პროგრამა“; *ენგელბერტ პერნერსტორფერის* „სოციალ-დემოკრატია და ნაციონალური საკითხი ავსტრიაში“; *კარლ კაუცკის* „ერთა განთავისუფლება“; *ვ. მედემის* „სოციალ-დემოკრატია და ეროვნული საკითხი“ და სხვ. ერის შესახებ კონცეპტუალური შეხედულება მოცემული იყო ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის *ბრიუნის ყრილობის* (1899) მასალებში.

უცხოელი თეორეტიკოსებიც რომ არა, ი. სტალინს ქართულ სინამდვილეში, ქართულ ენაზე დაწერილ ნაშრომებშიც შეიძლებოდა მოენახა ერის ოთხი ნიშნის ვრცელი დახასიათება. ამ პრობლემაზე ბევრს წერდა *ილია ჭავჭავაძე*, რაც, უეჭველია, ი. სტალინს კარგად მოეხსენებოდა. *ნოე ჟორდანიასა* და *არჩილ ჯორჯაძის* შრომების ცოდნა კი ი. სტალინს მათთან პოლემიკაში ხომ აუცილებლად ესაჭიროებოდა. რომელი ერთი უნდა დავასახელოთ. 1907 წელს ჟურნალ „ისარში“ იბეჭდებოდა არჩილ ჯორჯაძის წერილების სერია საერთო სათაურით „აღათი და კანონი, საკუთრება და სახელმწიფო“, რომელშიც ეროვნულ საკითხს დიდი ადგილი ეთმობა. სწორედ ამიტომ წერილების ეს სერია მოგვიანებით, ახალი გამოცემისას, ავტორმა ასე დაასათაურა: „მასალები ეროვნების წარმოშობის ისტორიის შესასწავლად“. 1908 წელს ჟურნალ „ამირანში“ გამოქვეყნდა არჩილ ჯორჯაძის მეორე სერიული სათაურით „სამშობლო და მამულიშვილობა“, სადაც ი. სტალინისათვის საინტერესო ბევრი მასალა იყო. ერისათვის დამახასიათებელ ნიშნებზე ვრცლად მსჯელობდა *ნოე ჟორდანიას* ადრეული პერიოდის ნაშრომებში „ეკონომიკური წარმატება და ეროვნება“ (1894) და „გაზ. „ივერია“ და ეროვნობა“ (1897), ასევე 1908 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „სადაო კითხვები“. ბოლოსდაბოლოს ი. სტალინს ხელთ ჰქონდა 1910

წელს ცალკე წიგნად გამოცემული *მიხაკო (მიხეილ) წერეთლის* გამოკვლევა „ერი და კაცობრიობა“, ასევე ეროვნული საკითხისადმი მიძღვნილი *აკაკი ჩხენკელის* მეტად საინტერესო ნაშრომები. ამდენად, ი. სტალინის მიერ ერის ცნების დადგენისას გამოყენებული ნიშნები სულაც არ იყო მისი აღმოჩენილი. მეცნიერებაშიც და პუბლიცისტიკაშიც ამ ნიშნებზე მსჯელობა კარგა ხნის დაწყებული იყო.

ი. სტალინისეული ერის ცნების განსაზღვრაში მთავარი ოთხი ნიშანი კი არ არის, არამედ იმის ხაზგასმა, რომ ერი არსებობს მხოლოდ მაშინ, თუ ოთხივე ნიშანი გააჩნია. ეს კი თავისთავად ნიშნავდა იმას, რომ ერი, როგორც ასეთი, შეიძლება ჩამოყალიბებულიყო მხოლოდ კაპიტალიზმის ეპოქაში, რადგან ეკონომიკური ერთობა მხოლოდ კაპიტალიზმის ეპოქაში გახდა შესაძლებელი. სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ არც ეს დებულებაა მთლიანად ი. სტალინისეული. მსგავსი მინიშნება შეიძლება სხვა ავტორებთანაც დავადასტუროთ. განსხვავება მხოლოდ იმაში მდგომარეობს, რომ ი. სტალინამდელი ავტორები უკან დასახევე გზას იტოვებდნენ, ფრთხილობდნენ – ერის ცნებას ოთხი ნიშნით არ განსაზღვრავდნენ, მხოლოდ მინიშნებით კმაყოფილდებოდნენ. იოსებ სტალინმა კი პრობლემა მთელი კატეგორიულობით დააყენა და ერის განსაზღვრებასაც წესის, კანონის სახე მისცა. ამიტომ სავსებით სამართლიანია, **რომ ერის ცნების განსაზღვრა მისი „სიდიადითა“ და „ნაკლით“ მხოლოდ ი. სტალინს მიეწერება.** იოსებ სტალინის მიერ მოცემული ერის განსაზღვრების მეცნიერული დასაბუთების შეფასება ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს. ჩვენ მხოლოდ ი. სტალინის პოზიციის ახსნას ვეცდებით, რადგან საკითხის მხოლოდ პოლიტიკური მხარე გვაინტერესებს.

მაშ, ასე: იოსებ სტალინი ამტკიცებს, რომ ერი და ეროვნული მოძრაობა მხოლოდ კაპიტალისტური ეპოქის ნაყოფია და ეროვნული მოძრაობა მხოლოდ კაპიტალისტური ეპოქის მოვლენაა, ერი და ეროვნული მოძრაობა

წინაკაპიტალისტურ ხანაში არ შეიძლებოდა არსებულიყო. ი. სტალინის ასეთ მტკიცებას ძალზე მტკივნეულად განვიცდით ქართველები და ალბათ იგივე გრძნობა ეუფლება ყველა ერის წარმომადგენელს, რომელთა სახელმწიფოებრიობა მრავალ საუკუნეს მოითვლის და უცხოელ დამპყრობლებთან ბრძოლის ხანგრძლივი ისტორია აქვთ, რომ არაფერი ვთქვათ უძველეს კულტურაზე. თუმცა სავსებით ცხადია, რომ ი. სტალინს ამ შემთხვევაში დიდი და მცირერიცხოვანი ერი, დამპყრობელი და დაპყრობილი ერთმანეთისაგან არ გაურჩევია.

მაინც რა პოლიტიკური მოსაზრებებით იყო განპირობებული იოსებ სტალინის მიერ ამ ამკარად სადავო დებულების წამოყენება? ყოველ შემთხვევაში, აქ სოციალ-დემოკრატიის დაკვეთის კვალი არ ჩანს, რაიმე დაფარული მიზნის მიღწევას ი. სტალინი არ ცდილობს. რსდმპ ლიდერებისათვის არავითარი პოლიტიკური მნიშვნელობა არ ჰქონდა, როდის წარმოიშვა ერი და ეროვნული მოძრაობა: კაპიტალიზმის თუ წინაკაპიტალისტურ ეპოქაში.

სხვა საკითხია, მეცნიერული თვალსაზრისით სწორია თუ არა ი. სტალინის დებულება. ეს ურთულესი საკითხია და მისი გადაჭრა მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენელთა ერთობლივ კვლევას მოითხოვს. 60-იან წლებში, იოსებ სტალინის უარყოფის პერიოდში, იყო სერიოზული ცდა, გადაესინჯათ ერის განსაზღვრება, რომელიც ი. სტალინმა მოგვცა 1913 წელს. უფრო მეცნიერული, უფრო დასაბუთებული და არაწინააღმდეგობრივი ვერავინ ვერაფერი მოიაზრა. პოლემიკა შემდეგ წლებშიც გაგრძელდა, რომლის შედეგი მოკლედ ასეთია: დღეს საერთოდ არა გვაქვს ერის მეტნაკლებად მისაღები განსაზღვრება, თუ რაიმე რაციონალური შეიქმნა, ყველაფერი ამკარად ან ფარულად ისევ ი. სტალინისეული განმარტების გადამღერებაა.

ძალიან ძნელი გამოდგა იოსებ სტალინის უარყოფა საერთოდ და კონკრეტულად ერისა და ეროვნული მოძრაობის საკითხში.

და ბოლოს. იოსებ სტალინი ამტკიცებს, რომ კაპიტალიზმ-მდე არ არსებობდა ერი, არ იყო ეროვნული მოძრაობა, არ იყო ეროვნული ერთიანობის (განუყოფლობის) გრძნობა (შეგნება). მეტი სიცხადისათვის ი. სტალინს ქართველების მაგალითი მოჰყავს: „რეფორმამდელ ხანაში ქართველები საერთო ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ და ერთ ენაზე ლაპარაკობდნენ, მიუხედავად ამისა, ისინი არსებითად ერთ ერს არ შეადგენდნენ, ვინაიდან დანაწილებული იყვნენ მთელ რიგ ერთმანეთისგან მოწყვეტილ სამთავროებად, არ შეეძლოთ საერთო ეკონომიკური ცხოვრებით ეცხოვრათ, საუკუნეთა განმავლობაში ეომებოდნენ და ანადგურებდნენ ერთმანეთს, ერთიმეორეს უსისინებდნენ სპარსელებსა და თურქებს. სამთავროთა ეფემერული და შემთხვევითი გაერთიანება, რასაც ზოგჯერ ესა თუ ის ილბლიანი მეფე ახერხებდა, უკეთეს შემთხვევაში მხოლოდ ზედაპირულ-ადმინისტრაციულ სფეროს ეხებოდა და მალე ირღვეოდა მთავრების ჟინიანობითა და გლეხების გულგრილობით. სხვაგვარადაც არ შეიძლებოდა ყოფილიყო საქართველოს ეკონომიური დაქუცმაცების პირობებში... საქართველო, როგორც ერი, მხოლოდ XIX საუკუნის მეორე ნახევარში გაჩნდა, როცა ბატონყმობის გაუქმებამ და ქვეყნის ეკონომიკის მომძლავრებამ, გზების განვითარებამ და კაპიტალიზმის წარმოშობამ დაამყარა შრომის განაწილება საქართველოს ოლქებს შორის, საბოლოოდ შეარყია სამთავროთა სამეურნეო კარჩაკეტილობა და ერთ მთელად შეაკავშირა ისინი (*ი. ბ. სტალინი*. თხზულებანი. ტ. 2. გვ. 317-318).

ი. სტალინმა საქართველოს ისტორია კარგად იცოდა. მაგრამ რატომ მოიყვანა მაგალითები საქართველოში გვიანი ფეოდალიზმის ეპოქიდან – ქართული სახელმწიფოებრიობის დაკნინების ხანიდან და არა XI-XII საუკუნეებიდან? ამას შემთხვევითობას ვერ მივაწერთ. ისიც დაუფხერებელია, რომ ი. სტალინი ვერ ჩასწვდებოდა გიორგი მერჩულეს (X ს.) სიტყვების შინაარსს: „ქართლად ფრიადი ქვეყანაი

აღირაცხების, რომელსაც შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“. ყოველივე ეს ეჭვის ქვეშ აყენებდა ი. სტალინის მტკიცებას იმის შესახებ, რომ ერი და ეროვნული გრძნობა, ასევე „მყარი ერთობა“ წინაკაპიტალისტურ ხანაში არ არსებობდაო. ი. სტალინს კარგად უნდა სცოდნოდა, რომ ქართველი ერის „მყარი ერთობა“ თანდათან ყალიბდებოდა ერთიანი ქართული მონარქიის წარმოქმნის წინა პერიოდში (IX-X სს.). ერთიანი ქართული სახელმწიფოს შექმნა ჯერ იღუერად მომზადდა და პრაქტიკულად მხოლოდ ამის შემდეგ განხორციელდა (X-XII სს.). ქართველი ერის „მყარი ერთობა“ მოიშალა არა შინაგანი განვითარების კანონზომიერებით, არამედ გარეშე ძალის ზემოქმედებით ერთიანი ქართული სახელმწიფოს დაშლის პირობებში. ქართული სამეფო-სამთავროების ერთმანეთისაგან გაუცხოება სწორედ ერთიანი ქარ-თული სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ დაიწყო. ეს გაუცხოე-ბა გრძელდებოდა რამდენიმე საუკუნე (XV-XVIII სს.). XIX საუკუნეში სწორედ ამ გაუცხოების დაძლევა მოხდა და თანდათან აღდგა „მყარი ერთობაც“.

ზემოთ მოტანილ აზრს ი. სტალინი 1913 წელს იცავდა. 1876 წელს გამოქვეყნდა *ილია ჭავჭავაძის* პუბლიცისტური წერილი „ზოგიერთი რამ“, რომლის წერაც ავტორს 1866 წელს დაუწვია. ილია ჭავჭავაძე მეტად მნიშვნელოვან აზრს ავითარებს ქართველი ერის ერთიანობის, საერთო-ქართული ეროვნული გრძნობის შესახებ XIX საუკუნის 60-70-იანი წლების მაგალითზე. მოვიტანთ რამდენიმე ადგილს ილიას ამ ღიღებულ წერილიდან: „ქართველები არ არიან, მაშ რა არიანო? არიან თავადნი, აზნაურნი, მღვდელნი, ვაჭარნი, გლეხნი, ჩინიანნი და უჩინონი – ყველანი არიან, და ქართველი კი არსად არის. თავადს აზნაური სძულს, აზნაურსა – თავადი, გლეხსა – ორივე, ნუთუ ესენი ქართველნი არიან, ერთის დედის საქართველოს ოჯახის შვილნი? თავადის აზრი – სათავადოა, აზნაურის – სააზნაურო, გლეხის – საგლეხო, ვაჭრი-

სა – სავაჭრო, ნუთუ ესენი ქართველნი არიან, ერთისა და იგივე ზორცისა და სულისა ნაყოფნი და ერთის დედის სა-ქართველოს ძუძუთი გაზრდილნი?“ (*ილია ჭავჭავაძე*. თხზუ-ლებანი. სრული კრებული ხუთ ტომად. ტომი 2, თბ., 1941, გვ. 52). ცოტა ქვემოთ ილია ჭავჭავაძე წერს: „აბა დაიძახე: ქართველი-თქო, თუ შავის ზღვიდამ მოყოლებული კასპიის ზღვამდე მარტო ღიპ-გადმოგდებულის ქართლელის მეტმა (ე. ი. გორის მაზრაში მცხოვრებელმა) შემოგხედოს ვინმემ, და თუ გაჭირდა, იქნება კახელმაც თავისი სხვილი კისერი შენკენ მოიღრიჯოს, სხვანი კი ყურსაც არ გათხოვებენ, თითქო ამათ არ ეძახიო, თითქო ისინი კი ქართველები არ არიანო“ (*იქვე*, გვ. 53). ილია ჭავჭავაძე საკითხს ასე აყენებს: „თქვენ მე მიჩვენეთ ის ადგილი, საცა მათ თვითეულის გზები ერთად იყრება საყოველთაო საქართველოს სიკეთისათვის, მაშინ მეც ვიტყვი: ქართველი აგერ იქ არის-მეთქი. ის საერთო ნიშანი მიჩვენეთ, საითკენაც თვითეულის ჩვენგანის ჭკვა, გონება, ფიქრი, გრძნობა, სურვილი ერთად, ხალისიანად და შეუპოვ-რად მიიწევდეს საყოველთაო საქართველოს კეთილდღეობი-სათვის, მაშინ მეც ვიტყვი: ქართველი აგერ არის-მეთქი. საერ-თო ლხინი მიჩვენეთ, საერთო ჭირი მაინცა, მაგრამ სად არის: ჩემი ლხინი შენი ლხინი არ არის, შენი ჭირი ჩემი ჭირი არ არის. ქართველი საყოველთაო სახელია და კიდევ ამას გკი-თხავ: საყოველთაო რა გვაქვს? ჩვენში არის: მე თუ შენ, შენ თუ მე, და ორივენი ერთად კი არაო“ (*იქვე*, გვ. 52-53).

როგორც ვხედავთ იოსებ სტალინი 1913 წელს ამტკიცებ-და, რომ ქართველი ერი ყალიბდება XIX საუკუნის მეორე ნა-ხევარში – რეფორმების შემდგომ პერიოდში, ე. ი. 60-70-იანი წლებიდან. ცხადია, ი. სტალინის მიხედვით საერთო-ქართული ეროვნული შეგნებაც ამ პერიოდიდან უნდა გაჩენილიყო. ილია ჭავჭავაძე კი აღნიშნავს, რომ XIX საუკუნის 60-70-იან წლებში საერთო-ქართული ეროვნული გრძნობა ჯერ კიდევ არ არსებობდა. *ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, რომ ილია ჭავჭავაძე და იოსებ სტალინი ერთსა და იმავეს ამტკიცებენ.*

იქნებ ეს ძალიან თამამად ნათქვამიც იყოს, მაგრამ საკითხი დაფიქრებად ღირს. ისე არ მოგვივიდეს, რომ იოსებ სტალინისათვის მოქმედი, ჩვენდა უნებურად, ილია ჭავჭავაძეს მოხვდეს.

იოსებ სტალინმა ნაშრომებში „როგორ ესმის სოციალ-დემოკრატიას ნაციონალური საკითხი“ (1904) და „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“ (1913) აშკარად მიანიშნა სამ უმთავრეს ტენდენციას, რომელსაც საბედისწერო მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთის იმპერიაში მცხოვრების დაპყრობილი ერებისათვის. აი, ეს ტენდენციები: 1) რუსეთის იმპერიას, მის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სისტემას იმპერიაში მცხოვრები დაპყრობილი ხალხების ეროვნული მოძრაობა ვერ დაანგრევდა, თუნდაც ყველა ჩაგრული ერი ერთდროულად რომ აჯანყებოდა მეტროპოლიას; 2) შორეულ მომავალშიც კი წარმოუდგენელი იყო რუსეთის სახელმწიფოს ისეთი დემოკრატიზაცია, რომ ქვეყნის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობას დაპყრობილი ერებისათვის ავტონომიები და ფედერაციები ებოძებინა. პირიქით, მოსალოდნელი იყო ველიკორუსული შოვინიზმის მკვეთრი გაძლიერება, პატარა ერების ასიმილაციის დაჩქარება; 3) რუსეთის იმპერიაში მცხოვრები დაპყრობილი ხალხების ეროვნული მოძრაობა არსად არ ცნობდა სოციალური მოძრაობის პრიმატს და არ აპირებდა დამორჩილებოდა მას. „სოციალიზმის სამოთხის“ დაპირებით ეროვნული მოძრაობის „მოთვინიერება“ შეუძლებელი იყო. *ამ წინასწარმეტყველური დასკვნებით იოსებ სტალინი ერთბაშად რამდენიმე თავით მალლა დადგა მის თანამედროვე გამოჩენილ პოლიტიკურ მოღვაწეებზე.*

ვინც ეს დასკვნები გააკეთა, მისთვის ცხადი იყო რუსეთის იმპერიაში მცხოვრები დაპყრობილი ერების უიმედო მდგომარეობა. იმპერიის აღსასრულის გარეშე დღის წესრიგიდან არ მოიხსნებოდა პატარა ერების გადაგვარებისა და სრული ასიმილაციის საფრთხე. იმპერია კი თითქოს ურყევად იდგა...

აგერ უკვე ოთხმოც წელზე მეტია, გრძელდება პოლემიკა ეროვნულ საკითხში იოსებ სტალინის კონცეფციის შესახებ. ამ პოლემიკაში დიდი ენთუზიაზმით მონაწილეობდნენ ვლადიმერ ლენინი, ლევ ტროცკი, ნიკოლაი ბუხარინი, ნოე ჟორდანია, შემდეგი თაობის პოლიტიკური მოღვაწეები, მეცნიერები, მწერლები – იოსებ სტალინის დამცველნი და მისი უარმყოფელნი. ყველა ცხადად გრძნობდა: *პრობლემის გადაჭრის ნაცვლად მოგადოებულ წრეში ბრუნავდნენ...*

მოგადოებულ წრეში ვბრუნავთ დღესაც.

ბოლოთქმა

სტალინის ღიდი ექსპერიმენტი შედგა. მაინც საით მიისწრაფოდა იოსებ სტალინი? რის მიღწევას ცდილობდა ასეთი გულმოდგინებით? სტალინის მიზანი იყო ბურჟუაზიული სახელმწიფო სისტემის ალტერნატივის შექმნა და, ალბათ, კაპიტალიზმის საბოლოო ლიკვიდაციაც. იოსებ სტალინმა ბურჟუაზიულ სახელმწიფო სისტემას დაუპირისპირა სოციალური თანასწორობის იდეაზე დამყარებული სახელმწიფო სისტემა. მიუხედავად იმისა, რომ იოსებ სტალინმა სოციალური თანასწორობისათვის ბრძოლაში უმაგალითო პრეცედენტი შექმნა, როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, სოციალური თანასწორობისათვის ყველა ცნობილი მებრძოლი უკან ჩამოიტოვა, საბოლოო მიზანს მაინც ვერ მიაღწია. მართალია, სტალინი ამ ქვეყნიდან დაუმარცხებელ პოლიტიკურ მოღვაწედ წავიდა, მაგრამ მის მიერ ჩაფიქრებული და პრაქტიკულად განხორციელებული ექსპერიმენტი კაპიტალიზმთან ბრძოლაში მაინც დამარცხდა.

სოციალური თანასწორობის იდეის რეალიზაცია ყოველთვის წარმოშობდა სექტანტიზმს, ექსტრემიზმს, ძალადობას, რაც მთავრდებოდა დიქტატორული პოლიტიკური რეჟიმის დამყარებით. სწორედ დიქტატორული რეჟიმია ის აუცილებელი პირობა, რომელიც იძლევა საშუალებას დროებით შენარჩუნებული იქნას მეტ-ნაკლები სოციალური თანასწორობა. ამდენად, სოციალური თანასწორობის იდეის რეალიზაცია, თუ თავიდანვე არა, რაღაც ეტაპზე მაინც აუცილებლად აფერხებს

პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ პროგრესს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სოციალური თანასწორობის იდეის რეალიზაციის შედეგად შექმნილი სახელმწიფო სისტემა ადრე თუ გვიან განწირულია მარცხისათვის. ამ კანონზომიერებას შეეწირა სტალინის დიდი ექსპერიმენტის შედეგად შექმნილი სახელმწიფო სისტემაც. მიუხედავად ამისა, სოციალური თანასწორობის იდეის რეალიზაციისათვის ბრძოლა საბოლოო ჯამში მაინც არ შეიძლება განხილულ იქნას უარყოფით მოვლენად. ეს ის მოვლენაა, რომელიც აზრს აძლევს დაბალი და საშუალო ფენების არსებობას იმ საზოგადოებაში, რომლისათვისაც მიუღებელია სოციალური თანასწორობის იდეა.

იცოდა თუ არა იოსებ სტალინმა, რომ მის ექსპერიმენტს, მის მიერ შექმნილ ზესახელმწიფოს კრაზი ელოდა? უნდა ვივარაუდოთ, რომ იცოდა. თუმცა, რა უნდა გაიგო იმ ადამიანის ნააზრევსა და ნაღვაწში, რომელიც წერდა, რომ ისტორიაში გადამწყვეტ როლს დიდი ადამიანები კი არა, მასები ასრულებენ, იმავდროულად კი მთელი ცხოვრების მანძილზე პრაქტიკულად ამტკიცებდა, რომ ისტორიას მხოლოდ დიდი ადამიანები ქმნიან.

ს ა რ ჩ მ ვ ი

წინათქმა	5
თავი I. საქართველოში	7
თავი II. რუსეთში	17
თავი III. ლენინიზმი თუ სტალინიზმი?	25
თავი IV. სოციალური და ეკონომიკური სისტემა	44
თავი V. პოლიტიკური სისტემა	71
თავი VI. მკვლევარი თუ პოლიტიკოსი?	83
ბოლოთქმა	100

საბეჭდი ქაღალდი 60x84 ¹/₁₆

პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 6,5

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 5,5

შეკვეთა №302

ტირაჟი 300

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი, აკაკი წერეთლის გამზირი №112

DF{NFYU UEHEKB

DTKBRBQ "RCGTHBVTYN

CNFKBYF

VFNTHBFKS R GJKBNBXTCRJVE GJHNHTNE

(yf uhepbycrjv zpsrt)

Bplfntkmcndj @Vthblbfyb@

N<BKBCB

2000